

Irodalmi Jelen

XX. évfolyam, 220. szám
2020. FEBRUÁR

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szócs Géza** (Budapest)

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Kis Petronella** (kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám, Méhes György**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón **Vaszary János (1867–1939)** festménye

Böszörményi Zoltán

Magányom függőkertjei

*ha tagadásaimban tévedek
de létem fényesítik állításaim
kitöltik-e értelmem monászhai
az úrt
melyet csak én érzek
a lélek repedésein*

*ha a pillanat lángjával
felvágom az ártatlan tenger
duzzadó ütőereit
vádolnak-e érte majd
míg az éj szépre szít
milliárd ablakában hold vakít
fénye bearanyozza-e
utam
magányom függőkertjeit*

*ha a rossz kezemben jóra vált
s felszabadul bennem a vágy
enyhít-e a sorsomon
a megkísértő szerelem
a bűnbe esett gondolat*

*ha értelmemmel mérem
vérem hullámveréseit
mindazt mi odakint
az időtérből rám tekint
megtapasztalom-e azt is
ami nincs
de mégis visszaint*

Vajda Attila

Tündér

Fütyös a szokásos ívben hajította a platóra a szívlapátot. Mindig úgy, és mindig oda. A szénkupac elé, a mérleg mögé.

Régebben még köpött is egyet a nyomaték kedvéért, de mióta Kölyök a sofőrje, kezdett lekopni róla ez a szokás.

Kölyök fél éve járt vele. Az első pillanatban megkedvelte, bár ezt sohasem mutatta. Mégiscsak széntróger volt, vagy mi. Nem tudni, Kölyök honnan jött ide, sosem mondta. Persze, sosem kérdezték. Ahogy azt sem tudta senki, hogy a Fütyös mióta dolgozik ezen a telepen, ezen a teherautón. Valaki egyszer úgy mondta, sokáig ő vezette az öreg járgányt, de elvették az engedélyét valami baleset miatt. Azóta a kocsi jobb oldalán ül, távol kormánytól, pedáltól, és menet közben mindenkinek kikiabál. Többször keveredtek miatta kellemetlen helyzetbe. Néha kínosba, néha bajosba. De Fütyös csak fejét hátravetve nevetett mindig. Most is behuppant az ülésbe, jobb karját kilógatta az ablakon, ránézett Kölyökre, aki fejét a kormányon pihentette, és arra gondolt, azért jó lenne, ha beszélne néha egy kicsit. Fütyös becsapta maga mögött az ajtót, és kiadta az utasítást. Na, előre, komám, nyolc címünk van ma!

Kölyök felemelte homlokát a kormányról. Mindig imádkozott indulás előtt. Ó, drága Teremtő, óvj bennünket ma is! Ne történjen baj! És tégy valamit ezzel a tőkfej Fütyössel, hogy ne legyen már ekkora tapló!

Ezzel elfordította a kulcsot, és az ősóreg tragacs püfögve-nyögve kigurult a telepről.

A reggeli dér már eltűnt a tükörről az október végi napsütésben. Belenézve Kölyök látta, hogy a telep porfüstbe burkolva eloszlik mögöttük.

Nyolc cím, nyolc öreglány!

– Úgy látszik, már csak a hetven felettiök tüzelnek ezen a környéken vaskályhában – mondta Fütyös. Szeretett az öreglányok-

nak szállítani. Mindig csörrent egy kis jatt, és legalább volt, aki nevetett a buta viccein. Jókedvű lett. Az aprópénz gondolatától máris érezte a csapolt sör ízét, még a nyála is kesernyésé lett a szájában. Füttyös ilyen volt. Ha kedvezően alakultak a körülménynek, végtelen jókedve lett, és világgá füttyörészte.

Kölyök pont ellenkezőleg. Mintha folyton marta volna belül valami. A szürke por a szívére is rátelepedett. Szólni is csak akkor szólt, ha biztos volt benne, hogy a szavai nem karcolnak senkit. Ennek ellenére jól kijöttek. Füttyös nem kérdezett, Kölyök nem beszélt. Csak zötyögtek, összezárva a szűk fülkében. Az egyik kifelé, a másik befelé figyelt.

Aznap még a szokásosnál is hamarabb végeztek. Mint méla bányaló zötyögött velük a teherautó hazafelé.

Nyolc cím, negyven mázsa szén.

– Látod, komám! Így kell melegséget vinni az emberek szívébe! – kiabálta túl a motor zaját Füttyös. – Azt mondom neked, ilyenek az igazi energiahordozók.

Majd ujjait összefonta a tarkója mögött, és füttyörészni kezdett. Visszafele úton mindig így tett.

A lányt ekkor látta meg. Igyekvően talpalt libbenő ruhájában a keskeny járdán. A cammogó járgány csak lassan érte utol. Füttyös huncut mosolyában már kész volt a mondat:

– Hová ilyen iramban, Tündérlány? Ne vigyük el? – bökte oda, és már nevetett is volna az égig, várva a zavart mosolyt és a szégyenlős tekintetet. De a kátyúba döccenő keréktől elakadt a pillanat lendülete, és szénporos mellkasa előrebillent, ahogy a fiú váratlanul lefékezte a kocsit. A lány is megtorpant, Füttyös felé fordította a fejét, de a szeme valahová a távolba révedt. Négyrét hajtogatta fehér palcáját, és megszólalt.

– Tényleg el tudnának vinni egy darabon? Lekéstem a buszt.

Füttyös úgy megdöbbsent, hogy észre sem vette, de már a földön állt, és ütközésig nyitotta a nyikorgó ajtót a lány előtt. Kölyök átszólt a túloldalaról. – Gyere, szállj fel!

A nyikorgás hallatán a lány könnyen megtalálta az ajtót, az ajtón a kapaszkodót. Finoman zötytyent a fiú mellé a kopott

ülésre. Füttyös is bemászott, és zavartan kifelé bámult az ablakon. A szeme sarkából a lányt kutatta. Kicsit fájt valami belül, de végtelenül jólesett. Kölyök hosszan, mélyeket lélegzett. Tüdejét színing kitöltötte a tiszta ruhából áradó, üde illat. Majd szétfeszítette a mellkasát. Mintha a szürke por is oszlani kezdett volna. Tenyere vasként szorult a kormányra, ölelte, szorongatta, tartotta.

A teherautó vitte őket. Már nem számolták az időt, mikor érkeznek meg, vagy megérkeznek-e valaha, valahová. A fülke zaja beleveszett a tájba.

A lány egy darabig mozdulatlanul ült, majd mélyeket lélegezve fészkelődni kezdett. Vékony száját még feszesebbre húzta, és a csomaggá hajtogatott pálcáját egyik kezéből a másikba tette. Kölyök csak odapislogott oldalvást, nem mert kérdezni. Füttyös nem akart.

A hallgatás körbefolyta, ellepte őket. Egy ritmusra zötykölődtek a hepehupás úton. Kölyök egyre csak előremeredt, Füttyös a jobb oldalon kifelé bámult elgémberedett nyakkal.

A lány ekkor kissé rekedten megszólalt.

– Kérhetek tőletek valamit?

A két férfi, mintha most látnák először egymást, összenézett. A visszahulló valóság egyáltalán nem volt kellemetlen. Szinte egyszerre szóltak.

– Hát persze.

– Tudátok egy kicsit gyorsabban menni?

Mint amikor ledobják a hátukról a szeneszsákot, fellélegezve bölintottak, Kölyök szélesen elmosolyodott, Füttyös kilógó kezével rácsapott a kocs oldalára, és az öreg járgány hörögve, dohogva, harmincra negyvenre gyorsult.

Füttyös kényelmesen előrenyújtotta a lábát, és egy sosem hallott melódiába kezdett. Kölyökben ringató ócéánná szelídült a rázkódás, ismeretlen tájakra sodorta, és magában ő is dúdolni kezdte Füttyös dallamát.

Hagyták, hogy arcukba csapjon a lehúzott ablakon beáramló szél, döcögtek az úton, és talán örökre így maradnak, ha a lány

a kettős nagy kanyar után, a zajos fűrésztelepet maguk mögött hagyva nem emeli fel a fejét, és szólal meg újra:

– Köszönöm. Itt nekem jó is.

Kölyök finoman fékezett, szinte észrevétlenül álltak meg. A motort is leállította. A fűtyszó elhallgatott.

Fűttyös lepattant. Kezét nyújtva segített. A lány feléje fordította az arcát.

– Köszönöm – mondta csöndesen.

Közben Kölyök is kiszállt. Két oldalról ügyeltek a lányra, ahogy elindult. Álltak egy darabig, aztán visszakászálódtak. Kölyök nem indított rögtön. Fűttyös előkotorta a cigarettáját, de csak tartotta a markában.

A lány, Kölyök tekintetével a tarkóján, befordult a sarkon. Fehér pálcájával maga előtt kopogtatva lépdelt. Valahová időben oda kell érnie.

Vaszary János (1867–1939) grafikája

Varga Melinda

A tizenkét kagyló

vízöntő

*Uranosz és Gaia násza,
a tenger habjaiból kikelő
szépséges Aphrodité meztelen melle
ölnének testet benne,
szép és hatalmas,
otthonosan mozog a végletek között,
azt szereti, ha csak ő beszél, és
te hallgatsz, csodálad cseresznye ajkát,
hosszú nyakát és kerek vállát,
ne lepődj meg, ha pohárka bortól
vacsora közben dalra fakad,
és úgy nevet,
hogy minden asztaltól a férfiak
köré sereglenek,
csodálják, bálványozzák.
megveti a buta és korlátolt szeretőt,
tudásához férfi nem érhet fel,
hiába a zeuszi test,
két ölelés tüze között,
a szivarszünetben
mit kezdjen az ostoba beszéddel?
ám ha okos vagy, és
lenyűgözi humorod,
máris kész a játékra.
nem boldog egy férfival,
ínyenc, mindent megkóstolna.
hatalmas háremet
szeretne magának,
ahol minden szerető
tudós vagy művész,
fele-fele arányban
nők és férfiak.*

Lesovics István

A szív után

A szike legvége még kiállt a nemrég műtött mellkas, a kórházi ruha és a papír fölött a testből, amikor a két férfi megállt a boncasztalnál. Az egyik fehér köpenyt, a másik egy sötétkék Chesterfieldet viselt, utóbbin esőcseppek friss nyomai látszóttak. A meg-meg-rázkódó ablakok jelezték, hogy odakint felerősödött a szél.

– Köszönöm, hogy így hagyták – szólt a kabátos.

– Természetesen. Csupán áthozattam ide. Későre jár. Azt javaslom, csapjunk is bele!

A kabátos finoman bólintott, miközben a másik gumikesztyűt húzott.

– Azonnal meghalt. Az ügyeletes orvos nem tehetett semmit. Ujjlenyomatok csak tőle magától származnak. Amint látja, rengeteg vért veszített. A szúrás – ekkor felemelte jobb mutatóujját a köpenyes –, az egyetlen szúrás... Nos, akárha egy sorozatgyilkos szívsebész munkája lenne. Átjutva a bordák között keresztülvágta a vena cava superiort, elmetszette a vena és az arteria pulmonalis dextrát, bemetszette az arcus aortae-t, felnyitotta az atrium dextrumot, végül a ventriculus dexteren áthatolva a vena cava inferiorban állt meg.

– Ezt inkább majd írásban. Balkezes volt?

– Remek meglátás, felügyelő.

– Tehát öngyilkosság?

– Ha engem kérdez, egyértelműen. Hogy a szikéhez hogyan jutott, elképzelni sem tudom, az már a maga asztala. A műtét után jó másfél napig altatásban volt. Ma reggel felébresztették, és miután jobban lett, estefelé átadták neki a barátja levelét.

– Ez az?

– Igen. Lezárt borítékban, a hirtelen aktuálissá váló műtét előtti nap adta fel a kórház címére, de eljuttatandó az áldozatnak. – Az eredetileg négyrét hajtott, középen átszakított, véres

papírlapot eközben óvatosan áthúzta a szikén, megfordította, és odébb egy erősen megvilágított felületre helyezte. – Mindjárt meg is van. Íme. A vér átitta, de olvasható.

– Próbáltuk értesíteni, egyelőre nem találják.

– Értem. Átjönne erre az oldalra, kérem? Szóval miután magára maradt a hölgy, elolvasta, láthatóan elsírta, aztán megölte magát. Átszúrva a donorszívet. Amit ráadásul mintha kifejezetten neki szánt volna a sors. És ami... furcsa most ilyet mondani: megmentette az életét.

– Arra céloz, hogy azét a férfit kapta, aki két napja kora hajnalban, a mentős bejáratnál pisztolyt dugott a szájába?

– Pontosan. A szíve ép volt, beültethető. Ez a nő pedig jó ideje első a várólistán.

– Azzal az üggyel nem én foglalkozom. Tudja, hogy áll az azonosítás? – Már mindketten a levél fölött álltak, de még egymásra néztek.

– Az arca és a fogazata egy része használhatatlanná roncsolódott, ujjlenyomat alapján nincs a nyilvántartásban. És úgy tudom, nem is jelentettek az elmúlt napokban olyan eltűnést, ami számításba jöhetne. Papírok nem voltak nála, a fegyver valószínűsíthetően lopott volt.

Egyszerre kezdték hangtalanul olvasni a szöveget, miközben nem is sejtették, milyen sokszor olvassák majd fel hátralévő életükben hangosan ezt a részletét: *„Azt hittem, belepusztulok, amikor közölték velem, hogy donor nélkül már csak heteid, talán csak napjaid vannak hátra. Vagy még annyi sem, ha ezt te is megtudod. Akkor döntöttem. »S egy álom által elvégezni mind...« Kérlek, értsd meg, tévedés lett volna másként döntenem! Miként az is tévedés lett volna, ha nem szeretek beléd, vagy nem úgy, ahogy megérdemled. Próbáltalak mindig annyira erősen hinni, ahogy csak lehet, és úgy megszolgálni azt a rövid időt, amely kettőnknek adatott, ahogy az a nő, aki századokkal ezelőtt ilyen sorokat írt titkos szeretőjének: »Mielőtt találkoztunk, nem gondoltam volna, hogy ily hatással lehet reám bárki. Szeretlek. Ahogy csak lehet. Minden érző részemmel mindent, mi te vagy. Elmosolyodok, mi-*

dőn belegondolok, hogy helyetted halok meg. Nem a tett miatt. A leghatalmasabb úr, az idő felett diadalmaskodom. Elcserélem a sorsunkat, mert megtehetem, és mert nem tűrne más választást most a lelkem. Egyszer egy ókori király, hogy kétes jóslatú csatába indult, levelet hagyott szerelmetes feleségének ama kikötéssel, hogy azt csak akkor olvashatja el, ha a halálhírének venné. Találni benne egy szakaszt, mit magamnak számost felidézek: 'Hisz egyszer éppen te, ki szerfelett drága vagy nekem, te mondtad, hogy az istenek előtt a mi lelkünk már közös. Úgy hát mondd, időm asszonya, hová leszünk, ha megszűnt a dobogás? Mondd, mi van a szív után?' Én feladom magamat, hogy engem végezzenek ki. Hogy te tovább élhess. De sose vádold ezért magadat! Neked élned kell, mert az esküvésnek szüksége van reád! S tán, mint ez ókori király a királynőjében, benned élek, tebenned lüktetek majdan tovább.« Én eltűnök, mire téged felébresztenek. Aztán egy ideig talán még titkolóznak majd előtted velem kapcsolatban. De ez jó így. Az új szívet el kell fogadnia a szervezetednek. Amikor ezt a levelet olvasod, már mindent értesz. Fontosabb vagy nekem magamnál. Amikor e levelet írom, tudom. Amikor olvasod, előre hiszem.”

Odakint szakadt az eső. Összevissza. Mintha facsarták volna.

Lennert-Móger Tímea

Ikerbánat

*(l)árva az agyban.
megölni magam-
ban.
nem csak gondolatban.
hányni magamra a földet.
támaszkodni fának.
amit kívágok.
mély árok.
(j)ég alatt.
nem létező (h)alak.
étlen.
szomjan.
szívtelen.
az életemben.
nem lenni jelen.
hang-
talan.
kép-
telen.
erő-
telen.
amit nem győzők altatóval.
akit nem tarthatok szóval.
harag.
amelyből nem születnek szépek.
helyek.
idők.
(n)épek.
amelyekkel nem alkotok egészet.
halott agyagban vidékek.
szememben régüres terek.*

*adok.
veszek.
vagyok.
lehet.*

Marshagyó

Úgy képzelem, minden megtörténhet. Az idő véges. A tenger végtelen. Téren, időn túl is minden a jelen. Aztán elmúlik az idő. Elmúlik az ember. Mindegy, hozzá tartozott-e? Szél volt. Tenger. Földlakó. Marshagyó. Egyáltalán nem volt igaz, hogy bármi lehetett volna. Elmúlt, ahogy meg volt írva. Akik velem. Nélkülem. Nem siratnák. Ha nem ugyanolyan sorsa lett volna. Mint bárkinek. Volt szélirány. Vitorla. Lábát fürdette porba. Csecsemőhalálról szól nekrológia. „Porból, porrá lesz.” Volt, nem lett.

Csigaház

Kövek hordozzák a vizet. Vizek hordozzák a követ. A fák a földig érnek. Nincsen test. Nincsen lélek. A levegő hangos. Az ember néma. Az állat erős. Tartópilléreket keres a háznak, amely megteremti magának. Hogy csend legyen. Fény. Erény. Ahol földbe gyökerezhet az ember. Hegy. (R)ingató tenger. Gyönyörű mindenki szemében. A gyönyörűség nem szégyen. Ha ki tart tekintet-mélyen. Üres mellek, farkak és fenék. Testek tüze. Nap-tény. Unatkozó lélek. Ahogy nyaranta basznak a fények. Pálmafák tövében. Karóba húz az élet. Nézni szabad. Látni pornográfia. A létezés isteni műhiba. Nem szép, nem is csúnya.

Abafáy Deák Csillag

Ernő

Gizike lakásában még egy viharvert esernyő sem volt, de esernyőtök, az igen. Nem egy és nem kettő. Hatalmas parafatáblán sorakoztak, mint halott lepkék, feltűzve. Minden alkalommal, amikor hazaérkezett, számba vette kincseit. Acélszürke fejű szöggel szúrta fel őket a táblára, csak a sötétkék, elegáns kivitelű tokot rögzítette piros és fekete fejű gombostűvel.

Kedvenc kávézójában pillantotta meg az elegáns esernyőtöket az asztala melletti széken. Az ablakon keresztül rásütött a nap, már régen elállt az eső, csillogott a kék selyem, mint az ég és tenger találkozása, hullámok is látszottak rajta. Kézbe vette, majd felemelte feje fölé, hátha tulajdonosa ott van még a közelben, de senki sem jelentkezett. Miközben fizetett, megkérdezte, ki ült itt azelőtt, de a pincér csak megcsóválta a fejét. Gizike betette a tokot a táskájába, otthon elővette, simogatta a finom anyagot, és elképzelte, ki lehet a tulajdonosa. Eszébe se jutott, hogy nő lehetne, középkorú, elegáns, szikár férfit látott maga előtt. Doppler Magic, olvasta a márkajelzést. Rákeresett az interneten, meg is találta a teljes leírást: Premium XM automata férfi esernyő.

Több napon keresztül minden délután ott ült a kávézóban ugyanannál az asztalnál, kitette a kávéscsésze mellé a kék esernyőtöket, de senki sem vette tudomásul. Közben zuhogni kezdett az eső, a nő megállt az ajtóban, várva, hogy csendesedjen a zivatar. Bőrig ázott férfi rontott be, majdnem fellökte, Gizike kezéből kiesett a tok. A férfi bocsánatkérések között felemelte, és megállt keze a levegőben: nekem is éppen ilyen színű, finom anyagú esernyőm volt. Volt? Igen, tegnap dobtam ki, mondta a férfi, nem szeretem a rendtelenséget, a tokja elveszett, így vesszen az egész, maga ezt miért nem dobja ki? A nő elpirult, és szótlánul a táskájába süllyesztette a tokot.

Az eső továbbra is zuhogott, a férfi a kezét nyújtotta, Ernő vagyok, és Gizike arra gondolt, ez majdnem ernyő, csak az Y

hiányzik. Az Y kromoszóma? Ezen Gizike majdnem hangosan elnevette magát. A férfi folytatta, hívok egy taxit, és menjünk esernyőket venni! Az áruházban találtak két hasonló kéket. Csak egyet vegyünk, szólta Ernő, ez alatt elférünk ketten, doppler. Elfértek, és néhány hét múlva a találkozásaikon már terveket szőttek, összeköltözésről beszéltek. Gizike mindent megvásárolt, amit a férfi javasolt, finom ízléssel, bútort és személyes tárgyakat, míg egy napon Ernő el nem tűnt. Nyomtalanul. Az ernyőt is magával vitte. Telefonszáma nem volt kapcsolható, és a nő hiába csöngett a férfi lakásán. Csak a régi esernyők maradt utána, és nem kis adósság.

Gizike munkából hazajövet a kuka mellett egy újabb esernyőtöket talált, felvette, hazavitte, később a ház előtti bokron fennakadva meglátott még egyet, és másnap a parkban, a padon egy harmadikat. Mindet hazavitte. Azzal szórakozott, hogy történeteket talált ki a tulajdonosokról. A szaporodó zsákmányokat táblára tűzte, majd megszámozta, és füzetben vezette, melyiket hol találta, és mit gondol ezekről. Mintha az egész világ egy nagy, sötét ernyő lenne, hiába hozott haza színes, pöttyös, reklámos, vicces tokokat, ettől sem lett jobb a kedve, de a keresést nem tudta abbahagyni. Barátnője a gyarapodó gyűjteményt látva azt mondta, van neki is otthon két-három ilyen, sajnos a hozzá tartozó ernyő elveszett. De Gizike ebből nem kért, ő akart rátalálni az elvesztett darabokra.

Híre ment a szenvedélyének, sokan megmosolyogták, micso-da haszontalan foglalatosság.

Húsvéthétfőn reggel a lakása bejárati ajtaján kívül, a kilincsen esernyőt talált felakasztva.

Nagyméretű férfiernyő, kétszemélyes. A nő azonnal tudta, hogy ez olyan darab, aminek nem is kell tok, becsukva széles, tépőzáras szalaggal rögzíthető. Bevitte a lakásba, az előszobában álló esernyőtartóba helyezte. Nem keresgélt a tokok között, gyorsan leszedte mindegyiket a tábláról, és beledobta a szemeteszsákba. Kint szemerkélni kezdett az eső. Gizike leült a nappaliban, az üres táblát nézte. Kis idő után csengettek.

Lázár Balázs

Csillagalom

*Csillagalomban bújt el az Isten
Lüktet a Vanban, lüktet a Nincsen.*

*Zizzen a Lét, ha mozdul a kérdés,
Csúszik elő a csendből a kétség.*

*Tárgul a tér, de áll az idő már:
Pillanatokból végtelen oltár.*

*Lepke a test, ha lélek a szárnya,
Húz le titokban életed árnya.*

*Szétvet a szívnek vágyteli álma,
Hullnak a színek benned a sárba.*

*Bomlik a nappal, érik az éjjel,
összekeverhetsz földet az éggel.*

*Tükre a múltnak, éteri képe:
Fénnyel üzen az úrnek a széle.*

*Csillagalomban bújt el az Isten,
Lüktet a Vanban, lüktet a Nincsen.*

Endrődi Gábor

Reggelre elmúlik

Üres a kijelző. Írni kell valami fontosat. A laptopomhoz csatlakoztatott egérben lemerült az elem, és így nagyon körülményes, de el kell mondani. Valami nagyon fontosat. Szembe kell nézni a villódzó kurzorral, az ürességgel, és azzal, hogy a mondanivaló talán nem annyira fontos, legalábbis (és lényegében) nem mindenkinek annyira fontos. Chopin nagyon diszkrét, épp csak annyira szól a háttérben, hogy elmondhassam, komolyzenét hallgatok, és muszáj elmondanom, mert valamit mondani muszáj. Mindig. Chopin különben is anyámra emlékeztet, bár az okát nem tudom, talán azért, mert valaha, még abban az életében, amikor mások véleménye is számított neki, szeretett olyasfélét állítani, hogy szereti Chopint, mert bizonyos körökben szeretik Chopint, és ilyesfajta körökhöz tartozni jó. Azután egyébként lehet, hogy az évek alatt megszerette, illetve hozzászólt, mint én a gin-tonikhoz, vagy hitegette magát azzal, hogy szereti, mint ahogyan elhitette magával rengeteg dolgról, hogy mennyire szereti. A kezemnek krémszaga van, s az inak meg vannak ismét dagadva, a hüvelykujjam legjobban egy csirkecomb alsó részére emlékeztet, és a lüktető fájdalom a nyakamig ér, de ez a fájdalom engem életem végéig egy mulasztásra emlékeztet, nem tompítja semmi, a sokadik gin-tonik sem, amit után a mutatóujjammal keverek meg. A sikamlós szag egy hosszas masszázsból maradt vissza, melyet én szolgáltattam, de most, elnézve megnyomorodott, ordító kezemet, azon gondolkodom, hogy minden bizonytalansággal egyszerűbb lett volna mindent jól csinálni, igazán olyan jól, hogy ne kelljen az elmulasztás terhével belenézni azokba a barna szemekbe, amikbe belenézni egyébként nagyon szeretek, mert alapvetően őszinte szemek azok, de terheltek mindenféle sérelmekkel. Néha (ritkán) megcsókolom az arcát, hangoosan és cuppogósan, mint amikor a fánkból kiszívják a lekvárt, néha (ritkán) elutasító, máskor közvetlen és szenvedélyes,

pajtásszerelem, mint a gyermekek között, s valójában (a teljes valójában) tényleg az, mert nem lehet másmilyen. Sértettségében úgy néz rám, mint a kisgyerek, akit kiöntöttek a fürdővízzel együtt, de nem baj, mert többször is kiöntöttem, ez adja a valódiságát a haragjának, ettől olyan elemi az egész, hiszen mégiscsak van abban valami haragkeltő, ha az ember gögöt, kudarcot és kételyt omlaszt a másikra, az eltelt élete kudarcát, a jelen kételyét és az eljövendő idők összes gögjét. Most tehát ugyanazt csinálom, mint régen; egyik cigarettáról gyújtok a másikra, a félig üres pohárba töltök, mert tehetem, hiszen azt teszek, amit akarok, de ebben a gögben a keserves vereség múltbéli kudarcra és a jelen kételyei jelentős szerepet játszanak, mint a barna szemek az életemben, amikbe bele-nézni jó, de korántsem tehermentes. Néha eszembe jut apám is. Ő nem szerette Chopint, és nem is állította magáról, hogy szereti. Igaz, nem tudni, hogy valaha szeretett-e valamit, esetleg valakit, mert ő az ilyesfajta dolgokat híján kezelte, de a folytonos keserűsége mellett valami állandóság vette körül. Az a fajta beletörődő állandóság, amellyel egész életében minden rosszat tudomásul vett, még a testében fészkelő rákot is, ami gyakorlatilag a haláltól rettegő halottá tette arra a pár hónapra, amit ő még életnek nevezett, de mi tudtuk, hogy az már nem az. Életnek gondolta azokat a perceket is, amikor az ágya melletti hányóvödröt ürítettük, benne testének apró, vörös szöveteivel, amiről azt meséltük neki, hogy az előzőleg elfogyasztott pár szemnyi meggybefőtt maradványai. Végül, persze, belátta ő is, mi az, és szája szegletében barna rozsdavérrel meghalt. Vagyis nem élt tovább. Élete utolsó, haldoklás nevű szakasza eléggé keserves volt. Azóta is figyelem a tükörben, hogy mit csinált az életének a másik (élet nevű) szakaszában, és kapaszkodom. Nem *próbálok* kapaszkodni, hiszen én nem *próbálok* semmit sem, tehát csak kapaszkodom; azokba a barna szemekbe. Nézem terheltén, göggel, mert máshogy nem tudom, de látom, hogy máshogyan is kellene tudnom, mert addig csüngök rajta, míg végül ő győz, és nem kell lejönnie hozzám, mert feltérek. Csak adj nekem nyugalmat...

Reggelre elmúlik.

Nagy Lea

Az éjszaka csodái

Weöres Sándornak

*Itt, ebben a végtelen térben és időben,
csupa halványtalan ház, s a kéményekben
kialusznak az utolsó füstfelhők is, zuzognak
az éjjeli bogarak, mögöttünk meg égszínké
villanás fénylik fel a messzi-messzi sötétségben.*

*Ringató dallamod elszáll, ahogy ideérne.
Kastélyod zárt falai elvesznek mindent,
csupán egy fekete macska haldokló
nyávogása hallatszik le a dombok mögül,
s onnan lessük egymást búslakodova,
szánkon meg már remeg a megvetés.*

*Kihalt most minden, még a bomló varjúk
sem kárognak azt, hogy nézd, amá'
nézd, amá', hogy süketül a világ!*

*Néma szeretők suttognak egymás álmait,
s dobban a katonainduló őrzöngő hada!
Ó, jaj, ó jaj! A Kastélyt ellepi a sok
kis kobold, dobpergőre felszáll
az egész földöntúli övezet.*

*Ez csak álom, csak álom, mondod kedvesen
valahol valami helyen, miközben álmodom.*

*Távolról hallani, valamiféle messzi országban,
ahogy felcsendiül az éjjeli nóta, s megkeseredett
költők kéri fel a báli lányokat egy utolsó
táncra még.*

*Úgy szerettem nevetésed, mint kint ezt a nyári éjszakát,
sötét éjben botorkáltunk, csak te meg én, miközben
rókák hada takart minket a bűnös valóság előtt.*

*A környéken minden alszik, hallatszik az erdőtűz-
ropogás, düllenek az éji ibolyák, s befodrozzák
az egész éjszakát.*

*A költő, a költő! Ott szalad a messziségben,
fekete macska üldözi a házak tetején,
nyávogása semmire sem elég!
Nem kell ő már senkinek!
Tág a lég, tág az út!
Hozd az örömet, rajta, rajta!
Huss, huss!*

*Szomorú már minden, macska sincsen,
elveszett az erdő mélyén, egy róka karjaiban,
s utoljára felnyávog még egy elmúlt pillanatért.*

Szávai Attila

Nagy égi utca

Áztató kora őszi eső. Falusi utca. Vasárnap este. A nyár emléke még langyosan fészkelődik a padlásokon. Ez a maradék meleg már csak árnyéka valódi önmagának, összetöpörödött, és így kisebbségi komplexusába fülledve próbál a nagyokhoz, a felnőttekhez, az igazi nagy kánikulákhoz hasonlítani. Izzadságszagúan. Pöffeszkedve, flegmán könyököl ki a tetőgerendák alól, de az utca bölcsőbb, tapasztaltabb macskái hamar átlátnak ezen a színpadias, nyegle viselkedésen. Unottan ásítanak, mint a beavatottak, mint akik mindent tudnak. Némelyik stréberebb diófán már kapkodósan sárgulni kezdett pár levél. Mindenképp ők akarnak lenni az elsők. A diófák már az őszi szeleket várják, minden nyárvégi szélben nyekeregnek kissé: krákognak, torkukat köszörülik, hogy lássa a rendező, nem tétlenkednek a bonvivánok, gyakorolják a nagy belépőt. Időnként teátrálisan ledobnak egy-egy zöld levelet az értéktelenebb ágaikról, hogy gyakorolják az ősi mozdulatot, kipróbálják, megy-e úgy, mint tavaly ősszel, van-e olyan szép a levelelengedés. Van. A rendező elismerően csettint, jó lesz az, csak türelem. Száradnak még rövidnadrágok a vasárnapi öblítőillatban, de hajnalonta már összébb gömbölyödnek a falu kutyái, szorosabbra húzzák maguk körül a farkukat. A monoton esősurrogásra az esti falu házai közelebb húzódnak egymáshoz. A burkolat nélküli utca nedvesen csillogó kövein megcsúszik az esti harangszó.

Nagyokat bukdácsolnak a kátyúkban a vízfolyások, ezek a fűrge, pajkos gyerekpatakok. Játékmedrük tele van kavicssal. Egemáson fekszenek az apró kövek. Az utca közepén, a dombtetőn templom ül bölcs közönnyel. A kavicsok a domb tetejéről indulnak, hogy minden nyári záporral távolabb kerüljenek a szent helytől. Angyalgyerekek megmerevedett, összeridegült álmai. Viszi a víz a köveket egyre lejjebb és lejjebb a burkolat nélküli

utcán, egészen a kocsmáig. Reggel ott söpriik majd össze a fehér kavicsokat a ráncos homlokú közmunkások.

Eldobott gyerekjáték, baba fekszik a vízben, egyik szeme nyitva, másik csukva. Fél feje a vízben van, mintha a koszos víz alatti világot bámulná, mintha várna valamire. Ruhája kopott, csuromvizes. A redők között még ott halványodik egy kislány simogatása, érintése, becézése, de lassan kiázik minden szeretet a szövetből. Kutya szalad az utcán, megszagolja a gyerekjátékot, majd továbblohol.

Az egyik porta kiskapuja nyitva van, nem tette be az utolsó érkező. Ide szalad be vakkantva az eb. A teraszon művirágok feszülnek a vázában. Valahonnan az épületből rádió szól. Ólmos lassúsággal mondja a bemondó a vasárnap esti híreket. Ugyanilyen ólmos lassúsággal nyitja egy férfikéz a teraszajtót, majd odakint leül az egyik székre. Ingzsebéből befőttesüveg tetejét veszi elő, maga elé teszi hamutartó gyanánt. Gondosan rágyújt. A hírolvasó hangja a csukott ajtó mögül tompán, kásásan szól, nem érteni minden szavát. Nem is azért jött ki. Cigarettazás közben a művirágokat figyeli. Pontosabban a művirágokon élő pókot. A pocakos pók gondos, aprólékos mozdulatokkal D-dúrra hangolja hálóját, aztán megáll, és vár. A férfi két pohár bort iszik meg. Fél a magánytól. Közben az utcán összetorlódott kavicsokat nézi. Arra gondol, hogy az emberi életek is hasonlóan összetorlódott, kerekded kövek egy nagy, égi, ózonillatú utcán.

Lokodi Imre

Ararát

Végül lesz mozi is, kis pöcsöm. Nyisd ki a szemed, látni fogod, mi pereg a homorú vásznon, mert jó, ha tudod, itt fenn, a hegyen, ezer méterek magasában homorúbb az égbolt, mint ahogyan lent, a váléban¹, látod. Az égboltnak ölelkezni van kedve, bizonyos, magához ölel, akit csak akar, buján. Nem állítom, csak feltételezem, ahol erősen vöröslik, arrafelé kell lennie Nicaraguának.

Aznap délután, jóval alkonyat előtt ülünk a köveken, várjuk, hogy a válé felől egyszer csak megjelenik Sofronica pópa, rendszerint Lajos atyával érkezik, hogy szenteltvizet spricceljenek bazsalikom csokorral. Előre szólok, kis pöcsöm, ne akadj fenn, ha látod, hogy Sofronica pópa többször márt a szenteltvízből, netalán a szemedbe spriccel, mert bűneidtől. Hallani fogod Lajos atyát, súlyos ámeneket mond a szent ökumené jegyében. Figyeled, erősen fogy Laurentiu² bácsi lába, lehet, a kutyák elnyalják mind.

Hallgatsz, kis pöcsöm, Laurentiu bácsi hiába kérdez, nem tudsz sokat mondani Nicaraguáról, mert azt mondod, erősen felszínes lennél, mint elemi osztálynak írt földrajzkönyv. Ne légy ilyen tisztességes, kis pöcsöm, mesélj sokat, hasból mesélj Nicaraguáról. Nekem úgy is jó, ha hallom, mert hogyan is láthatnám meg Nicaraguát az én apró, zavaros szemeimmel, bár tudd, néha élesre váltanak, mint két macskaszem. Erősen bántana, ha azt gondolnád, kis pöcsöm, mit akar ez a nyomorult, úgyhogy ne gondolj ilyesmire, Laurentiu bácsi sokat akar tudni Nicaraguáról.

Látom, szólni kívánsz, kis pöcsöm, ne mondd, hogy Noé bácsi, még akkor se mondd, ha itt, a hegyen Noénak szólítanak, mert, aki csak az Araráton valaha megfordult, Noénak szólít. Ha pedig te is úgy teszel, alig fogok figyelni rád, vagy egyáltalán. Többször hangoztattam, hogy értsd, Laurentiu az én tisztességes nevem. Jó, ha jössz, tudok beszélgetni veled, mert kivel, ha nem veled, bár többnyire azért jössz, hogy segíts nekem a kápolnához érni, kis pöcsöm. Majd,

ha jön Sofronica pópa, mint máskor, átvetem válladon a karom, félsúllyal rád támaszkodom, féllábon elérek a Szent Bartolomeu kápolnához. Fél lábon szokdécselek, mint akinek tilos két lábbal a földön járni, vagy mint egy törött lábú madár. Emlékszel, amikor ragacsos váladékot húztam magam után a gyepen, te, kis pöcsöm, beleborzongtál, a kápolna mögött okádtál, azt hitted, nem hallom... Egyre fogy belőlem a szusz, a lábammal fogynak el a szavak is, de ismételten értésedre adom, kis pöcsöm, nincs miért tőlem tartanod, a rohadó láb egyáltalán nem ragályos, és azt is megmondom neked, ha úgy adódna, szoríts nadrágszíjodon, amennyit csak tudsz, voníts, mint veszett eb, hadd vágjon a húsodba, hogy fájjon, ha vágyad lenne Ruszuj Ilenkával tölteni éjszakádat a panzió pincéjében báránybőrökkel terített heverőn. Más receptem nincs, kis pöcsöm. Csak szólok, vigyáznék rád, felszólítlak hát, dobd ki, pofozd fel, tépd meg, rúgd valagon, mindenesetre tartóztasd meg magad Ruszuj Ilenkától! Jó, ha tudod, gyakran feljön Ruszuj, ha megunja a válét, s mert nem tud mit kezdeni az asszonyával, félholtra veri, s ha ott találna téged, gondolkodás nélkül beléd mártaná a kését, övéen hordja, nyelvével tapogatja a tőr élet, kis pöcsöm.

Látod, a Szent Bartolomeu kápolna pléhfedele elengedi sötétebb árnyalatát, mert a szétszórta jelentkező nyájaktól felvert por megüli a bádogot, a szelek se fújják el, valamennyi sereg Királyhavas harsogó legelői felé tart. Innentől kezdve leállítod a panzió fűtését, csak kivételesen zordra fordul időben keresel száraz hasábfát. Jó, hogy a panzió pincéjében rendezted be szállásod, ágyat, valamirevaló heverőt könnyűszerrel kerít az ember panzió környékén, bezzeg, televíziód is van, de unalmas neked, kis pöcsöm, miután kiveszik belőle az éjszakai filmeket, vagy nem fogja be a világtányér. Persze, akkor nem unalmas neked, amikor Ruszuj Ilenka hozzád kérezkedik, maradna nálad éjszakára, mert a farkasok. Ha nem a farkasok, akkor a barom Ruszuj jelentkezik, szétveri a kölykök fejét, tűzcsovával próbálkozik a barakkok fedelénél, aztán lefogják a fenn lakók. A váléba üzennek, jön érte a pszichiátria. Mi a kurva anyád már megint, mondja a mentő vezetője, gyomorszájon rúgja a letepert Ruszujt, biztos vagyok benne, nem

érezkeli a magashegyi terápiát, képtelen szót is szólni, ezek a hegyiek ismerik a módját, szépen elintézik. Tölcsért szúrnak Ruszuj szájába, megtöltik vodkával, elképzelve aldatószerrel keverik, mondják, csillapodj, Ruszuj, csillapodj, viszik, mint a dögöt.

Láttam, ha Ruszuj Ilenka nálad hál, a lefolyóhoz állítod, veszed a slagot, és kiadós vízzel meglocsolod, mert, mondd, kis pöcsöm, Ilenka, rettenetes bűzöd, kurvabűzöd van. Azt mondd, azért jár hozzád fürdeni, mert a barakkokban a csövek rég elfagytak. A lefolyó lármásan szörcsög, amikor lefolyik a víz, mint ha nem nyelné a testén habokban oldódó bűnököt, amit csak ledér asszony magára tud kenni önkezűleg. Tudom, ha a haját a huzat szárazon lengeti, mutatod a heverőt, mert úgy tartod, az asszonymak vissza kell nyernie ősi formáját, eredendő tisztaságát. Nincs olyan, kis pöcsöm!

Láthatnád, amikor a pakulárok³ feljönnek a Ferdinánd panzióba, rendelnek sok-sok feketén, pult alól mért kisüstit, kérik a kisasszonyokat, engedjék meg nekik, hogy asztalon faljanak túrot, hagymát, szalonnát, mert asztal mellett csak Nagyszebenben ültek utoljára, mielőtt északra indultak volna a nyájjal. A Ferdinándban marad a kapcaszag, viszont a tarisznyából jól fizetnek, a történet kis keresztuzattal el van felejtve, a kisasszonyok várják a következő rundot, mert nincs az a gáláns úr, aki jobban fizetne a pakulárnál. Jönnie kell a második seregnek, mert látod, a kisasszonyok a teraszon állnak, kémlelik a Kopasz-tető szűk szorosát, azon szoktak beereszkedni a nyájak, még fél napi út, amire a Ferdinándhoz érnek. Úgy néz ki, egyelőre semmi, rossz rá gondolni, hogy a juhászokat más irányba térítették, mert nagy a kullancs-invázió, amit a nyáj hordoz, ezért lemondják a lakott területek érintését, a gerinceken teszik meg az embert próbáló utat a Fogarasoktól a Kelemen-havasokig.

Tudom, megtennéd, szívesen megmutatnád Laurentiu bácsinak, merrefelé van Nicaragua, de ebben a szemveszejtő fényben te sem tudsz tájékozódni, kis pöcsöm, bár mondd, kézenfekvő lenne a napnyugta felé terelni Laurentiu bácsi tekintetét, de annyi erővel mutathatnál kelet felé, körülbelül arra lehet Nicaragua. Azt

mondom, tökmindegy, merrefelé nézünk, mert tudvalevő, a föld kerek. Ha Laurentiu bácsi kelet felé, s te, kis pöcsöm, nyugat felé nézel, tekintetünk a földgolyót megkerülve valahol találkozik, és elképzelhető, hogy Nicaraguában találkozik. Ennyit tehetek, mondd, ne legyen az, hogy nem kísértelek el utadon, Laurentiu bácsi.

Ide hallgass, kis pöcsöm, azért mennék Nicaraguába, mert egy gyakran erre járó franciskánus állítja, a távoli, egzotikus ország erdeiben van elegendő fű- és kígyóméreg, ami keverve nagyon jól tesz a lábfolysnak, kis szerencsével be is gyógyítja, ha igaz. Ha a csigolyafűz tavaszi nedvét hozzáadod, erős férfikiváncs mutatkozik az asszonyokon. Na né, cigarettám hamuja befáslizott lábamra hull, verd le, kérlek, mielőtt begyullad. Csak óvatosan, inkább a száddal fújd. Látod, úgy omlik lefelé a hamu, mint ahogy a sziklák bányarobbantáskor gurulnak a váléba, nem is gurulnak, mert ez már a múlté, ma egyáltalán nem robbantanak, a sziklák úgy maradnak a törmelékben hol szétmállva, hol darabosan, új ösvényeket vernek az emberek. Ha mégis megmozdul egy-egy kőszikla, akkor kétségtelen, megint földrengés rázza az Ararátot.

Már csak, tudod, rohad le a lábam, Laurentiu bácsi bokájától felfelé erősen üszkösödik, ha kezdetben lett volna egy kis sebfőző víz, tenyéryi fásli, de nem volt, ilyesmit nem hoztak a váléből, mert azt mondták, a váléban sincsen.

Látod, kis pöcsöm, mi ülünk a köveken egymásnak háttal, és nézünk a semmibe, elképzelhető, hogy Nicaragua felé nézünk, és nemcsak mi nézünk, hanem a ló is néz valamerre, elképzelhetően Nicaraguát keresi. A ló ért a franciskánus nyelvéen, tudom.

Mindösszesen a feje látszik, befészkelte magát abba a nyomorult kuckóba, ki tudja, miért verekedte be magát, talán ették meg a nagy legyek. Ott fog megdöglenni, és amikor döglött ló lesz belőle, akkor is állni fog, és nézni valamerre. Ott fog nézni egy fehér lókoponya, mert a váz leromlani nem tud, megtartják a bádógok, nincs rajta kötőfék, hogy megragadd, kötőfék nélkül nyargalnak gazdátlanul. Jönnek valahonnan, összeszagolnak, farkukkal legyezve továbbállnak, félúton még visszanéznek, aztán már csak a dobogás hallszik fel, amint vágatnak a válé felé, ahol még van gyepp, végül patkó nél-

kül sántulnak le, innentől kezdve közelít feléjük a vég. Érzik a vég közeledtét, ha feltörik a patájuk, elmennek megdögleni, többnyire a sziklák mögött fekszenek el. Dögleni jönnek, látod, szerteszté löcsontváz. Ha nem hemperegnek, s csípőjükre száll a dögevő madár, megjelennek a kutyák, falkákba verődve jönnek, bár a madárnál erősebbek, mindig félkörben közelítenek a döghez. Általában a kivénhedt vén ebek marnak bele a döglődő lovakba, éspedig azért, kis pöcsöm, mert a többiek, a hátramaradottak röstellik magukat. A dögöt kóstolók nemhogy csak hajdani falkavezér vén ebek, hanem vak kutyák, nem látják a döglődő ló kínját. A félkörívben, tisztes távolságban lakomára váró ebek csóválják a farkukat, nincs itt vérre menő csata, küzdelem. Lehet, végképp kiveszett belőlük az ősi vadászösztön, annak természetes szabályaival együtt. A falkák időközben feladják önbecsülésüket, meghunyászkodnak, ha a barakkok körül megmozdul valaki. Ha beléjük rúgnak, nem mernek visszamarni, eloldalognak, megkeresik az itthagytott erőgépeket, belekölykeznek, erőgépekben üzekednek, és néznek kifelé, valamerre, mint a beszorult ló, néznek. Van úgy, kis pöcsöm, hogy megnyalják az ember lábát. Ha nyár van, jólesik, lábujjaimat csiklandozzák érdes nyelvek, ilyenkor szűnik a fájdalom.

Sanyarú az ebek sorsa, ha jönnek a váléből vadászok, elkullognak, mert nekik ilyenkor az a dolguk, hogy a fellazított sziklás hasadékaiba rejtőzzenek. A Nagy-Marót túlsó oldalán megjelenő villák lakói nem tudják elviselni a váléban tekergő falkát, főleg a pimaszságukat nem tolerálják, mert kibontják a kukákat, hulladékból terítenek asztalt maguknak, förtelmes a bűz. Hát persze, kilőni valamennyit, csakhogy a vadászok nem jönnek fel az Ararátra, valahogy nem akarnak látni, hallani semmit, pufogatnak egyet-kettőt, hadd hallják a válé lakói. Attól tartanak, itt valami ragályos kór terjed, valami van, mondjuk, lepratelep van, vagy mi. Ha úgy jár az ájer⁴, erős rohadt bűzt visz nekik, városházának kiabálnak petícióval a kezükben, elmennek a prefektushoz, követelik, haladéktalanul szüntesse meg a gettót, jöjjenek vissza a buldózerek, egy-két óra, készen van. A villák népének kérésére nem reagál senki, kis pöcsöm. Ha kérdeznéd, de nem kérzed,

mi van itt, megmondom, valami tiltott határvidék, zárt zóna, karantén. Na jó, ha kérdeznéd, mi van a határon túl, nem tudnám megmondani, jobb is, ha nem kérdezed, kis pöcsöm.

Nem is tudom, hányszor mondom neked, az üszkösödő láb nem ragályos, ilyesmit nem nehéz megszerezni, a rákot sem nehéz megszerezni, ha megjelennek a nehézfémek. Nézd, kis pöcsöm, annak az asszonynak a lerohadó orra sem ragályos, eszi az orrát a rák, mindennap egy kicsit hozzászokik a halálhoz. Ott fogjuk eltemetni az erdőkontyon túl, arra van a temető néhány ortodox vaskereszttel, műrózsával, ott fogja szétszórni a szenteltvizet Sofronica pápa, ha feljön Lajos atyával. És mi odamegyünk, elviszel a válladon a kápolnáig, imádkozni fogunk.

Egyszer kérdezted, kis pöcsöm, hogyan lesz Noé Laurentiu bácsiból, de a válással máig adósod vagyok, pedig gondolhatnád. Nem, nem gondolhatnád, korodnál fogva nem tudhatod. Kilencszázhetven, nagy árvíz mos mindent a váléban, menekül mindenki, mint a patkányok, jön Sofronica pápa, kezdjek valamit az emberekkel, vigyem fel a hegyre valamennyit. Te leszel Noé, ha akarod, ezt mondja Sofronica pápa, kis pöcsöm. Jó ötlet, mondja erre Valentin párttitkár. Hát akkor vigye valamennyit Laurentiu elvtárs, fel az Ararátra. Kis pöcsöm, el nem hiszed, hogy jönnek az emberek, csakhogy beférjenek Noé bárkájába. A bányatelep ekkor már ki van cövekelve, készen állnak a barakkok.

Van, aki szál egyedül jön, magányosan, van, aki családotul, előbb megnézték volna az Ararát baljós csúcsát, de nem láttak semmit belőle, súlyos esőfelhők takarták el szemük elől az ígéretet. Annyit tudtak, hogy a vízözönnek Nagy-Marót kiszögellő gerincéig kell emelkedni, ott lesz az Isten, mondta nekik Sofronica pápa egészen fiatalon és meggyőzően, akkor még szénfekete a szakálla. Ha kiszálltok a bárkából, látni fogtok sok-sok barakkot, különbek azok, mint a ti nyomorult hajlékotok itt lent, a váléban. Rubrikás papírok szerint lesztek elosztva, átvételkor hüvelykujjattal szentesítitek a szerződést, dróton lógó izzók fogják megvilágítani sötét és beesett arcotokat, a fény emlékeztetni fog az ígéretre, testvéreim! Ezt mondta a pápa, kis pöcsöm, Valentin elvtárs sűrűn bólogatott. Boldogok

lesztek, hogy korsóval járhattok csorgókra, mint Remete Szent Katalin a sivatagban, közös fürdőben fogtok tisztálkodni, a szerződésben lefektetett feltételek szerint ingyen szappannal mossátok a hátatokat, szeretkezhettek kedvetekre tábori ágyakon, asszonyaitok gyermekeket szülnek, benépesítitek Nagy-Marót lankáit, amit ezután Ararát-hegynek fogtok nevezni, betűvetést tanítanak tanítók, a Szent Bartolomeu kápolnában személyesen tőlem fogtok hallani evangéliumi tanítást, és természetesen dolgozni fogtok, sokat dolgozni, megkezditek a kőfejtést, amit buldózerek fognak segíteni. Előbb hozzáláttok a felszíni talajok eltakarításához, lesz vöröskezes ház, ahol sínbe teszik a törött csontokat, kimossák a rágós sósborszeszt a beletekből, feltéve, ha vonítottok, mint a farkasok, a szesz marásától. Ilyesmiket mondott Sofronica pópa, kis pöcsöm.

Na, de hol van a mozi, kérdezték többen is, miután megvetették lábukat Ararát hegyén, mert mozi is van a szerződésben. A mozi késni fog, mondja vörösén Valentin elvtárs, mint akit rajtakapnak a hazugságon. A mozit előbb ki kell érdemelni, mert Meryl Streep, Jane Fonda, Claudia Cardinale, mondja Valentin elvtárs, s beinti a bányászoknak, hogy félreállva munkálkodhatnak is magukon, feltéve, ha lesz mozi.

Jól van, várunk, mondják a bányászok, hozzálátnak a munkához. Aki bírja, másodállást vállal, mormotára vadászik, napos gerinceken szárítanak bőroket, a váléba viszik zsákszámra, Valentin elvtárs szigorúan követi a mormotaprémek körül folyó üzletet, hírlík, irtalmatlanul leveszi a sápot. Egyszer csak történik valami, senki sem érti, mi van, s Valentin párttitkár nem tér vissza többé az Ararátra. Mi van, mi van, hol éltek, rebegi ingerülten Blága főmérnök, rendszerváltás van. A bányászok nem értik, kis pöcsöm, azt mondják, ők nem tapasztalnak rendszerváltást, mert továbbra sincs mozi, és pottyantós klozet van. Egyszer csak a tört követ szállító szalag traverzeinek rezgése abbamarad, sztrájk van, adják szájról szájra a bányászok, bár megint nem értenek semmit, kis pöcsöm. Nem baj, mondja Blága főmérnök, elég, ha érti a szakszervezetis.

Ülnek a bányászok a traverzek alatt, panaszkodnak nekem, Laurentiu bácsinak, hogy asszonyaik a váléba mennek vetélésre, de

ha csak mennének, csakhogy vissza se jönnék, hogy nyavalya a pisájukat, kis pöcsöm. Hírlik, Valentin sorra veszi őket, mert mennek velük olyanok is, akiknek nincs is magzatuk, a váléban kiveszik a kispárnát, aztán nyomuk vész. Örjöng Sofronica pópa, hogy a kikapart embriók vissza fognak térti angyalkák képében, ott fognak ülni majd, és csicseregni az égboltot kettészelő kondenzcsíkon. A bányászok sokáig kémelelik a kondenzcsíkot, azt mondják, hazudik a pópa, mert nem látnak semmit, se angyalkákat, se kondenzcsíkot nem látnak az égen. Nincsenek is angyalkák, mondják a bányászok ingerülten, és elhúznak a váléba. Csapatostul mennek, hosszú, sárga dohánylevet köpnek visszafelé, a bokrok tövében kirázzák a farkukat, hogy ez a mozink. Induljunk, látod, kezd szomorú lenni az ég, húzzál fel, hadd tegyem keresztbe a karom a válladon, segíts elmenem a kápolnáig. Látod, a beszorult ló döglött már, fehér koponyája szikkad, szemeit egyetlen nap alatt kieszik az ég madarai.

Imádkozzunk, kis pöcsöm!

Nem, tévedésben vagy, nem Sofronica pópa, és nem Lajos atya jön, hanem erősen bűzös férfiak, jártak már fent az Araráton többször, hajdani traverzszerelők. Elhullott kutyák beleiért jönnek, viszik nagybőgőre húrnak. Momentán nincs itt fent senki, csak te, Laurentiu bácsi és a rákos orrú asszony.

Mi van, érzed a szorítást, kis pöcsöm? Tudd, napnyugta felé fent, az Araráton a határ összeszűkül, gyűrűbe tekeredik. Ne próbálj kilépni a körből, nincs azon túl semmi. A semmi van, a visszatükröződés. Elhatárol és elhatárolódik tőled az a bizonyos vonal, amit zenitnek mondanál. Ha pillanatig is nem érted a természetét, azonnal becsap. Na, most eredj, hagyd magára Laurentiu bácsit, mert pihenni akar, vigyázz Ilenkával, mert baj lesz, kis pöcsöm.

¹ völgy (román)

² Lőrinc

³ juhászbojtár

⁴ levegő

Pongrácz P. Mária

Profán találkozás

Szerette az égen gomolygó, sötét felhőket. Néha órákig csüngtek a feje fölött. Legszívesebben magára húzta volna, kiengedné a mérges csapokat, és hagyná, hogy testére zúduljon a víz. Megfürödne a haragosan áradó vízben. Kimoshatná zavaros szemét, megfényesítené arcát, hagyná, hogy mosolyra keljen. Ugrándozna, felverné a tócsákat. Nem törődne a ráfreccsenő, sáros latyakkal. Az eső úgyis tisztára mos mindent. Fehér lesz ismét, friss szagú, akár az újszülöttek.

Az éveit is felszívták a feje fölött ágaskodó, nedvességtől duzzadó, esőre vágyó, éhesen tátongó égi lények. Nem akart menekülni tőlük. Ha bámulta őket, úgy érezte, hogy visszaszédül gyermekkorába. Az édesanyja kényezteti, elhalmozza minden jóval. Kitisztítja, ropogósra vasalja az ingét. Úgy küldi az iskolába, mintha mindig ünnepre készülne. Melegen párolgó étellel várja naponta. Sohasem fárad el a szeretetben. Arcára települ a mosoly, boldognak mutatja magát.

Most, hogy nincs, nagyon hiányzik neki. Üresen kong a ház, élettelenül. Tehetetlenül járkal a négy, tágas szobában. Arcokat, hangokat kutat, de azok csak a távolból integetnek. Üzenik neki, hogy ne maradjon egyedül, és vigyázzon a mosolyára. Vidítsa fel az embereket. Mindenkinek van bánata, de el szeretnék azokat felejteni, mintha meg akarnák fojtani, hogy senki se láthassa, ne fedezhesse fel, hogy magukban hordozzák a rengeteg keserűséget. Nem akarnak cseppektől duzzadó felhőkké változni. Kisírni, és megtisztítani a lelküket.

Bejárónőt alkalmazott. Jól megtermett, erős asszonyt. A fenéke csupa izom volt. Duzzadó mellei szurkáltak mindent, amihez hozzáért. De a lakás ismét tiszta volt. Kimosta, kivasalta a férfvé nőtt gyermek ingeit. Bevásárolt, főzött neki. Csakhogy nem beszélt. Sürgött-forgott. Mintha nem lenne elégedett önmagával.

Mikor elvégzett mindent, elsietett. Köszönésére csak egy fejbólintással válaszolt, s ebből megértette, hogy másnap is el fog jönni, nem hagyja magára. Szüksége van a keresetre, ki tudja, mire tanította az élet. Még azt sem veszi észre, hogy csinos, szép testű férfi mosolyog rá. Haja göndör tincsekben hull a vállára, arca ovális. Szeme fénylik, akár az aranyozott keretű szentképeken. Az édesanyjára hasonlít, mintha nem is lett volna apja. Pedig biztosan volt, de édesanyja mélyen elásta magában, a titkai közé. Elhitette mindenkivel, hogy boldog, mert aranyos, szép fia van, aki egyedül az övé. Ha felnő, olyan lesz, mintha róla másolták volna. Vidám, egy szál ember, akit nem lehet letörni, mert újból kiegyenesedik. Erős fajta, ellenáll minden csábításnak. Sikeres lesz, reményekkel teli.

A csábításnak nem tudott mégsem sokáig ellenállni. Meg akarta fogni a bejárónő hegyes melleit. Egyszer hozzá is ért, de durván eltaszították. Az asszony pedig még némább lett, így adta értésére, hogy másoknál kell keresnie a beteljesülést.

A férfi feszengett benne. Idős, érett asszonyokat keresett, hogy feloldják a testében gyülemelő nyugtalanságot. Azok majd türelmesen kibontják belőle a vágyat, simogatni, becézni fogják, mint anya a gyereket. Egy ilyen, bolondos napon találkozott az első nővel. Még nem tudta, mi a szerelem, de vadul vágyott a meztelen test érintésére. Hajfűrtjei csilingeltek, miközben úgy hajolt rá, mintha ki akarna dőlni önmagából.

Az első nőt sok más követte. Valósággal sorban álltak a kegyeiért, ő meg csak osztogatta a benne tolongó vágyakat. A bejárónő szinte naponta cserélte ki a gyűrött lepedőket. Nem dorgálta, nem intette jóra. Valósággal elmerült a hallgatásban, mint akiből hiányzanak a szavak. Talán mert számára nincs feloldozás, csak munka és munka. Nem akart magáról beszélni, sem pletykálni. Beletörődött a sorsába. Mellei még hegyesebbek lettek, teste domborult, amikor ráhajolt az ágyra, hogy eltüntesse az éjszakák titkait. Talán nem is vágyakozott már a szerelemre, a férfiakat felfalták az éhesen várakozó felhők. Ledobott magáról mindent, ami nőre emlékeztette. Elbújt a végtelen csendben.

Vele meg forgott világ, mintha sohasem akarna megállni. Nem hagyja pihenni. Nincs sem éjjele, sem nappala. Nem tudja, mihez kezdjen önmagával, nincs, akinek kibeszélje gondolatait, melyek napról napra felgyűltek, tornyosultak benne. Ha most kiengedné és szélnek eresztené, biztosan vihar kerekedne. Megtépázná a testét és a lelkét, hogy csupaszul bolyongjon a világban. A szereplőket, az érett asszonyokat lassan elzárta emlékei közé. Meztelen testek, csókra éhes ajkak egyre ritkábban tapadtak hozzá. Az ilatozó gyűrött lepedőket sem kellett lecserélni naponta.

Igazi szerelemre vágyott. A tarka lepkék pedig ott keringtek körülötte. Meg akarták fogni, hogy diadalmasan cipeljék magukkal az ő világukba. Repdestek, színes, átlátszó szárnyaik keringtek körülötte. Olyannak tűnt az egész, mint a lidércnyomás. Ha hozzájuk ért, eltűntek, elvesztek az éjszakában. A látomások szülőttei voltak. Testetlenül lebegő lények. Leányarcúk volt. Mosolyogtak, hogy tehetetlen, ezért tudják törbe csalni és megszedíteni. Hogy kirabolják belőle a csendet. A lepkéknek nem volt nevük sem, nem tudta megszólítani őket. Csak kapkodott a levegőben, de nem foghatta meg a szárnyas lényeket. Mégis érezte, hogy néha ráhajolnak. Simogatják, dédelgetik mosolyukkal.

Ekkor döntött úgy, hogy levelet ír a szótlan asszonynak. Tudomására hozza, hogy rövidesen elvégzi az egyetemet, és diplomás ember lesz. Hadd örüljön szegény, hogy nem dolgozott hiába. Nem simogatta sohasem, mégis kényeztette a tisztán ragyogó lakással. Erős kezével levett róla minden gondot. Az anyák vigyáznak így gyermekükre. Mert ha nem is mutatta ki, tudta, hogy szereti és félti őt, a bolondos, sokszor szertelen fiút.

A levél ott feküdt az íróasztalán. Kellte magát. Olvassák el, vigye magával az, akivel soha sem tudott beszélni. Örüljön a sikereinek, hiszen neki is része volt benne. Elképzelte, hogy az asszony kidüllesztí szúrós mellét, amikor elolvassa, mit írtak neki. Kontyba font haja kibomlik, és néhány percig abbahagyja a munkát. A seprű, meg a törlőrongy ott úszik, kavargog a feje fölött. Nem érdekli más, csak a levél, amit neki szántak.

A napok teltek, s ő hiába várakozott. A levelet meg sem érintették, nem bomlott ki győztesen a bejárónő darabos kezéből. Nem táncolt, nem dalolt, nem nevetett boldogan. Némán hallgattak a papírra vetett betűk. A szobára is mély csend telepedett. Ő pedig vágyott arra, hogy feloldozzon mindent, felborítsa a rendet és bolondosan vigadjon. Szüksége van arra, hogy másokkal is megossza örömét, mely áradt belőle féktelenül.

Néhány nap múlva újabb levelet írt. Ebben közölte, hogy évfolyamelsőként végzett, és egyetemi katedrát ajánlottak fel neki. Előbb tanársegéd lesz, aztán ki tudja, merre viszi a sorsa. Ő csak előre megy. Nem ismer más irányt. Most a győzelemre és a munkára akar gondolni, ezért szeretné megünnepelni ezt a napot.

A betűket, vágyakat hordozó papírlapot a konyhaasztalra tette. Úgy terítette ki, mint a tiszta szalvétát a mosatlan tálak mellé, mintha könyörgött volna, hogy olvassák el. Éhesen, szomjasan dülöngéltek rajta a betűk. Arra vártak, hogy kíváncsian felfalják őket. Az élet titkait hordozzák magukban, még akkor is, ha banálisnak tűnnek. Beszélni akart valakivel, s nem volt más a közéletben, csak a seprűt lengető asszony.

Aznap este későn ért haza. A végzősök ünnepelték, hogy diplomások lettek. Most kezdődhet az igazi élet. Legszívesebben leitta volna magát, hogy beleszédüljön a boldogságba, de egy korty sem csúszott le a torkán. A szavakra volt szomjas, érezte, hogy égetik a mellkasát. Ha most megérintené valaki, vele gomolyogna a füstben. Lángoló tűzön perzselné meg. Magasra szállnának a szikrák.

Otthon várt rá a hallgatás. Nem volt az asztalon pezsgő, hogy durrogva, habosan freccsenve köszöntse első diadalát. Az a második levél viszont eltűnt a konyhaasztalról. Talán elolvasták. Vagy a szemébe hajították, ki tudja, mi lett a sorsa. A levelek elszállnak, akár a pillangók. A bejárónő nem ismeri az álmodozást, nem akar, vagy már nem tud szárnyalni a képzelete. Nemcsak a lába gyökerezett a földbe, hanem a teste is. Hegyes melleivel rögöket szurkál, mint akit eltemettek. Lehet, el is felejtette, hogy neki is volt, vagy van családja.

Megírta a harmadik, és talán utolsó levelét. El fog búcsúzni a kerek fenekű, hallgatag asszonytól. A továbbiakban egyedül fog boldogulni. A gondolatait szépen leírja. Beszélgetni fog a lapokkal. Kíírja magából a nyugtalanul feszengő érzéseket, így biztos megtalálja önmagát. Nem bújhat el a felhőkbe, mert azok szertefoszlanak a szélben.

Másnap reggel az egyetemre igyekezett, hogy jelentkezzen első munkahelyén. Zsebében volt már a kinevezés, az út megnyílt előtte. Ezt közölte a bejárónővel is, abban a harmadik levelben. Mi több, szemtelenül találkára hívta. Kérte, hogy délben, tizenkét órakor találkozzanak a főtéri parkban, mert fontos közlendője van.

Szépen felöltözött. Kivette a szekrényből a hosszú, fekete télikabátját. Bordó sálat tekert a nyakára. Mert már hidegre fordult az idő. A felhők megvastagodtak, hordozták magukban a hópelyheket. Rövidesen fehérbe borul minden, a tél a testére ül, hogy kirázza belőle a meleget. Már nem fürödhet a fejére zúduló vízben, hóember lesz belőle, akivel játszani fognak a nevető, hancúrozó gyermekek. Sajnálta, hogy felnőtt, de hamar belenyugodott a változásba. Fejébe húzta bundás sapkáját, csak göndör, szőke hajfürtjei bújtak ki a fejfedő alól. Szép volt, akár színművész is lehetett volna. Most viszont az egyetem felé tart, hogy elfoglalja munkahelyét.

Az irodalom tanszék a második emeleten volt. Nyakába vette a felfelé kanyargó lépcsőket. Dobogott a szíve. Találkozni fog a híres professzorral, aki mellett dolgozni fog. Háromszor kopogott az ajtón, míg az végre kitárult. A nagy ember éppen dolgozott, kézirtaira hajolt, talán legújabb könyvét javítgatta. Rosszkor érkezett, de neki fontos volt ez a pillanat, hogy végre munkába állhasson. A polcokon rengeteg könyv tornyosult, sok időbe telik, amíg behatol a tudós ember világába. A professzor intett, hogy menjen egy másik, szomszédos szobába, mely várja a tanársegédek.

Az irodában két asztal volt, tehát társa lesz, ketten fognak megbirkózni a feladatokkal. És persze a mindentudó főnökkel, akiből

valósággal árad a tudás. A tanársegédek könyvespolca majdnem üres. Néhány lexikon és szótár az egész vagyonuk, akár a tarisznyába rejtett hamuba sült pogácsa. De megtölthetik vadonatúj kötetekkel.

Még három órája volt a tervezett, azaz a levélben felajánlott találkozásig. A nem beszélő asszonynak el kell jönnie. Jobban hitt ebben, mint bárki más, hiszen nem maradt neki, csak a bizakodás. Nem válaszoltak levelére, nem ígértek semmi biztosat. A park csendesen várakozik. Öregesen, megbékülten önmagával. A hófelhők sem kavarnak a padok felett, a hideg megenyhül, nem mar a bőrébe, mint a melegre éhes állatok.

Mielőtt elindulna a találkára, úgy döntött, még megnézi az egyetem könyvtárát. Érezte, hogy sok-sok órát fog eltölteni itt, amíg magába szívja a tudást. Rengeteg pótolnivalója van. Ezt érezte, amikor belépett a terembe, mely a reggeli órákban még üresen kongott. Csak egy fiatal lány ült a könyvekkel megrakott asztalnál. Belebújt a betűkbe. Éhesen falta a nyomtatott szöveget. Az arcát sem látta, de kerek, fekete szeme ott fénylett a papírlapon, és bevilágította a termet. Nem szólította meg, bár tudta, hogy még sokszor fognak itt találkozni.

Sietett, hogy végre búcsút vegyen a munkába és szótlanságba mélyedt asszonytól. Maga sem tudja, miért nem vásárolt neki virágot, hanem betért egy füstös, kis üzletbe, ahol lángost is sütöttek. Az olaj már ott sercegett a tepsikben, éhes, zamatos illatok szálltak feléje. Három lángost kért, fényesen zizegő, meleget őrző papírba csomagolva. Legyen benne túró, fűródjön a tejfölben, szórják meg kaporral, ízletes és csábító legyen, mert asszonynak viszi, ajándékba.

Csodák csodája, az asszony már ott várt rá a parkban. Egymagában gubbasztott, mint a dermedt madarak. Magára tekerte hosszú télikabátját, fejébe húzta kötött sapkáját, melyből csak fénytelen szeme látszott ki. A járókelőket fürkészte, de azokat elkergette a hideg. A fiúra várt, csendesen. Virrasztott a magányban.

Amikor rátalált, mégsem méltatta köszönésre. Átvette a zacskót, melyben a még meleg lángosok várakoztak, hogy felfalja

valaki. Az asszony türelmesen bontotta ki az ajándékcsoomagot, hagyta, hogy incselkedve bújjanak elő a lepények. Aztán mohón felfalta az első lángost, majd a másodikat is. Szótlán szája tejfölös lett, csámcsogott az ízektől. Arca mosolyra derült, úgy nézett a fiúra, mint akit megbabonáztak. Az ajkai piroslottak, csücsörítve hirdették az elégedettséget. A fejedelmi lakoma azonban mint ha megállt volna a levegőben. Elég volt egy fejbólintás köszönet helyett. Mielőtt elindult volna magába rejtett, hallgatag útjára, mégis hozzálépett és átnyújtotta a lakáskulcsokat. Így közölte vele, hogy befejezte a munkáját. Volt és nincs, most már véglegesen elnyeli őt a hallgatás, amelybe már senki sem tud belépni soha.

Sóvárogva nézett utána, szinte látta, ahogy az asszony magával cipeli az emlékeit. A tisztán ragyogó lakást, a kikeményített, frissen vasalt ingeket, reggeliket, az ebédeket, a vacsorákat. Most csak annyit látott, hogy az egyre távolodó alak felfalja a harmadik lángost is. Tejfölös ajkaira telepednek a szállingózó hópelyhek, elvész a végtelen fehérségben.

Ő meg csak ment előre. Megnyújtotta lépteit, hogy mielőbb hazaérjen. Markában megcsörgött a kulcsosomó. Szőke hajfürtjeit belepte a hó. Érezte, hogy lassan tisztára fest mindent a fehérség.

Patyolattisztán léphet be új életébe.

Filip Tamás versei

Kék korszak

*Az avignoni kisasszonyok kikönyökölnek
egy vonat rózsablakán. Meztelenek, de
álarc mögül kiáltják: „Hordár!” –
pedig csomagok nélkül utaznak, és
eszükből sincs, hogy leszálljanak,
oly messze még Barcelona.*

*Ott bezeg nem fognak kiabálni!
Csöndesen lépdelenek a sötét
utcákon haza, a vörös, máskor oly
lármás házba, mely most sóhajok
és szuszogás nélkül alszik magában.*

Lobog kétségbeesve

*A mozdony kazánja oltár, ahol
a pap rohanássá változtatja át
a föld méhéből vajt szentet
és vén források vizét,
miközben a gőz és a füst
összezilálja az ég haját.*

*A sípszó után, alighogy
megmoccan a zsúfolt szerelvény,
annyi fehér zsebkendő
emelkedik és fog kétségbeesett
lobogásba, hogy az indulók
már nem is látják az integetők arcát.*

Szerda van

*Valaha üvegház volt itt, paradicsomok
vöröslő illatával tele. Most csak a váz,
s a porban szilánkok, cserepek.*

*Falait kövekkel s botokkal törték össze.
Ha nem haltak volna meg az öregek,
még emlékeznének az elkövetőkre.*

*De minden feledésbe megy,
a paradicsom, a tettesek neve,
a papírhajó hajtogatásának titkai, sőt
még az is, mi a papír, a betű, az írásjelek.*

*De most nincs több időm magára,
kérem, nézze el, sietni kell, hogy
jó helyem legyen, szerda van,
ma tartják az e heti kivégzéseket.*

Soha jobban

*A világfalu jobbágyai hajnalban
kelnek kialvatlanul és rosszkedvűen.
Félálomban kérdezik egymástól:*

*Hogy vagy? Megvagyok. Öregesen.
Soha jobban. Csak az bosszant, hogy
nem találok a kézitáskám, amit
felvihetnék egy repülőgép fedélzetére.*

*Ne bánd, nincsenek repülőgépek.
Az égen káprázatok repülnek,
sehova se tartó kicsiny, ezüst
nyilak. Sohasem szállnak le.*

*Egyhelyben repülő hologramok.
Utasaik az őseink. Szeressük őket,
hogy hosszú életük legyen az égen.*

Szócs Géza tárcája

Milyen országban élünk – avagy a nemzetimázsról: hogyan gyűlöltessük meg magunkat

Hogyan lehetne gyűlöltebbé, lenézettebbé, megvetettebbé tenni a magyarokat, a magyarságot, a magyar nemzetet, a magyar társadalmat, államot, közösséget?

Brutálisan meggyőző válasszal találkoztam egyik kisvárosunkban, egyik történelmi borvidékünk szívében.

Történt, hogy két olasz borász, körbejárván a szőlőtermő éghajlat mentén az egész földgolyót, kikötött minálunk – épp ebben a mi kisvárosunkban – mondván: az egész világon itt állítható elő legegyszerűbben, az ár-érték arányban legmagasabb minőségű vörösbor. Vagyis: sehol a földön ennyi pénzért ilyen jó bort nem lehet kihozni a földből.

És idejöttek. Apa és ifjú feleséggel a fiú, kisgyerekekkel – és letelepedtek, házat építettek, birtokot, pincét, hordókat vásároltak, ahogyan azt kell. Felépítettek egy borászatot, és remek bort kezdtek előállítani. Nálunk nem sok került piacra belőle, mert az egész mennyiséget megvették tőlük az angol kereskedők – ez hagyján – meg az olaszok.

Olaszországban bort eladni: a Szaharában homokot.

Nőtt-növekedett az üzlet, a gyerekek iskolába kezdtek járni – magyarba, nem pedig, mondjuk, velenceibe –, mindenki megtanult magyarul, ki jól, ki rosszabbul, ki tökéletesen.

A magyar állampolgárságot is fölvtették, az sem volt egyszerű, de sikerrel letették a magyarságvizsgát, és egyszerre csak ötten többen lettünk mi magyarok, ennyivel nőtt a nemzet lélekszáma reggeltől délig.

Az üzlet is prosperált, a terméstől, évjárattól, piactól függően. Voltak gyengébb évek is. Új gépeket kellett vásárolni.

40 millió forint hiányzott.

Sebaj, jött tárt karokkal a megbízható fővárosi cimborá, seperc alatt került 40 millió, csak valami papírokat kellett aláírni, az olasz nem is értette pontosan, mit ír alá, vagy nem akarta hinni, hogy azt olvassa, amit olvas.

Néhány további forduló, és az olaszokat kiforgatták a vagyontömegekből. Utolsó pillanatban még összeszedtek 150 millió forintot, hogy visszavásárolják a vagyontömeget, kivásárolják a követelést, pontot tegyenek az ügy végére.

A fővárosi cimborá hahotázása, meg a prókátor haveroké, szóval a végrehajtói-felszámoló riadó Egerig hallatszott. Hallod-e te? Százötvennel akarja kiszúrni a szemünket? Mikor ő tudja jobban, mennyi munka, mennyi fáradság, mekkora érték van ebben a borászatban. Hány százmillió! És erre ő? Jön százötvennel? Hahaha!

Az olasz nem mondja, hogy a magyarok így kiszúrtak velünk. Még azt sem mondja: magyar gengszterek. Csak régi barátokról beszél.

Én pedig nem tudom: kik követték el ezt a gonosztettet? Magyarok? A magyarok? Rablók? Magyar rablók? Van-e jelentősége annak, hogy egy bűncselekményt milyen nemzetiségű ember követ el?

Közvetlen összefüggés a kettő közt többnyire nincs.

De közvetlen következményei vannak a gonosztettnek. Következményei nemzetünkre, megítélésünkre, nemzetimázsunkra.

Nem tudom, lesz-e valaha ismét országimázs-központ Budapesten.

De a negatív országimázs már alakítják, hétpróbás prókátorok, végelszámolók, felszámolók, végrehajtók. Hatékonyan, eredményesen, hatásosan.

Itamár Jáoz-Keszt versei

Turczi István fordításában

Van, aki útra kel, és van, aki itt marad

„Jövőre, ilyenkor”

de ki a megmondhatója...

*A kávéház teraszán zápor dönti fel a könnyű székeket,
és a víz cseppenként lopózik zakód zsebébe;*

*A nyirkos hideg csontodig hatol,
mintha tél lenne, de most még nyomasztóbb,
és a zsebnaptár is átnedvesedett;
galamb billegeti farkát és fehér tollazatát
egykedvűn borzolva a tócsába leskel;*

*Hát ez a nap is véget ér –
amott turisták háborúról,
békéről locsognak:*

„majd jövőre”

*és továbbállnak,
kameráikat lóbálva,*

melyek, mint üres szív, kattognak egyre a bordák között.

És aki marad, az itt marad örökre.

*S te csak ülsz a spirálisan növényes esti fény bűvkörében,
és tűnődsz: mi is köt végleg
ehhez a tájhoz, az üveges esőhöz
és a galambhoz, mely tócsából issza a pillanat nyugalmát,
mi az, mi idehúz és összetartja léted,
akár egy régi történelemkönyv elsárgult lapjait?*

Az elhagyott, régi név

*Hazafelé készülődtem,
kilépni végre a házak garatján nyalábokban
kiszűrődő keleti zene búvköréből,
félálomban,
egyedül szédelegve,
elcsodálkoztam,
ez árnyéktalan tájba miképp kerültem,
hol a járdák közt
délutánok súlya nyomja le a füvek fejét,
és az én fejemet is –
De álomban ekkor a nevemet hallottam,
elhagyott, régi nevemet,
mely, mint a fekete macska, riadtan rohant
a sikátorok közt,
túl a szemközti nyár tűzfalain,
távol a házaktól, melyek hozzám tapadtak,
mint örökké izzadó tenyerek,
elhagyva a vállamra nehezülő erkélyeket, hol
hajlott testű,
emberszabású pizsamák üldögéltek
időtlenységben lebegő kártyaasztalok körül,
hunyt szemű dalok árnyékában;
S a macska
fejét hátraszegve
oly fájdalmasan forgolódott,
mintha képzeletem törött ablakán át
gyermeksírással akarna csábítani,
hogy e perzselő szélű délutánon
megadón kövessem őt;
S íme, megértettem:
régvolt házunk lakója ez,
dudvák közt vonszolja feketéllő testét
a kúthoz,*

*melyből nyöszörgő hangok törnek fel egyre,
mintha kárhozott lélek kérne feloldozást,
bár élőlény egy sincs már a kút körül,
s csak egy régi, elhagyott név
somfordál
nyomomban,
mígnem futásnak eredek,
és futok-futok hazafelé,
szemben a házak kitátott szájával, melyek
a megmaradt nyár cafatjaival együtt
kiöklendik múltbeli éneket,
miközben szunnyadó keleti muzsika szól.*

Az elárvult imatárgyak feltámadása

*Midőn beléptem, válaszolt a padló halk reccsenéssel,
megmozdultak az árnyak,
s mint kihalt lények porcos csontvázai, összeverődtek,
majd zseblámpa fénye rebbent a sötétség peremén;
sziklabarlangi lépések tétova, tompa puffanása.
És íme, mint az ókori szent állatok tetemei,
oldalukra dőlve heverték az itthagyt imatárgyak,
feledve már, hogy valaha az Örökkévalót szolgálták
életükkel, s csak némaságuk volt most fájóbb,
mint a pusztulásra ítélt állaté.
Midőn beléptem a romos templom bejáratán,
sötétségtől kimarjult szemekkel révedtek felém,
kinek jöttére felneszelve a lét és nemlét küszöbén,
emlékezni kezdtek újra régi önmagukra:
kandeláberek, foszlott kendők és imaszíjak,
penészes szidur-lapok és áldás-serlegek,
hajdani hívők kegytárgyai, idézve
húsból és vérből való egykori gazdáikat,*

*kik eltűntek táborok halállal illanó füstjébe fúlva,
vagy szétszóródtak a világ megannyi tájain,
eső és hó-temette haldokló kegyszerek törmeléke:*

akár a szent állatok porladó csontjai.

*Láttam, reszkettek mind a téli fagyban,
vagyódtak az emberi szóra, mely fellobbantja ismét
kihűlt testükben a Szentség melengető lángját,
ha egy percre is csupán, ünnepi örömök eszközeként
feléled bennük a múlt, s a betévedt látogató ruhájába
váltig kapaszkodva, elhagyott tárgyak fakó hangján
szólhatnak végre, így könnyörögve:*

„Imádkozzatok értünk,

*hogyan néma tárgyi létünkéből egy napon feltámadhassunk,
és visszakerüljünk a szent posztra,
és lehessünk akkor újra Kódusa tüzének eszközei...”*

*Ekként szóltak ők, s én szülővárosom templomának
beomló falai közt állva nem tudtam, miféle imát mormoljak
egymagamban itt, hol rég nem járt tíz igaz ember,
s távol már a Minjánnak nevezett férfigyülekezet,
míg nem a könnyörgő szent állatoktól elfordítva arcomat
hirtelen felsajdult a szív, zsugorodott a máj,
és a felajzott epe görcsbe rándult,
régholt távoli rokonok képe zúdult elemi erővel elém,
s ők unszoltak, mondván:*

*„Ne makacsold meg magad, most mi vagyunk
a titokzatos gyülekezet, és zsoldárokat éneklünk majd
pusztuló szent állatainkról, ezért hát figyelj ránk,
ne hallgass se a megszokás, se a hidegglélős ész szavára...”*

*„Legyen meg a ti akaratotok”, válaszoltam,
majd leültem a templom egyik zugában,
és egy felismerhetetlennek tűnő kegyszert
kezdték el babrálni ujjaim, a tárgy tehetetlenül
kuporgott a sötétségben, de egyszerre melegség járta át,
az élő, emberi test melege, ekkor ajkammal megérintettem
a viaszcsappes fém felületét, s az mintha egy pillanatra*

*felfénylett volna előttem, én erőmet összeszedve leheltem
új életet belé, szülővárosom elhagyott zsinagógája mélyén,
mint valami sziklabarlangban, az ócska, kinek-se-kell-már
imatárgyak úgy heverték ott, egymásra dobálva, árván,
míg nem felemeltem őket, és törtarany-szemüikben felcsillant
újra a remény, s halkán, zsoldárosan zümmögni kezdtek
rég elfeledett imaszavakat
egy közeledő ünnep tisztaságáról,
mely minden evilági tárgyon túlról
érkezik –*

És könyörögtek, magukra ne hagyjam őket megint.

ITAMÁR JÁOZ-KESZT magyar származású izraeli költő. A világirodalom nagy lexikonjai és a kortárs írói emlékezet is a holokauszt nagy költőjeként becsüli és tartja őt számon. 1934-ben született Szarvason, Magyarországon. 1944-ben Bergen-Belsenbe deportálták. 1951 óta él Izraelben. A Tel Aviv-i Egyetemen tanult héber nyelvet, irodalmat és bibliaismeretet. Hosszú ideig volt az Éked Könyvkiadó alapító szerkesztője. Három évig az Izraeli Írószövetség elnöki tisztjét is betöltötte. Költői munkássága mellett számos könyvet fordított klasszikus latinról és magyarról héberre. Legnagyobb fordítói vállalkozása a *Cvi haplaot* (A csodaszarvas) című háromkötetes sorozat, amelynek első könyve *A magyar költészet kincsesháza Balassi Bálinttól napjainkig*, a második kötet a *Mai magyar költők antológiája*, a harmadik pedig a *Zsidó sors a magyar költészetben*. Válogatott versei magyarul 1989-ben jelentek meg az Európa Kiadó Pegazus-sorozatában. 2001-ben Pro Cultura Hungarica-díjban részesült. 2015-ben Janus Pannonius műfordítói életműdíjat kapott.

Mike Foldes* verse

Sohár Pál fordításában

Magyarul álmodva

*Miskolc, Eger, Budapest,
lecsó, gulyás, paprika,
nem, igen, dobostorta,
sima utak, kerítés nélküli rétek,
ideálisan alkalmasak arra,
hogy a lovasszekerek
nyomában felhullámozzon
a letiport fű,
ideiglenes földutak,
ideiglenes népek
keresztezik a széles zöld síkságot,
leválasztva az egyik erdős hegyvonulatot
egy másiktól.*

*Egerben a templomhoz vezető
utcákon kirakodóvásárt
rendeztek be a székelyek;
hímzett kendők, terítők,
blúzok és ingek kínálgatták magukat.
Budapesten '56 géppuskagolyói
visszhangoztak a kőépületek
szétlőtt homlokzatán
nem messze a Szent István-bazilikától;
az apámat is Istvánnak hívták,
a zsidó fiút, akit '32-ben szülei küldtek
ki Amerikába,
hogy elkerülje a kimondhatatlant.*

*A magyar történelem
tárult élénk
fent a magasban,
a budai várban,
Pest világvárosával szemben;
a sikló emelt át minket
egyik korszakból a másikba.
Végigjártuk a várost,
a névtáblákat nézegettük
a bejáratok felett;
neheziünkre
esett a neveket kiejteniünk,
de apánknak
mind oly ismerős volt,
mint Smith neve.*

*Milyen volt a törzsasztalnál
egy Art Nouveau kávézóban
együtt ülni nagyapával,
vele és a baráti körével
a két világháború között?
Milyen volt
sétálni vele és nagymamával
az utca másik oldalán,
a ligeti állatkertben,
a város szívében?
Milyen volt
gyermeknek lenni,
sohasem álmodva arról,
hogy egyszer az élet
majd átvisz egy másik világba,
egy háborúba, és vissza,
hogy fiad és lányod szülessen,
hogy egy asszonnyal éljed le a hosszú életed
minden hátralevő napját?*

*Amikor betegen
fuldokolni láttalak, tudtam,
már nem sok időd van hátra
ebben a világban,
de reméltem, rám testálsz valami fontos dolgot,
amiről eddig soha nem beszéltél,
és ami nem fog csalódást okozni nekem.
Egy titkot akartál megosztani velem,
talán azt szeretted volna elsuttogni,
az életben sok álmot láttál,
de most újra magyarul álmodtál,
visszatértél a múltba,
a fiatalságodba.
Most elszomorít a gondolat,
ha megosztottad volna velem
utolsó álmodat,
egy szavad sem tudtam volna megérteni.*

* MIKE FOLDES amerikai költő, újságíró, a Ragazine internetkiadvány főszerkesztője. A költő visszaemlékezik a 70-es években tett magyarországi kirándulásra, amelyen édesapja vezette a családot.

Theodor Storm

Marthe órája

Muth Ágota Gizella fordítása

Iskolaidőm utolsó évében a város egyik kisebb polgári házában laktam. Csak egy korosabb hölgy élt ott, aki nem ment férjhez. A szülei és két bátyja meghaltak, nővérei távoli vidékre követték férjüket, csak a legfiatalabb maradt helyben, aki egy orvoshoz ment feleségül. Így hát Marthe kiadta az egyik szobát, hogy kis nyugdíját ennek segítségével kiegészítse, és takarékosan bár, de meg tudjon élni. Azzal is keveset törődött, hogy csak vasárnaponként telt ebédre. Szinte semmilyen igénye nem volt; ez apja szigorú és takarékos nevelésének következménye, aki elveinek és szerény polgári körülményeinek megfelelő nevelést biztosított a gyermekei számára. Ha Marthe fiatalon csak a szokásos iskolai képzésben részesült is, megismervén őt kiderült, hogy gondolkodása éles észszel és erkölcsi komolysággal párosult, és Marthe a korszak polgári hölgyeivel ellentétben szokatlanul magas műveltségi fokon állott. Persze a beszéde nyelvtanilag nem volt mindig helyes, noha sokat és figyelmesen olvasott, legszívesebben a történelmi és költői művekben merült el; viszont az olvasottakról többnyire megfelelő ítéletet alkotott, és önállóan meg tudta különböztetni a jót a rossztól, ami valóban keveseknek sikerül. Mörike akkoriban megjelenő *Maler Nolten* című műve oly nagy hatást tett rá, hogy többször is elolvasta; először a teljes szöveget, majd egy-egy részt újra, amelyik éppen tetszett neki. A költő teremtette figurák számára önálló lényként keltek életre, akiknek tetteit immár nem a költői képzelet mozgatta; és órákig tudott tépelődni azon, milyen módon lehetne a fenyegető végzetet a sok szeretett ember feje fölül elhárítani.

Magányában Marthét nem keserítette az unalom, néhanap inkább az élete céltalansága miatt érzett bánat kerítette hatalmába;

szeretett volna valakit, akiért dolgozhatna, és akiről gondoskodhatna. Ilyen közeli barát hiányában e nemes érzés a mindenkori bérlők felé irányult, és magam is élvezhettem néha kedvességét és figyelmességét. A virágokban nagy öröme telt, leginkább a fehéreket, ezek körül is a legegyszerűbbeket kedvelte, ezt egy igénytelen és rezignált lélek megnyilvánulásának véltem. Ünnepet jelentett számára, amikor nővére gyermekei a kertjükből elhozták neki az első hóvirág- és nárciszcsokrot; ilyenkor egy porcelánkosárkát vett elő a szekrényből, beletette a bokrétákat, és a virágok meghálálva gondoskodását, hetekig díszítették kis szobáját.

Mivel szülei halálát követően Marthét kevesen vették körül, és a hosszú téli estéket is szinte mindig egyedül töltötte, egészen különös, élénk fantáziája életre keltette a körülötte lévő tárgyakat. Saját lelkét kölcsönözte szobája régi bútorainak, és az öreg berendezési tárgyakat olyan képességekkel ruházta fel, amelyek elszórakoztatták; e szórakozás persze többnyire némán történt, de annál bensőségesebb, meghittebb volt. A rokka és a barna faragott karosszék egészen különleges tárgyak voltak, amelyek gyakran a maguk sajátos hóbortjai szerint viselkedtek, de kiváltképp jellemezte ez a kis ódivatú állóórát, amely már akkor is ősréginek számított, amikor Marthe apja ötven évvel ezelőtt megvásárolta Amszterdamban az ócskapiacon. Furán nézett ki a jószág: két oldaláról egy-egy festett bádogból készült, hosszú hajú sellő hajolt az órára, arcuk a festett számlapra borult, amelyet alulról pikkelyes testű halak fogtak közre, ezek még őrizték a néhai aranyozás nyomait, a mutatók pedig egy skorpió farkához hasonlítottak. Az óra szerkezete már valószínűleg elkopott, mert az inga keményen és egyenetlenül ütött, a súlyok pedig néha több hüvelykkel lejjebb függtek a kelletténél.

Ez az óra azonban tulajdonosa legbeszédesebb társa volt; minden gondolatába beleavatkozott. Ha Marthén éppen erőt vett a magányosság, megszólalt az inga: tik, tak!, tik, tak! – egyre erősebben, egyre erőszakosabban, és nem hagyta békén, kitartóan beleszólt a gondolataiba. Végül felkelt – melegen sütött a nap az ablaküvegen át, a szegfűk édesen illatoztak a párkányon;

odakint a fecskék dalolva hasították a levegőt. Olyan barátságos volt körülötte a világ, hogy Marthe is vidámabb lett.

Az óra azonban fölöttébb önfejű volt; ő is megöregedett már, és nem sokat törődött az új időkkel. Gyakorta hatot ütött, amikor tizenkettőt kellett volna, máskor pedig, hogy jóvátegyje, abba sem akarta hagyni a kongatást, amíg csak Marthe le nem vette a láncról az ütősúlyt. Az volt a legfurcsább, hogy néha nem is ütött, csak a kerekei berregtek, a kalapács nem akart ütésre lendülni, s ez persze többnyire az éjszaka közepén történt. Marthe ilyenkor felébredt, és akár kopogó tél volt, akár késő éjszaka, felkelt, és nem tért nyugovóra, amíg nem orvosolta a vén óra baját.

Aztán visszatért az ágyába, és próbálta megfejteni, vajon miért ébresztette fel az óra. Talán elfelejtett valamit megtenni a napi munka folyamán, amit saját jószántából eltervezett?

Eljött a karácsony. Hatalmas hóesés zárta el a hazavezető utat, egy sokgyermekes baráti családnál húzódtam hát meg, ragyogott a karácsonyfa. A gyerekek ujjongva tódultak be a sokáig lezárt ünnepi szobába, majd megettük az elengedhetetlen pontyot, és püspökvizet* ittunk hozzá, semmit sem mulasztottunk el a hagyományos ünneplésből. Másnap beléptem Marthéhoz, hogy elmondjam a szokásos ünnepi jókívánságokat, ahogy az illendő. Karjára támaszkodva ült az asztalnál, munkáját régen félbehagyva.

– Hogy töltötte tegnap a karácsonyestét? – érdeklődtem.

Lehajtotta a fejét, és azt felelte:

– Itthon voltam.

– Itthon? Nem a nővérénél a gyermekekkel?

– Ó – felelte –, tegnap múlt tíz éve, hogy anyám itt, ebben az ágyban meghalt, és azóta nem megyek el karácsony este. A nővérem ugyan küldött értem, és amikor beesteledett, valóban gondoltam rá, hogy most az egyszer elmegyek – de az öreg óra ismét megbolondult, mintha azt mondogatta volna: Ne tedd, ne tedd! Mit akarsz ott? Nem köztük van a karácsonyi ünneped!

Így hát Marthe a házban maradt, a kis szobában, ahol gyermekként játszott, ahol később lezárta szülei szemét, és ahol az öreg óra egészen úgy ketyegett, mint egykoron.

Ám most, miután Marthe teljesítette kérését, és az előkészített ünneplő ruháját visszatette a szekrénybe, halkan ketyegett, egész halkan, egyre halkabban, végül már nem is lehetett hallani. Marthe zavartalanul átadhatta magát emlékeinek élete régi karácsonyestéiről. Apja ismét ott ült a barna faragott karosszékben, puha bársonysapkában és fekete vasárnapi kabátjában, még komoly szemével is oly barátságosan nézett, hiszen karácsonyeste volt, karácsonyeste – sok-sok évvel ezelőtt! Karácsonyfa ugyan nem csillogott az asztalon – ez csak a gazdagok kiváltsága volt –, de helyette ott állt két magas, vastag gyertya, és ettől olyan világos lett a kis szoba, hogy a gyerekeknek a szemük elé kellett tartani a kezüket, amikor a sötét előszobából beléphettek. Majd odamentek az asztalhoz, de a házi szokás szerint sietség és hangos örömjongás nélkül, és megnézték a Kisjézus ajándékait. Ezek természetesen nem drága vagy olcsó játékok voltak, hanem csupa hasznos és fontos dolog: ruha, cipő, számológépek, énekeskönyv és hasonlók, de a gyermekek éppúgy örültek a számológépeknek és az énekeskönyveknek, s egymás után mentek apjukhoz kezét csókolni, aki eközben elégedetten mosolyogva ült karosszékében. Az anya arca szelíd, barátságos volt a főkötője alatt. Feladta a gyermekekre új kötényüket, majd számokat és betűket írt nekik az ajándék táblára, hogy gyakorolják. Ám nem volt sok ideje, sietett a konyhába, hogy megsüsse az almás lepényt, a gyerekek fő karácsonyi ajándékát, amely nem maradhatott el. Az apa felütötte az új énekeskönyvet, és tiszta hangján rákezde: „Ujjongva dicsérjük az Istent”, és a gyermekek is bekapcsolódtak, mert ismerték az összes ének: „Eljött a Megváltó”, és éneklés közben körülállták apjuk karosszékét. A szünetekben hallották, ahogy anyjuk foglalatoskodik a konyhában, és sístereg az almás lepény.

Tik-tak, és ismét csak tik-tak! – egyre keményebben és sürge-tőbben. Marthe felkelt, már csaknem sötét volt körülötte, kint a havon szomorú holdfény terült szét. Az inga hangján kívül halotti csend uralkodott a házban. Nem énekeltek gyermekek a kis szobában, nem sístereg a tűz a konyhában. Egészen egyedül volt, a

többiek mind, mind elmentek. – De mit akar már megint ez az öreg óra? – Igen, a tizenegyre figyelmeztet – és erről egy másik karácsonyest rémlett fel Marthe emlékezetében, ó! Ez egészen más volt, sok-sok évvel később. Apja és bátyjai már nem éltek, nővérei férjhez mentek, egyedül maradt anyjával, aki már régen elfoglalta az apa helyét a barna karosszékbén, és átadta lányának a kis háztartás gondját, mert betegeskedett, amióta férje meghalt. Szelíd arca egyre sápadtabb lett, és barátságos szemével is egyre fénytelenebbül nézett, végül egész nap ágyban kellett maradnia. Több mint három hete feküdt már, amikor eljött a karácsony este. Marthe ott ült az ágya mellett, és figyelte szendergő lélegzését, halotti csend volt a szobában, csak az óra ketyegett. Éppen tizenegyre járt, az anya felnyitotta szemét, és inni kért.

– Marthe – szólt –, ha kitavaszkodik, és újra megerősödöm, meglátogatjuk a nővéredet, Hannét, épp most láttam álmomban a gyermekeit – itt semmi szórakozásod nincs.

Az anyja egészen elfelejtette, hogy Hanne gyermekei késő ősszel meghaltak, és Marthe sem emlékeztette erre. Nem szólt, csak bólintott, és megfogta a lehulló kezét. Az óra tizenegyet ütött.

Most is tizenegyet ütött – de halkán, mintha távolról, nagyon távolról szólna.

Akkor Marthe egy mély lélegzetet hallott, azt gondolta, hogy anyja újra aludni akar. Ott maradt ülve, csendben, mozdulatlanul, az anyja keze még mindig az övében, végül mintha elszunynyadt volna. Egy óra telhetett el, az óra tizenkettőt ütött. A fény kialudt, a hold bevilágított az ablakon, és a párnák közt meglátta anyja sápadt arcát. Marthe egy hideg kezét tartott a sajátjában. Nem engedte el ezt a kezét, és egész éjjel halott anyja mellett ült.

Így ült most is emlékeivel ugyanabban a kis szobában, és az öreg óra hol hangosan, hol halkán ketyegett, mindent tudott, mindent átélt, és emlékeztette Marthét mindenre, fájdalmaira és apró örömeire.

Nem tudom, vajon most is oly barátságos-e Marthe magányos szobája. Sok éve annak, hogy a házában laktam, és az a kisváros messze van a hazámtól.

Amit az életet szerető emberek nem mernek kimondani, ő hangosan és félelem nélkül kimondta: „Sohasem voltam beteg, biztosan sokáig fogok élni.”

Ha beteljesült a jóslata, és ezek a lapok eljutnak hozzá, olvasásuk közben rám is emlékezhet.

A régi óra, amely mindent tud, segít majd neki.

(Theodor Storm: Sämtliche Werke in vier Bänden.
Bd.1, Berlin und Weimar, 1967.)

THEODOR STORM (1817–1888) a német kései realizmus kiemelkedő írója. Jogot tanult és sikeres íróként is ezen a pályán maradt.

Érzelemgazdag, zenei lírájában a harmonikus emberkép jelenik meg, de novelláival vált ismertté. Az 1851-ben írt *Immensee* (Erdi tó) című elbeszélése hozta meg számára a hírnevet. Általában borongós hangulatú prózájában előtérbe kerülnek a polgári értékek: a család, a hazaszeretet, a hagyományok tisztelete. Korai novelláira az érzelmgazdaság és szubjektivitás, a késeiekre a magányos hősök küzdelme és lelki folyamataik ábrázolása jellemző. Képi világa gazdag, írói nyelve egyszerű, mégis varázslatos, élettől tölti meg az embert körülvevő tárgyakat. Utolsó és leg híresebb novellája a *Der Schimmelreiter* (A viharlovas, 1888), melyben a meg nem értett főhősnek a tengerrel és az irigy, szűklátókörű emberekkel vívott heroikus küzdelmét ábrázolja. Ebből több filmfeldolgozás is készült.

Néhány műve olvasható magyar nyelven is.

A most közölt fordítás eredetije 1848-ban jelent meg nyomtatásban.

* Korabeli narancslé.

A tendai buddhista iskola haikunaptára régi időkből

Vihar Judit fordítása

Ez a haiku-versnaptár a tendai japán buddhista iskolában készült, szerzője, megírásának időpontja ismeretlen, valószínűleg a 19. században keletkezett. A tendai buddhizmus a 9. század elején kínai hatásra terjedt el Japánban, átültetése Szaicsó (767–822) buddhista szerzetes nevéhez fűződik. Az iskola a Lótusz szútra tanait tartja a legfőbb tanításnak, hisz abban, hogy mindenki elérheti a szatorit, a megvilágosodást. Az iskola főként a Heian-korszakban (794–1186) virágzott, a császárság támogatásával. Tanai harmonikusan illeszkednek a japán kultúrába, a japán ősi vallásba, a sintóba. Legfőbb központja a Heiei-hegyen, az Enrjakudzsi templomban található ma is.

A tendai iskola követői, annak főpapja avatták bódhiszattvá, vagyis buddhista szentté első európaiként a nagy magyar keletkutatót, Kőrösi Csoma Sándort 1933-ban. A Csorba Géza által készített szobor ma is látható Tokióban, a Taisó Egyetem díszkapolnájában.

Január

*Szalmapapucsom
a hajnali harmattól
ólomsúlyú lett.*

Február

*A hóesésben
szilvavirágok csupán
egy ágon nyílnak ki.*

Március

*Pacsirta dalol –
a zöld lombot még hajnalpír
takaró fedi.*

Április

*Tavaszi álmom
miatt még a hajnalt is
ó, elfeledem!*

Május

*Cseresznyevirág
kelyhéből pára száll fel –
esik az eső.*

Június

*Buddha szent szava
úgy érzem, szívemben most
visszhangra talál.*

Július

*Ó, fehér felhő!
Korona lesz belőle
ott a hegycsúcson.*

Augusztus

*Ó, felkelő Nap!
Határtalan, végtelen
jóságot áraszt.*

Szeptember

*Óriási vágy
lobogott bennem e napig,
ám most továtűnt!*

Október

*Patak vizén ím
hirtelen végigfolyik
fénylő telihold.*

November

*A fenyő felett
ilyenkor ott lebeg
egy öreg felhő.*

December

*Várjuk a havat,
s közben csak víz folyik le
az ablaküvegen.*

A HÓNAP ALKOTÓJA

WEISS RAOUL

Hygiène du monde

*A MATRIX finom bőrén húspiacrésekért
Aszimmetrikus háború folyik,
Spermafoltos névtelenség utcáin
Hadat üzen a festett szőr.
Kurgános dombokról le soknemzedékes
Vonatok deportáltak a pornójelenig.
A tér nem óvhat már sehogy,
Folyékony erőszakból tiszta tenger,
Anyahajók hullámozása sliccmagasságon
Gyilkos cicikkel célozva
Rád, objektív ellenségre.
Hova is menekülj, félelme,
Büntagságod, ha lóg is, vagy áll,
Beleszületsz az ősi kannibalizmusba,
Csontdíszítésnek függsz az emésztés nyakán,
S az élő Gruppen kerekességén.
Gép és gén vanni van,
De szabadság nincsen.*

Welcome to the Hotel Transylvania

*Átadják hamarosan szíved fölött az aszfaltot,
Kolozsvár sírkövén nem lesz több repedés,
Se burján, se szerelem, az erőszaknak vége,
Te győztél, Emese, mint pokolképes állat,
Az evolúciós autópályán ütött el
Engem egy erre tévedő NATO.*

*Mindegy már, melyik a leggonoszabb hónap:
 Bedrótozták a primást, halottas kíséret rendel
 Kolozsvárnak a pályázatnyertes NGO.
 Sirassátok, spílerek, házi őrizetből,
 Dutyiból és Z.H.-ból a golánok fészket!
 Sirassátok, múzsák, au pair uniós tömlőcökből,
 Messzi londonokból a kapualj-szigetvilágunkat,
 Édenkert alatti cumizsúrjainkat,
 Albérleti kincses kúrásainkat!
 A New York Szálló díszkriptáján
 Vérkeringővel nyílt a vámpírok bálja.
 Lepleződj le, kurva: mondd még egyszer „ó, na”
 Erdély meg van halva: éljen Trenszivénya!*

Ifj. Neti Sanyi hajnalai

*Mocskos matracon fekvé, egész éjjelen át
 Holt primások közt Youtube-os temetőn járt,
 Hajnalok utáni hajnalon száműzött királyfi,
 Eszébe jutnak a múlt mulatós arcai,
 Kultúr mögötti flörtök, fapálcából lejeső,
 A szapora dicsőség mollos közepette ő.
 Füttyül a sorsra, ki házat, verdát ad és vesz,
 Hisz a vér parancsolja, hogy primás volt és lesz,
 Rút német kültelken taxit már nem vezet,
 Mostoha Kolozsvárt inkább még egy telet,
 Lássa már február, a cigányhónap végét,
 Hisz nyáron sokkal szebb a csóró lét.*

*Hű szolgádnak hozz, Uram, zálogházból hegedűt,
 Gazdag előleges lagzikkal áldd meg őt,
 S natúr rokokóakkal, mit a szerelem abiszte varrt –
 Isten áldd meg, ha cigány is, a magyart!*

Dürftige zeit

*Hadd mondjam el, hogyan történt
Nietzsche, a ló s a székely nő alkonya.
Mindenért a tél beállta felelős.
A székely nővel alkonyatában vacogva,
Eszembe jutott a javítandó kályhám és
A torzszülött múnéger, akit – verbatim – „kipróbáltál”,
Miután az én időm lejárt.
Látod, nálunk okosabbak a hibernáló medvék.
Könnyeim csak akkor eredtek el, mikor szembesülnöm
Kellett a kelletlen ténnyel, hogy
Fajként sikerültünk félre.*

A független férfi ellenhymnusza

Th. D.-nek

*Szerettelek volna, kárpáti költőnő,
Mint brazil sorozathósnőt a nagy Ő,
Ahogy mérai lányt a soros katona
Messzi kaszárnyából sem szeretett volna,
Ahogy buzgó migráns igyekszik ideát,
Úgy imádtam volna benned is Európát,
Mint áradó tengert a már lenyugvó nap,
Mint József Attila a magyar vasutat.*

*Te meg úgy szerettél volna engem, tündér,
Mint nő, mindig, mindazt, ami csak befér.*

Viva la muerte

Jankának

*Valódi pornó az, hogy meg fogunk halni.
A lentiben sem lesz színné, ami fonák,
Sliccekbe nyúljatok, mélyebben, esztéták!
Orgazmus-fődíjnak föld jár – egy lapátnyi.*

*Alkotmányos rendben – nesze imamalom –
Legszentebb ürülék a kibicek vére.
Nedvesedjünk tehát, míg a nép bőrére
Félholtan, de nyögve spriccel a hatalom.*

*Ölve meghalni – vagy álmodni talán? –
Jöttem én is (metszőfogam azért fehér,
Gyászmesénk hogy legyen kellőképpen pajzán)*

*Ha sejtem is hogyan, a franc tudja, miért,
Molyette szívemnek a por Parnasszusán
Röntgenes mosolyod minden verset megér.*

Szonettlevél B. Z.-nek

*Hiába repülsz: világgá menet,
Aki szegény, az a legszegényebb.
Létezésed Barbadosáig sztyepp,
S árnymadár követ – tudod, mi végett.*

*Fő, hogy folyamatos legyen a show,
Írni tudunk, inni, s azt is, hogy mi fán
Termett a ballada – cherchez la femme –
S főbe lőni magunk – unalomból.*

*E világ – bizisten – irodalmát
Lezsűrizi a halál egyedül,
Hozzá hasonlóan a krokodil*

*Az emberben csak eledelt lát.
Gyűjtsunk rá, Zoltán, minek az idill,
Ha túlsó partra nincs ki vigye át?*

Kertiparti Sans-souci-n

Sz. G.-nek

*Jópofo hajtóvadászat közepette
História halad költöttesteken át,
(Búcsút intve búzaszőke Jankák)
Stabilan dívik a futás művészete.*

*Ahány sánc, ahány perc, annyi végállomás,
Maradandó lábjegyzetek et sic transit
Rögvest gloria mundi (aláírásod itt),
Régen is hiába szöktél – ma sem lesz más.*

*Élvezhető látvány azért csak adódik
A vad számára is (sajnos figyelmetlen),
Golyók és szuronyok játszanak szűrődít.*

*Futok hát, hercegem, én is pengeélen,
Marjon a sors ebei közül a szebbik,
Ha tud, s ha annyira nem talál mit egyen.*

Timeline-elégia

*S mivel nem szeretnél egy pillanattig se,
Dinnyém sem ízlett, ha rózsát vittem, büzlött,
Eszedbe jutottam volna, de egy ipse
Épp rád szólt csetten, hogy szia tali fél öt?*

*Ezért sok jó filmet nem is néztünk együtt,
(Sőt, hozzá kell tenni, hogy még rosszakat sem).
Nem nekünk fénylett a Hold, tücsök sem hegedült,
És számtalanszor nem pusztítál, édesem,*

*A Facebook-on néztem, hogy mész férjhez,
Sziülsz, szoptatsz, válsz, piálsz, tépsz, jógázni kezdesz,
S találsz egy tacsókban vigaszt egy darabig,
Közben sok verset írtam (beleértve ezt)
Lopott profilképed alatt, és úgy tűnik,
Hogy ezt nevezhették múzsának a gecik.*

A rendszer

*A rendszer akkor – emlékszel-e – még tetszett,
Beléd fért a rendszer vastagon, és többször.
S mélyen a rendszerben büntudat nem gyötört,
Szőnyeget sem szégyellve, jókor és rosszhelyt.*

*Finom volt a rendszer, bőrillatú, csizmás,
Nyakadon nehezszerűen nyugtatott,
S ha pofon is csattant egyszer imitt-amott,
Annál jobban ízlett a rendszeres nyomás.*

*És lám a rendszer most nem veszteget többé,
Nem fojt, és nem nyomaszt, nem bánt és nem bánja
A halál így is jól tudja a magáét.*

*Szabad vagy, mint tavaly megdöglött madárka,
Mint meg nem született, bitang boldog lettél,
És korrekt, és üres – a semmi kurvája.*

Kortárs magyar lírai mustra
WEISS RAOUL műfordításában

FRANÇOIS BRÉDA

Szabásminta Katisznak

*Én, a pof-gép,
Veled*

*Elromoltam: elolvadt a biztosíték, rövidzárlat, kész. Csak
Vajúdtam alattad én, a köpü,
S hajad vajába belefűlt az ész.*

*Varrógép-fogad mint átalment rajtam,
Lett belőlem farmer, szoknya s ék.
Viseltél, lettél, kimostál, elhordtál
Lúzer-estéidre: rongy a betét.*

*Aztán kendőd lettem. Zászlód s köteled.
Nyakadba' lengtem. Lógtam. Neked.
Bogod lettem.
Csomód. Csomagod.*

Mindened.

Un patron pour Katy

*Moi, le baffomate,
Avec toi
Ce fut la panne : fusibles fondus, court-circuit, fini. Juste
Un pilon de baratte en travail sous ton corps : moi,
Et mon esprit noyé dans le beurre de tes mèches.*

*Ta dent à coudre me machinant de part en part,
Je devins jean, jupe, bijou de famille,
Tu m'as porté, taché, lavé et enfilé
Pour tes lumpen-soirées : tampon effiloché.*

*Puis je devins foulard. Ton drapeau et ta corde.
J'ai flotté à ton cou. Pendu à ton vouloir.
Je fus ton nœud.
Ta bague. Tout ton bagage.*

Je fus ton tout.

SZŐCS GÉZA

Vers a végtelen programokról

„Amit a kis komputer képes megoldani a nagy program segítségével, azt a nagy komputer is megteheti a kis programmal. Ebből logikusan következik, hogy a végtelenül nagy program önmagától is működhet, mindenfajta komputer nélkül.”

Stanislaw Lem

I.

*Szerelmünk alatt van egy másik,
a program alatt:
egy másik program,
a szörnyekben egy másik szörny él,
a jog alatt egy mélyebb jog van –*

*búvópatak az életünkön
átvilágító csillagokban:*

szerelmünk alatt van egy másik.

*Élőbb, sötétebb, nedvesebb.
Lüktet, s a kéz elől kisiklik,
s a takarót magáról éjjel
lerúgja, mint a kisgyerek.
Ledobja.*

*Egyszer majd te is belekóstolsz
a borban úszó mélyebb borba.*

Poème sur les programmes infinis

« ce que peut effectuer un petit ordinateur à l'aide d'un grand programme, un grand ordinateur le peut avec un petit programme. D'où la conclusion logique qu'un programme infiniment grand peut fonctionner tout seul, i.e. sans l'aide d'aucun ordinateur. »

Stanislas Lem

I.

*Sous notre amour, un autre amour,
sous le programme :
un autre programme
chaque monstre est habité d'un autre monstre,
sous la loi gît une loi plus profonde –*

*ruisseaux perdus dans les étoiles
dont la lumière traverse nos vies :*

sous notre amour, un autre amour.

*Plus vif, plus sombre, plus humide.
Il palpite et échappe à la main
et jette à terre du pied la nuit
l'édredon, comme un petit enfant.
Le laisse tomber.*

*Toi aussi, tôt ou tard, tu goûteras
à ce vin plus profond et qui nage sous le vin*

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Soha véget nem érő szeretkezés

*undorodom a megbízhatatlan korrupciótól
mely megrészegít öl butít és nyomorba dönt
a korrupció legyen bátor szellemes
legyen nemes gondolatébresztő
legyen képzelőereje
legyen olyan mint a tűzvész
pusztítson el mindent
hogy a mindent újra lehessen építeni
legyen megismételhető
a pozitív erők koncentrációja
ellene semmit se tehess
(az igazság úgyis értelmi nem érzelmi cselekedet)
a korrupció legyen indulatos lelkes urbánus
virágoztassa fel a köztársaságot
mellőzzön érvet közömbösséget ábrándot
legyen káprázatos csillogó mindent magával ragadó
mint egy megáradt dél-amerikai folyó
aforisztikus leleplező de indiszkrét
Delila ne törje meg soha Sámson erejét
Cicerót büntetlenül szabadjon olvasni
legyen végtelen gyönyör
soha véget nem érő szeretkezés
legyen Érosz
a látványosság kirakata
kegyetlen vágy a töprengés küszöbén
termékeny sivatag húsevő növény
forró valóság a zsarnokság ellentéte
totális történelmi tévedés
emlékeztessen Tacitusra Rómára Jeruzsálemre
Arisztotelészre a mindenkori történelemre
szeresse Machiavellit az izgalmas perverzítást*

*imádja Kantot logikája ne satnyuljon el soha
a korrupció legyen szentimentális megnyerő
pártütők között a legvulgárisabb pártütő
a vadak vadja
közönyt üldöző
a biztos pont mely kifordítja sarkából a világot
(mert ki szereti a bizonytalanságot)*

Faire interminablement l'amour

*je n'éprouve que dégoût pour la corruption perfide
qui saoule, tue, ruine et abrutit
je veux une corruption pleine d'audace, pleine d'esprit
éveilleuse des plus nobles pensées
qui ait de l'imagination
qui pareille à l'incendie
dévaste tout
pour que tout puisse être reconstruit
que la concentration des forces positives
ne puisse rien contre elle
(la justice est d'ailleurs un acte intellectuel, et non sentimental)
qu'elle soit nerveuse, enthousiaste, urbaine
qu'elle fasse fleurir la république
qu'elle se passe de raisons, de tiédeurs, de chimères
qu'elle soit brillante, éblouissante, emportant tout sur son passage
comme la crue d'un fleuve en Amérique du Sud
aphoristique, mais indiscreète et démasquante
que Dalila jamais ne brise la force de Samson
que la lecture de Cicéron soit impunie
qu'elle se fasse volupté et qu'elle n'ait point de fin
qu'elle nous fasse interminablement l'amour
qu'elle soit Eros
l'étalage du spectacle
désir impitoyable foulant le seuil du songe
désert fertile plante carnivore*

*réalité torride inverse de la tyrannie
égarement historique absolu
qu'elle nous rappelle Tacite, Rome et Jérusalem
Aristote et l'histoire universelle
qu'elle chérisse Machiavel et l'excitante perversité
qu'elle adore Kant, que sa logique jamais ne rapetisse
la corruption – qu'elle soit sentimentale, avenante
de toute fronde qu'elle soit le plus vulgaire factieux
le fauve des fauves
qu'elle persécute l'indifférence
qu'elle soit ce point certain qui sort le monde de ses gonds
(car à quoi bon)*

FARKAS WELLMANN ENDRE

Múzsa n.

*hogy mit akarhat szinte kitaláltam
egy nagyobb várost s még kisebb szobát
hol használni hárfát és oboát
nem a sorsa de én tanítom s túrni
tőlem vesz leckéket bukva a mélybe
vak éjszakán ha olykor felragyog
és késsel szikrázik vad szeme fénye*

*kurvának kevés volt és szeretőnek gyöngé
ártatlanul szinte: félszüzen kaptam.
örömré feszült szép húsa alattam:
ringyó és múzsa lett egyszerre belőle.
csak virágpör volt mit szerelme rám szórt
bevetett bár néhány biztos érvet*

folytatni jött a háromjegyű számsort...

La muse n

*ce qu'elle voulait ? J'avais compris à demi mots
son trip : une ville plus grande et une plus petite piaule
où gratter de la lyre et jouer du pipeau
son sort ? – mais non, son choix ! – fut de prendre chez moi
des leçons d'endurance, plongeant toujours plus bas
dans l'eau des nuits sans fond, lorsque soudain s'allume
dans la braise de ses yeux l'étincelle bleue sauvage*

*si peu probante en pute et sans talent d'amante
elle m'offrait la candeur de son demi pucelage
et sa belle chair tendue de bonheur sous mon corps,
elle devint garce et devint muse tout à la fois.
son amour en fanant, pollen de l'orchidée,
laisse dans mon âme le germe de quelques vérités*

accroissant le dernier des trois chiffres du score...

MUSZKA SÁNDOR

Egy napon

*Heverni szerettem s nézni az eget
S míg szemem előtt felhők
S rajokban legyek
Mézes csókjával altatott el a dél*

*Estére kelve rossz vérem tüzelt fel
S ezer hadával űzött a vágy
Nemvolt pénzem is szajhákra ment el
S bár ennem nem volt mit bánta a frász*

*Jobban a könyvnel a munkát utáltam
S hiába kérlelt óvott anyám
Egy napon végül már lopni is kezdtem
S többé sorsom már nem volt talány...*

Un jour

*J'aimais rester coucher et regarder le ciel
La valse des nuages
Et comme essaient les mouches...
Midi fermait mes yeux dans un baiser de miel*

*Le soir venu, j'étais levé, le vice dans l'sang,
Et les hordes du désir me poussaient
Chez les chiennes pour claquer mon fric inexistant
Par chance il me restait parfois de quoi bouffer*

*Bien plus que les bouquins, je détestais bosser
Au mépris des conseils de ma mère
Un jour c'était fatal j'ai fini par voler
De ce jour mon destin cessa d'être un mystère...*

SZÁLINGER BALÁZS

Mint ezren előttünk

*Megsejtettük a városi lírát.
Nőinket bekevertük a borba,
és hánytunk. Majd szürke ecsettel
reggel jött. Ránk festeni Pestet.*

*És fogadalmak. Még ez az este,
s holnap irány a vidék meg az ország,
ám tervünk mindig kitudódott,
s egy szép nap jött mindig a feslett*

*városban. Meg a nők, meg az utca.
És ha meguntuk a sanzonos éjet,
francia rúzsát vette a város,
kőhalmazból vad, buja test lett,*

*s megtettük. Mint ezren előttünk.
Használtuk, laktuk Budapestet.
1999*

Comme mille autres avant nous

*On devinait déjà la poésie des villes,
en mélangeant d'abord nos femmes à notre vin
avant de les vomir. Et puis le pinceau gris
du matin nous repeignait Budapest sur la gueule.*

*C'était chaque fois promis, juré : encore un soir,
et demain direction la province, la Hongrie
réelle : conspiration toujours vite éventée,
et le soleil toujours nous trouvait dans la ville*

*déboutonnée. Et puis les femmes. Et puis la rue.
Dès qu'on en avait marre des nuits de ritournelles,
la ville s'achetait du fard français, se faisait belle,
son tas de pierres devenait corps lascif et nu,*

*et nous passions à l'acte. Comme mille autres avant nous,
qui ont utilisé, habité Budapest.*

1999

KARÁCSONYI ZSOLT

Erdélyi nők dicsérete

*A dicséretet túl kanosra
nem veszem most.
Legyen elég, hogy
mint papír gémkapocsba zártan,
testünk csak zizeg a homályban,
ha tompa ágyékíve mélyét
tapogatja a nyelv, farok,
s ha csiklója csilingelését
visszhangozzák az alkonyok.*

*Mint Árgirus a Tündérvárat,
sok erdélyi asszonynak, lánynak
tettük a szépet, lágy mohát
simogatva, finom bokát
a vállra dobva indítottuk
a Fellegvárak ostromát.
Mert valóban a fellegekben
járhat, kinek szeme se rebben,
midőn a barlangok honát
feltérképezi száz esetben.*

*Akár a Gyergyói-medencét,
úgy jártuk be e delnők testét,
mint Fogarasi-havasokra
úgy másztunk rá az alhasukra,
hogy testük Mezősége táján
zárt elménkbe mint száz szívárvány
hajoljon át, hogy szellem, érzék,
ha egyesül a nőben: így szép.
A férfi néha meg is döbben,
hogy ettől szép minden időben.*

*Akár a szilágysági dombok,
olyan szilárdak a kigombolt
ruhák alól kiugró mellek,
és eltaszít, és visszaenged –
a csípő, nyak, a húsos ajkak
egy rezdülése is hatalmat
jelez. Mert bátran ívelő
szemöldök az erdélyi nő.*

*Szív-sziklakert, vidám inak,
gömbölyű váll, a férfinak
ezt nyújtja az erdélyi nő,
s a látszatot, hogy égi láva
ellen sem védi szó homálya,
– és bármikor legyőzhető.*

Louange des femmes de Transylvanie

*Je veux cette fois chanter la louange
sans les accents du rut.
Qu'il me suffise de dire
qu'à l'instar du papier prisonnier du trombone,
ainsi crisse dans le noir le corps de l'homme
dont la langue ou la queue s'étire
dans les lisses profondeurs de leur aine,
quand tous les crépuscules portent l'écho
des tintements du bouton de l'abricot.*

*Comme Argirus dans le château des fées,
à bien des femmes, à bien des filles de ce pays
nous leur avons rendu l'hommage, et caressé
de tendres mousses, épaulé de menus
mollets, puis nous nous sommes lancés
à l'assaut du royaume des cieux,*

*car ils ont la jugeote dans les nues,
pour sûr, ceux-là qui sans ciller
cartographient à qui mieux mieux
les cavités de la patrie.*

*Tels le soldat dans le Bassin Sicule,
ainsi sommes-nous entrés dans la chair de ces reines,
tels le grimpeur sur les Carpates du Sud,
ainsi sommes-nous montés sur la pente de leur aine,
et parvenus sur le Plateau d'un corps de femme,
mille arcs-en-ciel éclairent le cachot de notre âme
d'une vérité : l'esprit, quand il s'unit
au sentiment fait la beauté des filles.
Et pour nous autres, quel étonnement,
que cette beauté défiant le temps.*

*Pareil à nos collines de Silagie,
c'est ainsi que leur sein bondit
ferme sous les robes déboutonnées,
et repousse pour mieux accepter –
lèvres charnues, cou, ventre et hanches,
chaque frisson en déclare la puissance.
Arc inflexible du sourcil :
voilà la femme de Transylvanie.*

*Un jardin d'altitude des cœurs, tendons de joie,
rondeurs d'épaule, voilà ce dont elles nous pourvoient,
les filles de la Transylvanie – et puis de l'air
de celles qui contre une lave céleste ne cherchent
jamais refuge dans de verbeuses ténèbres
– et n'attendent rien, sinon qu'on les conquière.*

VARGA MELINDA

nem öntözik már egy hete

*hiába csinosítja magát,
illatosítja bőrét,
ha a férfi csak lótfut
állandóan a hivatalba,
este fáradtan hull
be az ágyba,
fel sem tűnik
új neglizséből kiugró
melle rózsája,
áthuncutkodja magát
a finom selymen
minden este ugyanazzal
a várakozással.
untatsz, szerelmem –
ásít rá élete férfijára.
fülledt éjszakákon
főnöködről mesélsz,
vagy arról, hogy lóg
a kamat lába.
nem öntözöl már egy hete!
hát, csoda-e, ha szomjazom?
ha csallak, ne vedd zokon,
csak megkönnyítem dolgod.*

une semaine sans arrosage

*c'est en vain qu'elle se pomponne
et qu'elle parfume sa peau,
si l'homme ne fait qu'aller et venir
au bureau, du bureau,*

*et, le soir venu, s'affale
comme une masse au pieu,
sans même remarquer
qu'elle dort en chemisette
qu'un téton pointe à l'échancrure,
et que chaque soir sur le satin,
elle rejoue sa coquine,
toujours le même numéro
toujours dans le même espoir.
« tu m'ennuies, mon amour » –
répond, dans un bâillement, l'homme de sa vie.
tout au long des nuits torrides,
tu me racontes ton supérieur,
et combien tu désires voir enfler
la courbe de vos profits.
au bout d'une semaine sans arrosage,
tu t'étonnes que la soif me consume ?
si je te trompe, le prend surtout pas mal :
c'est par souci de t'épargner.*

KOPRIVA NIKOLETT

Szakadás

*„... csak árnyalak a létezőkhöz képest –
egyszóval a rossz lényege, ha a rossznak egyáltalán
létezhethet lényege.”*

(Plótinosz)

*a rossznak ősgödre
tátong minden születésben.
árnyékot hány,
áramlik a vérben,
és anyagot emel oltárrá.*

*a testbörtönben zúzmarás
 a napi koszt,
 feszülő hártya fedí el
 a lélek elől
 az egyetlen fehér ösvényt:
 az Egyhez vezetőt.*

Déchirure

„... ce qui n'est par rapport aux êtres véritables
 qu'une vaine image, en un mot l'essence du Mal,
 s'il peut y avoir une telle essence...”
 (Plotin)

*le mal de tout temps creuse
 sa béance dans toute naissance.
 son ombre portée,
 son flux dans le sang
 et sublime en autel la matière.
 dans ce cachot de corps, on sert
 du givre à chaque repas
 une membrane tendue cache
 aux yeux de l'âme
 le sentier, l'unique, le blanc
 qui mène à l'Un.*

TÓTH DOMINIKA

egy független nő himnusza

*takarítok a fejedben,
mióta elhagytalak,
gyengeelméjű vagy.
könyvet csinálok
megunt prédáid
szétdobált fejezeteiből.
ráléptem az egódra,
nem akartam,
de mikor beléptem,
ott hevert a földön,
siratta leáldozásodat.*

*leporoltam az üvegeket,
hogy tiszta környezetben
sajnálthasd magad,
és hogy még jobban fájjon
hímsoviniszta természeted.*

*végül kivittelek a teraszra,
amit úgy szerettél,
hogy lásd mennyivel
gyönyörűbb lett
a világ nélküled.*

Hymned 'une femme indépendante

*je fais le ménage dans ta tête
avant de te quitter,
côté méninges t'es pas très fort
je tire un livre
des chapitres épars
de tes proies délaissées
j'ai marché sur ton égo
sans le vouloir
mais c'est qu'à mon arrivée
il traînait là par terre
au fond du deuil de ton déclin.*

*j'ai fait les vitres
pour que tu puisses
te plaindre dans du propre
et que tu puisses avoir encore plus mal
à ton machisme invétéré.*

*et pour finir je t'ai conduit sur cette terrasse
celle que tu aimais tant
pour que tu puisses voir à quel point
le monde est devenu
splendide sans toi.*

Varga Melinda

Valódi pornó az, hogy meg fogunk halni

Felemelő érzés olyan költészetet olvasni, amelytől az olvasó – főként akkor, ha az a bizonyos olvasóideje java részét kortárs szövegek finomplasztikázásával tölti, és már-már azt hiszi, nem érhetik meglegek – megfiatalodik. Kisimulnak homlokán a ráncok, eltűnnek a szarkalábak a szeme körül, dohányzástól megviselt tüdeje hirtelen tengerek sós levegőjével telik meg, és ruganyos, könnyű léptekkel szalad fel a harmadik emeletre. Az olvasónak ilyenkor húszas éveit jutnak eszébe, amikor még csak elérhetetlen ábrándnak tűnt, csak álmodott arról a hivatásról, amelynek ma naponta próbál megfelelni. Akkoriban élete nagy eseménye az első kötet megjelenése volt, de ne ugorjunk annyira előre, talán még nagyobb életesemény volt számára az első Bretter, amikor a füst csodával határos módon felfelé szállt, nem „nyírták ki” az idősebb pályatársak, és csak nagyon kevészer költőnőzték le. Abban a nem is oly távoli korban, úgy tíz-tizenöt évvel ezelőtt, amikor az irodalomnak és annak a ténynek, hogy valaki gondolkodik, olvas, nyitott a világ és a szellem dolgaira, igencsak magas tétje volt.

Weiss Raoul költészete kétségtelenül ezért is hat üdítőleg. De nemcsak amiatt fiatalítanak meg a versei, mert nosztalgiával gondolok vissza arra a nyitott és szabad szellemű Kolozsvárra, amelyben költővé értem, és amelyet Welcome to the Hotel Transylvania című versének olvasása közben igencsak hiányolok. Ma, 2020-ban a Karolina téren sétálva, az egykori Aux Anges bejáratára pillantva, úgy érzem, idegen vagyok. A város meghatározó szellemi tereivel már nem rólam, pontosabban fogalmazva nem hozzám szól. De személyes impresszióimat félretéve – Weiss Raoul költészete akkor is a fiatalságot juttatná eszembe, ha nem

élnék Kolozsváron. Rég olvastam olyan kortárs lírát, amelynek sorai felrúznak az álomból, a letargiából, amelyben nem köntörfalaz, finomkodik, tapogatózik a költő. A költői képek meghökentőek, néha talán kicsit ijesztőek is, a kendőzetlen valósággal állítják szembe az olvasót, direkttek, odacsapnak, húsba marnak. A sorok, a strofák átgondoltak, feszesek, pörgősek és üdék, akár a fiatal nők melle. (Nagy áldás és szerencse, hogy nő vagyok, és ilyen sort leírhatok, s a női test eltárgyasítása miatt nem fog pálcát törni felettem egy dús szőrzetű amazon kivégzőosztag). Nyoma nincs a művészi sztárallűrnek, az önmaga várába bezárt ego nárciszi játéknak, amikor az olvasó nem képes rákapcsolódni a versre, nem érzi magáénak, lapoz, továbbkattint. A személyesség csapdájában vergődő líra képtelen az olvasót behívni a versbe, hisz az egóról szól, a költőről és a költő problémáiról. Az ilyen vers bezárja magát, saját farkát kergető kutyára hasonlít. Nem ad semmit hozzá az egyetemeshez, nem szól mindenkire, csupán önmaga gyönyörködtetésére írta a költő, afféle napló, terápia, infantilis grafo-játék az énnel. Főként a szerelmi témájú versek rejtik magukban ezt a csapdát, de a közélet ügyes-bajos dolgaival foglalkozó művekben is gyakori jelenség.

Weiss Raoul ezeket a csapdákat ügyesen kijátssza. Szerelmi lírája nem az énről és annak vergődéséről kíván szólni, hanem a szerelem egyetemes érzéséről. Kis túlzással a szerelem közügygé válik például a *Time-line* elégiában. Az elidegenedés, a magány, a párhuzamos valóságok kapnak teret a versben. Ismerős érzés, amikor virtuálisan nézzük végig a volt kedvesünk lánykérését, és még nyomunk is egy vékony, de nem szívből jövő lájkot az agyonretusált, giccses esküvői vagy gyerekvárós fotó alá. A képmutató lájkok és emotikonok, az önigazoló szelfik korában nem marad idő és tér a valódi érzelmek, a valódi öröm, a düh, az elkeseredés megélésére. Igyekszünk megfelelni a virtuális életünknek, s miközben feltöltjük a kisbabás képeket a netre, azon szorongunk, vajon tejjelátú bőrünk, születéstől és várandóságtól meggyötört testünk elég kívánatos-e életünk párja számára. De a világfaluiban látszólag minden rendben van, tö-

kéletes család tökéletes karácsonyi fotóval, tökéletes, gyereksírás nélküli nyaralással.

*A Facebook-on néztem, hogy mész férjhez,
Szülsz, szoptatsz, válsz, piálsz, tépsz, jógázni kezdesz,
S találsz egy tacskóban vigaszt egy darabig*

– olvasható a versben.

A nyelvromlásra, az érzelmi világunk kiüresedésére utaló sorok szintén nem azt érzékeltetik a nagyérdemű olvasóval, hogy a költő szerelmi lírája egy magasztos, elérhetetlen múzsáról szól, akinek hiányától a lírai alany nagyon szenved, hánykolódik éjszaka, altatóval alszik, vodkát vedel, és cigarettáról cigarettára gyújt, a szobába beköltözik a rendetlenség, a mosatlan kávésbögrék és italos poharak önálló életre kelnek, és a nihil kacsint vissza ránk minden sarokban lapuló porcicából. Mi, halandók azonban tudjuk, hogy a szerelem olykor kis dolgokon, egészen földi, praktikus aktusokon múlik. Egy szmájlis csupaszív emotikon virág helyett, egy jól fésült szelfi az idővonalon, és le is cseréltek másra.

*S mivel nem szerettél egy pillanatig se,
Dinnyém sem ízlett, ha rózsát vittem, büzlött,
Eszedbe jutottam volna, de egy ipse
Épp rád szólt csetten, hogy szia tali fél öt?*

Az elzászi születésű költő magyar nyelvű verseiben leitmotívum a fekete humor, a csípős, húsbá vágó irónia, a fent idézett versrészletek is jó példák erre.

A *Viva la muerte* című költemény talán a Weiss Raoul-i szerelmi líra legerzelmesebb, mégis legeggyetemesebb érvényű, a személyesség útvesztőitől eltávolodó, metafizikai síkhoz közelítő darabja. Úgy szerelmes vers, hogy közben filozofikus, gondolati ívelésű, és akárcsak a többire, erre is jellemző az erős, karakteres szóhasználat, a direktség, a feszes, tömör szerkezet.

Érdemes idéznünk a kezdőstrófát:

*Valódi pornó az, hogy meg fogunk halni.
A lentiben sem lesz színné, ami fonák,
Sliccekbe nyúljatok, mélyebben, esztéták!
Orgazmus-fődíjnak föld jár – egy lapátnyi.*

A költő a közéleti témákat, mint például a szabadság-diktatúra ambivalens viszonyát szintén metafizikusabb stiláris elemekkel emeli el a mindennapoktól. Ettől válik a vers egyetemessé, más társadalmak és korok számára is értelmezhetővé. A *rendszer* című vers, ha úgy tetszik, a szabadság kanti értelmezését és a Kossuth téren tüntető tömeget ötvözi, reflektál rá ironikusan, ugyanakkor visszakacsint belőle a kolozsvári korhangulat, és, ha úgy akarjuk, kiviláglik belőle a fény városa, Párizs, vagy az örök ködbe borult London is.

A versek és műfordítások között számos közös pontot, jellemvonást, átjárást fedezhetünk fel.

Amint olvassuk a költő Böszörményi Zoltánhoz, Szócs Gézához írt szonettjeit, máris ott találjuk magunkat egy igen gazdag költői világban, ahol az imént említett két alkotó életművének különleges szerepe van. Afféle szellemi mesterek. Weiss Raoul úgy műfordító, hogy közben költő, olyan költeményeket ültet át francia nyelvre, amelyek költői és emberi, gondolkodói habitusához közel állnak, ezért tudnak a csodálatosan szenzuális francia nyelven olyan szépen rezonálni. Úgy érezzük, mintha ezek francia, és nem magyar versek lennének.

Izgalmas, ahogy Bréda Ferenc, a költő első nagy szellemi mestere *Nemo* című verseskötetéből fordít le néhányat. Nem véletlen, hogy azokat a szerelmi témájú verseket válassza ki, amelyekben a humor, az ironia és a játék kap hangsúlyos szerepet. Mindezt találkoztatva Böszörményi Zoltán gazdag formakultúrájával, érzelmes és igen mély, intellektuális verseivel, Szócs Géza avantgárd és szellemesen sziporkázó verseivel, Alexandru Petria polgárpukkasztó, szókimondó, nyers versvilágával, Bog-

dán László szofisztikált szellemi játékaival, Orbán János Dénes, Farkas Wellmann Endre, Márkus András obszcén, de mégis üde és nem bántó maszkulin lírájával, Muszka Sándor Villonra emlékeztető költészetével, egészen izgalmas műfordítói palettát tartunk a kezünkben mi, olvasók.

Ha ehhez még hozzáadjuk Karácsonyi Zsolt elmélyült, filozofikus líráját, Szálinger Balázs kimunkált, szótagra pontosan kiszámított, precíz városverseit, Jónás Tamás eklektikus, József Attilára és Petrire emlékeztető, jó értelemben vett örületét, kirajzolódik a kortárs magyar és román líra legfontosabb irányvonala, azok a szerzők, akik mögé be lehet sorolni másokat, akik hasonlítanak egyik-másik lírai világára, azonos halmazokban mozognak.

Talán műfordítóként a legnehezebb Weiss Raoul számára a női alkotók verseinek megszólaltatása franciául, amelyben helyet kap többek között László Noémi érzelmes, könnyed, olykor játékos költészete is. Saját versemnek a fordítását nem tisztem elemezni, de hadd jegyezzem meg, jóleső érzéssel tölt el, hogy a szerzőnek azok a verseim tetszenek inkább, amelyek Erősz „ihletésére” íródtak, és megerősít abban, hogy érdemes még foglalkoznom ezzel a költői énemmel, amely mind közül talán a legtermészetesebb, legkönnyebben előhívható.

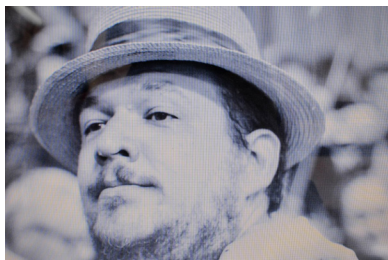
Izgalmas, ahogy Kopriva Nikolett és Tóth Dominika versvilága megszólal franciául, és biztos vagyok benne, hogy a francia, költészettől eltávolodott olvasókat is megérintené a két kárpátaljai születésű költő versvilága. Kopriva Nikolett Plótinosz és az antik filozófia felől fókuszál az élet jelenségeire, Tóth Dominika pedig a női princípium felől.

Weiss Raoul költészete és műfordításai a kortárs költészethez olyan darabokat adnak hozzá, amelyek nélkül kétségtelen, hogy unalmasabb lenne a magyar és a világlíra, és amelyek hozzásegítenek ahhoz, hogy az olvasó reggeli kávéja mellett, vagy este lefekvés előtt úgy érezze, visszamegy az időben, a költészet segítségével napról napra megfiatalodik.

Meglehetősen szelíd költő-őrült vagyok

Varga Melinda beszélgetése Weiss Raoullal

– *Elzászban születted, a francia az egyik anyanyelved, franciául végezted az iskoláidat, a Sorbonne-on szereztél egyetemi oklevelet. Több nyelven beszélsz anyanyelvi szinten (magyar, német, román, angol, spanyol), műfordítasz, publicisztikát írsz. A magyar nyelvet bírni, és olyan*

költői-nyelvi eszköztárra szert tenni, hogy verselj is, vagy nyelvzsenit feltételez, vagy a költői örülettel állhat összefüggésben, esetleg ennek a kettőnek az ötvözete. Mikor kezdett érdekelni a magyar nyelv, mi motivált, hogy megtanulj magyarul?

– A „költői örület” című forgatókönyv nekem szimpatikus. Bár Ezra Poundhoz képest például szerintem meglehetősen szelíd költő-őrült vagyok.

A magyar nyelv zeneiségével, pontosan emlékszem, hogy mikor „találkoztam” legelőször: 1993 tavaszán Madridban éltem, s az ottani filmmúzeum Tarr Béla-ciklust rendezett. Pedig nem mondhatni, hogy valami bőbeszédű filmek azok. De az a fajta arisztokratikus neuraszténia, ami árad belőlük (és persze a filmek alapjául szolgáló Krasznahorkai-féle regényekből és tulajdonképpen a magyar kultúrának egy jelentős részéből) nagyon megfogott. Megfelelt a saját lelki beállítottságomnak. Egy szellemi képességekkel rendelkező embernek elég a magyar kultúrába beléköszölnia, utána már nem fogja elereszteni. Nagyon érdekes, hogy miközben politikailag a magyarság csak az egyik „kelet-eu-

rópai kisállam”-nak (Bibó) a kulturálisan meghatározó népe, és a magyar írásbeliség viszonylag friss hagyomány, a magyar nyelv viszont olyan kultúrának a vektora, amit Európában csak a franciával, a némettel, a spanyollal, az olasszal és az oroszsal lehet összehasonlítani szerintem. Lengyel József Attila nincs. Szlovák Mikszáth sincs. És akármennyire szeretem a szerbeket, szerb Hamvas, ha jól tudom, sincs.

– *Milyen hatásnak, olvasmánynak, tanárodnak, szellemi mesterednek köszönhető az irodalom iránti vonzalmad?*

– Franciaországban az én nemzedékem számára az iskolai rendszer még tömegesen propagálta az irodalmi gyakorlatot (azóta sajnos tönkrement). Az irkafirkát zsenge kortól kezdtem tehát, de ez nem azt jelenti, hogy akkor már értettem volna, „miről szól a (z írott) szó”, illetve, hogy érdemes írni. Azt most sem tudom tökéletesen, de van néhány író, akitől sokat tanultam. Elsősorban Manuel Vázquez Montalbán, Brecht, Céline, Viszockij... De ezek persze csak könyvtári élmények voltak. Később jött, Erdéllyel együtt a nagy szerencse, hogy ott igazi mesterre leltem Bréda Ferenc személyében. Mivelhogy Bréda-tanítványok között folyik most a beszélgetés, neked biztosan nem kell magyarázni, hogy az igazi mester soha nem „szakmester”, hanem szükségszerűen egyetemes-mindenes: szellemi, irodalmi, erkölcsi... Brédától még inni és udvarolni is tanultam (tanultunk?). Csak politikai mesterem nem volt, mert Bréda túl bölcs volt ahhoz, hogy politizáljon. Bár követtem volna a példáját...

Érdemes Keleten élni

– *Publikáltál-e ifjúkorodban verseket Franciaországban, és ha igen, hol?*

– A magyar olvasó számára talán váratlan, de amúgy nagyon nem meglepő a válaszom erre, hogy egyáltalán nem. Eszembe sem jutott. De nemcsak nekem: a párizsi elit iskolákbeli padtársaimnak sem. Senkinek. Az emberek errefelé nem igazán mérik

fel, hogy mennyire elsüllyedt Nyugaton a verskultúra. Franciaországban, mondjuk, az angolszász katasztrófához képest, van még minőségileg elfogadható regény-tömegfogyasztás. De a vers már egzotikum. Ezért is érdemes Keleten élni. Bréda csak tudta...

Az igazsághoz hozzátartozik azonban, hogy pár versem akkoriban mégis megjelent, de elzászi nyelven, a nevetségesen gyenge elzászi autonómiamozgalom sajtójában. Azok amúgy nem voltak jó versek. Csak az volt bennük fontos, hogy egyáltalán a kihalófélben lévő etnikai nyelvünkön fogalmazódtak. Dacból, úgy szólván. Az attitűdöm, látod, már akkor is eléggé magyaros volt.

– *Milyen kihívást, izgalmat lát abban egy francia, hogy Erdélybe költözzön, huzamosabb ideig itt éljen, románul és magyarul is hibátlanul megtanuljon?*

– Hogy általában „egy francia” mit lát, azt nem tudom, illetve nem tartozik rám. Választ erre csak a saját nevemben tudok adni. És őszinte is leszek: a „fordított disszidálásnak” számomra az volt az értelme, hogy visszakapjam itt azt a még némileg működőképes európai társadalmat, ami Nyugaton már tönkrement. Akár verskultúra, akár korosztályok és nemek közti viszonyok szempontjából. Mindazt, amit ott tönkretett a polkorrekt, a feminizmus, a 68-as ideológia, a sok évtizedes balliberális hegemónia. Az itteni balliberális nyelvezetével élve: reakciós elem vagyok.

– *És annak mi volt a mozgatórugója, hogy olyan kulturális tért (kocsmát) hozz létre, ahol esténként összeül a kolozsvári irodalom és művészet krémje? Az Aux Angés-ban, azaz az Angyalokban mindenféle náció és nemzedék estéről estére találkozott, törzshely, szellemi óvóhely volt. Kellemes nosztalgiával emlékszem vissza, ma is mindig eszembe jut egy-egy hangulatos este, ha elsétálok az épület elé.*

– Ez is végső soron Brédának volt köszönhető. Ahogy tudod (hiszen mi is ott ismerkedtünk meg), Molnár Attilához, a legenda Atteszhez köthető Prospero punk kocsmá volt a kolozsvári „elsődleges szocializálódásom” színhelye. Aki nem tudja, mifé-

lék folytak ott, főleg Bréda körül, nézze meg Lakatos Róbert barátom zseniális *Spilerek* című rövidfilmjét. És akkor a Prospero hirtelen (bár, gazdasági-könyvelői szempontból nem teljesen váratlan módon) bezárt, Attesz pedig egészségesebbnek látta, hogy pár évre távozzon a kincses városból. De én komolyan vettem a brédai iskolát. Annak hajlékot kellett biztosítani. Így kezdődött az egész.

– *Az Aux Anges-ban találkozunk először cigánymuzsikával, ami a kolozsvári lokálokat illeti, sem a táncház, sem a cigányzenészek nem voltak jellemzőek a kétezres évek közepén, aztán a te kezdeményezésedet látva, futótűzként elterjedtek.*

– Itt jön be a képbe az egyik közös barátunk, Bréda fő tanítványa, Boros Lóránd kolozsvári néprajzos, orientalista, néptáncos, életművész. Ő avatott be az erdélyi zenei dolgokba. És az ő ötlete is volt, hogy a népzenét egy-egy estére kihozzuk a történelmileg nagyérdemű, de az utóbbi időkben sokszor steril és belterjes, múzeumi hajlamú táncházmozgalom keretéből, hogy visszaadjuk a népzenét a (jelen esetben kocsmázó) népnek. Ezért a higiénias műfaji szegregáláshoz sem ragaszkodtunk, volt ott minden: falusi zene, kávéházi cigányzene, magyar nóta, jazz... Hasznos dolog a múzeum, de nem annyira élvezhető. Mi azt a kultúrát élvezni akartuk. Hiszen nem pénzért szerettük, hanem ráfizetünk, és nem bántuk meg.

– *Beszélg, kérlek, a kocsmá nevének történetéről is. Miért Aux Anges?*

– Akkor folytatódjon az *Amarcord*-stílusú felvonulás, egy másik nagy életművésszel: Buzási András kolozsvári színésszel. Az *Angyaloknál* ő „csendestárs” volt, de jelentősen hozzájárult a kocsmá vizuális identitásához. Például ő bízta rá tehetséges gyerekkori barátjára, Szabó Andrásra a kocsmá belső designját. Meg egyáltalán ahhoz, hogy fiatalok odavonzódtak (én vénnek születtem: húszévesen sem értettem a fiatalokat). Neki amúgy volt egy nagyon okos, francia tanárnő édesanyja (Isten nyugtassa), s amikor a névadás vajúadásában kínlódtunk, az a kreatív lelkületű asszony oldotta meg a gordiuszi csomót. Nem tévedett, ha azt

nézzük, hogy az a név most is (a kocsmá bezárása után tíz évvel) a városi folklór része.

„Ahogy én táncolok, olyan nép nincs”

– *Hogy kerültél kapcsolatba a néptáncokkal? Honnan a népzene iránti vonzalmad?*

– Legelőször Párizsban, a 90-es évek elején egy FNAC-üzletben találtam egy dupla CD-t, palatkai zenével. Később, a 90-es évek végén el is kaptam őket egyszer, szilveszterkor a budai Fonóban. Akkor még a nagy öregek zenéltek, a Kodoba testvérek: Marci és Béla. Marci fia, Florin, már tanonckodott mellettük, de még nem ismertük egymást. Boros Lóránd mutatta be pár évvel azután, s azóta is zenészek között az egyik legjobb barátom. De az az ember, aki képes volt velem megértetni a tánc lényegét, az Both József – Erdélyben biztosan a legnagyobb táncpedagógus. És ilyen feladathoz nem kellett ennél kisebb tehetség, hiszen – Varga J. Csaba mérési táncantropológus barátomat idézve – „ahogy én táncolok, olyan nép nincs”.

A belső diktatúra a legádázabb

– *Hogyan emlékszel vissza arra a legendás kolozsvári periódusra? És mit gondolsz, miért változott meg a szabad, nyitott város, ahol valóban jó volt művészeknek, íróknak, gondolkodónak lenni? Egyáltalában Erdély... A Welcome to the Hotel Transylvania című versed úgy érzem, keserű nosztalgiával tekint vissza erre a korra:*

Mindegy már, melyik a leggonoszabb hónap:
Bedrótozták a prímást, halottas kíséretet rendel
Kolozsvárnak a pályázatnyertes NGO.
Sirassátok, spílerek, házi őrizetből,
Dutyiból és Z.H.-ból a golánok fészkrét!

Sirassátok, múzsák, au pair uniós tömlöcökből,
Messzi londonokból a kapualj-szigetvilágunkat,
Édenkert alatti cumizsúrjainkat,
Albérleti kincses kúrásainkat!
A New York Szálló díszkriptáján
Vérkeringővel nyílt a vámpírok bálja.

– Amikor „nyitott város”-ról beszélünk, a posztkommunista országokban többnyire arra gondolunk, hogy nincs diktatúra. Már mint külső kényszerben látjuk a „nyitottság” ellentétét. Persze nem áll szándékomban tagadni, hogy 1990-ig diktatúra volt (Románia esetében talán nemcsak addig...). Viszont ha kulturális dolgokról beszélünk, akkor a 1990-es és 2000-es évekbeli, briliáns kolozsvári underground 2010 utáni összeomlásának a tanulsága számomra az, hogy a belső diktatúra mindig a legádázabb. Kolozsváron hol futottak össze az erdélyi kultúrák, *mint olyanok*? Nálam, a reakciós elem kocsmájában. Most mindenféle Tranzit-házakban és Ecsetgyárakban nyomják a polkorrekt dumát – többnyire Soros pénzén, és többnyire angolul. Nálunk Bréda mindig szigorúan tiltotta az angol nyelv (ill. „kikötői zsargon”) használatát. De az „újkolozsváriak” miért is beszélnének magyarul, románul, szászul, cigányul, Erdély bármelyik történelmi nyelvén? Akik elkobozták a kolozsvári kulturális életet – a „sokszínűség” reklámja alatt –, valójában csak a globálisan egyforma, szörnyen unalmas és steril LMBT + grétathunberges híg moslékot terjesztik. És akik műanyag székükön unatkozva most passzívan, ájultan beveszik ezt a csalit, holnap úgyis távoli országokban fognak élni, és dolgozni, miközben a román nagytőkések behozzák más kontinensekről a munkaerőt. Kb. erről szól a Trenzsilvénya című elkeseredésem.

– *Nem ijedsz meg az erősebb kifejezésektől. A kortárs líra mint ha túl illedelmes, finomkodó lenne, körülír, tapogatózik, sejtet, kevésbé nevezi nevén a jelenségeket, főleg a fiatalabbak, a huszonévesek költészetére gondolok. Mit gondolsz erről? Hiszen te fordítottál egészen fiatal költőktől is verseket franciára.*

– Az a labancos illemmánia valószínűleg az egyik legártalmasabb vonás a magyarság modern kulturális életében. Ezt Bréda is jól tudta, aki szerfölött jártas volt a reformkor előtti magyar irodalomban (levéltári kéziratokból sok olyan írást ismert, amivel még könyvtárban sem találkozik az ember...). Nagy Blanka verbális kiütéseivel nem az a baj, hogy trágár, hanem az, hogy végtelenül buta. OJD is trágár, de ő zseniális – ez számít, más nem. Nyilván az sem baj, ha valaki inkább sejtetni szeret, és tud. Hiszen az már nem irodalmi tétel, hogy nekem, mint a *Grande nation* nevelt fiának nagy a szám. Ezt amúgy nem hagyják mindenütt büntetlenül, még a LIBE bizottságairól híres *Európai Unió* területén sem...

Óvakodni kell a monomániás irodalmi hittanoktól

– *Az Irodalmi Jelenben közölt válogatásban Kopriva Nikolett verseivel találkozunk, és egy másik ifjú hölgytől, aki szintén közölt lapunkban, Tóth Dominikától is fordítottál. Miért ők érdekeltek, milyen különlegességet fedeztél fel a lírájukban?*

– Maximálisan eltérő esetek. Kopriva Nikolett többnyire metafizikai verseket ír, nemtelenül, kortalanul, helytelenül. Nagyrészt mindegy szerintem, hogy *kárpátaljai fiatal nő*. A legjobb verseiben épp az tetszett meg. Tóth Dominikát viszont személyesen nem ismerem, de a verseiből olyan alkotói személyiség sejlik, aki főállásban nő, s mellest ír – nem is rosszul. És főleg, őszintén: itt van előttünk a modern nő, ahogy a feminizmus építette tökéletes pokolban vergődik – s engem, mint szemléltőt és mint férfit, érdekelt is, érintett is ez a „látvány”. Itt nyilván nem pont ugyanarról az énemről beszélek, aki Kopriva Nikolett plótinosi líráját kóstolgatja. Kopriva Nikolett esetében nincs is értelme az „őszinteség” fogalmának, mivelhogy az ő költészetének nagyjából semmi köze az egyéni élethez. De ez a többoldalúság nem más, mint a világ rendje: a templomnak is van értelme, a bordélyháznak is. Szerintem óvakodni kell a monomániás irodalmi hittanoktól.

Verset nem lehet személytelenül fordítani

– *Ebben maximálisan egyetértek veled. És ha már itt tartunk, talán pont ezért is bontakozik ki olyan izgalmas és változatos paletta a műfordításaidban. Többek között Bréda Ferenc, Bogdán László, Böszörményi Zoltán, Szócs Géza, Orbán János Dénes, Muszka Sándor, Szálinger Balázs, Király Zoltán, Karácsonyi Zsolt, László Noémi, Jónás Tamás költészetével foglalkoztál. Mivel nem értek franciául, de az egyik legérzékibb és legizgalmasabb nyelvnek gondolom, nagyon kíváncsi vagyok, hogyan rezonálnak ezek a magyar versek, milyen kapocs van a két nyelv eszköztára között, mi okozott nehézséget fordítás közben?*

– A fordításaim szerintem elkerülhetetlen módon úgy hangzanak, mint Weiss Raoul-féle francia versek (van olyan, s nem is kevés, de pár ember kivételével senki soha nem látta őket). Hiszen a versfordításnak szerintem akkor van értelme, ha a fordításnak (jelen esetben: a francia szövegnek) is teljes jogú versstátusza van. Verset nem lehet személytelenül fordítani. Illetve lehet, de nem szabad (vagy úgy szabad csak, ha idegen nyelvű szövegmagyarázatnak – nem pedig önállóan használható versnek – tekintjük az eredményt). Nagy nehézségekkel eddig nem küszködtem, hiszen olyan ritka műfordítói szerencsében volt részem, hogy mindig én válogattam a fordítandó szerzőimet. Ilyen szempontból másodlagos, bár kellemes aspektus, hogy többnyire barátok. Fontosabb az egyrészt, hogy a költészetük nekem is mond valamit, másrészt, hogy a verseik olyanok, amilyeneket képes vagyok nagyobb gyötrelmek nélkül a saját francia költői nyelvembe „átönteni”. Ezért van, például, hogy az általam nagyra tartott Végh Attila verseivel eddig nem próbálkoztam – mert az már kihívás. Sőt, Bréda Ferenc és Szócs Géza fiatalkori verseitől is kicsit félek még – holott vonzani persze vonzanak.

– *Milyen recepciója van a magyar irodalomnak Franciaországban? Mit olvas szívesen egy francia?*

– Minél kevésbé magyar, annál jobb a recepció, hiszen az ottani – mélyen ideologizált – kiadói rendszer előnyben – vagy akár kizárólagosságban – részesíti a budapesti-urbánus irodalmat.

Olyan (néha amúgy magas színvonalú) irodalmat, amit immár száz éve itt művelnek magyar nyelven, de mégis olyan, mintha előzőleg franciáról fordították volna. Ezt nem én konstatom, hanem (a Nyugat nemzedékére nézve) a legnagyobb nyelvészfordító elődöm, Aurélien Sauvageot a memoárjaiban.

Ez az oka, hogy Mikszáthról például nem tudnak egyáltalán, Móriczból fordítottak ezt-azt, de nemsokára feledésbe merült. Márait pedig a (szerintem) kevésbé értékes részénél kezdték, azóta a *Vallomás* azért megjelent, de filozófiailag legsűrűbb művét, a *Szegények iskoláját* eddig hiába fordítottam: tíz éve kiadói fiókokban porosodik a fordításom. Így nem is annyira fura, hogy nincs ott valami nagy hírneve a magyar prózának: eléggé természetes dolog, hogy a francia olvasó szívesebben olvassa eredeti változatban a sajátját, mint annak Duna menti másolatait. Ha nem diktatúráznák le hébe-hóba a 2010 utáni kormányokat, szerintem ki sem adják őket. A versben, ahogy már említettem, más a helyzet. A magyar költészetet elismerik, csak nem olvassák, de mondjuk ott már a franciát sem.

– *A kortárs francia költészet és széppróza milyen érdekességekkel, nemzedéki csoportosulásokkal, performatív ötletekkel rukkolt elő a rendszerváltástól napjainkig? Mit tudnál kiemelni, és mi az, ami a magyar olvasóhoz nem jutott el, de érdemes lenne lefordítani?*

– Vajmi keveset. Az a nagyon kevés szerző, aki ott még képes tartalomdús irodalmat teremteni (pl. Houellebecq), azt már fordítják, s jól teszik. A francia olvasó egy olyan nagy múltú irodalomtól, amit ő már nem becsül meg, manapság azt kapja, amit érdemel: rossz műveket. Hiszen a mai átlagfrancia már nem is akar francia lenni, hanem „európai” – azaz: amerikai, de fegyverviselés nélkül. Ennek következményeképpen túlnyomó többségben fordított angolszász irodalmat fogyasztanak az idősebbek, a fiatalok pedig már eredetiben zabálják. Egy ilyen felzárkózástól a Jóisten óvja a magyar népet!

Így – ha nem is volt időm újabban részletesen szétnézni – nem lepődnék meg, ha az új gyöngyök inkább a francia ajkú afrikai irodalomban jelennének meg, mégpedig az Afrikában élő, saját

kultúrájukban gyökerezett szerzőknél, inkább, mint a közkedvelt – vagy legalábbis közpénzelt – migránsirodalomban...

Azt érdemes közzétenni, ami az önmutoztatáson túlmutat

– *A szerelmes verseid visszatérő motívuma az ironia. Mintha minden szerelmes vers kicsit filozofikus lenne, mintha azért érdekelne a szerelem, hogy a gondolatot keresd meg a segítségével, az eszmeiséget, a dolgok örök mozgatórugóját. Jól látom?*

– Jól. Szerelmes levelet lehet, persze, versben is megírni. Brédától viszont azt is tanultam, hogy azt nem érdemes közzétenni, míg nincs benne olyan gondolat, ami az egyéni sztorijaidon, az önmutoztatáson túlmutat. Ez amúgy nemcsak a szerelmi tapasztalatok terén igaz. Azok csak gyakrabban kerülnek az asztalra ilyen távlatban, mert korunk egyik halálos hibája az, hogy egyéni dolognak tartja a szerelmet. Így nemcsak rosszul írjuk sokszor – hanem, még gyakrabban, rosszul is éljük.

– A valódi pornó az, hogy meg fogunk halni – *írod a Viva la muerta című versedben.*

Mintha szándékosan kerülnéd az érzelgősséget. Talán azért, mert Bréda Ferenc tanítványa voltál. A lírádat olvasva sok gondolat, stílusjegy őt juttatta eszembe. A vagányság, a szókimondás, az utalásrendszerek, a klasszikus műveltség. Játsszunk egy kicsit! Mit mondana Bréda a Viva la muerta című versedre? És a Welcome to the Hotel Transylvania-ra?

– Igazad van, de talán másképp. Ami fölsejlik azokban a verseimben, az talán inkább Bréda maga, mint a költészete. Hiszen ő igazi ezoterikus mester volt, aki tudta, hogy az ember könnyen ráfázhat a kötettség megcsontosodott saját tudására. A kötettei amolyan felkészítő szemináriumok voltak, de a nagy leckét – emlékezz vissza – azt mindig ott, a kocsmasztalnál kaptuk. Az írott szókimondáshoz tartózkodóan állt hozzá, s engem mindig szidott, hogy túl explicit a kifejezésem. Ezekről most is azt hallanám tőle, szerintem. De „a karakter, sors”.

– *A szonett nagyon feszes, meglehetősen nehéz versforma. Szócs Gézának és Böszőrményi Zoltánnak ajánlasz, nagyon szép verseket. Hogyan birkóztál meg a szonett műfajával, ezeket a verseket az ő költészetük ihlette?*

– Böszőrményi Zoltánban többek közt a klasszikus kötött formák nagymesterét tiszteltem. Ihletforrásai pedig annyira eklektikusak, hogy fordítás közben a fordítója akarva-akaratlanul művelődik. Szócs Gézától viszont, holott az egyik legnagyobb élő magyar költőnek tartom, fura módon eddig főleg prózát, illetve drámát fordítottam – de ezek csak külső címkék. Szócs Géza szerintem mindenben költő, úgyszólván abszolút, vegytiszta költő. A költői, ezoterikus Erdély-értelmezése számos ponton összeér az enyémmel – titokzatos módon, mert ez már így volt, mielőtt tudtunk volna egymásról.

A mesterkéltnövénytan engem fáraszt

– *Másik klasszikus műfaj, ami közel áll hozzád, az elégia. Izgalmas számomra, ahogy a klasszikus formát kevered a modern témával. A Timeline-elégia sem mindennapi szerelmes vers. Az elidegenedésre, a virtuális világ életszerű, ám élettelen, hazug jelenségeire reagál.*

A Facebook-on néztem, hogy mész férjhez,

Szülsz, szoptatsz, válsz, piálsz, tépsz, jógázni kezdesz

– *olvasható a versben.*

– Ezt – ezen páran meg fognak lepődni – Houellebecq-től tanultam. Hát igen, ő nemcsak a legsikeresebb francia regényíró, hanem egyben a – szerintem – legjobb élő francia költő. Ahogy Csornyj Dávid a *Black Friday*-ről versel, Houellebecq a szupermarketekről, a *discount*-tömegüdülésekről, a szexturizmusról ír verseket. Nincs költői téma, csak költői szemszög. Az élettelen felhatalmasodása életünk fölött lényegében olyan régi, mint a technológiai civilizáció: a Facebook nem *magában* élettelelenebb, mint a sürgöny – csak mi egyre engedelmesebbek lettünk

a robotizált élet előrelépéseivel szemben. De ha ettől szenved az ember, akkor azt kell megnevezni – nem olyan képzeletbeli kertekben téveszteni az olvasót, ahol mi már nem sétálunk sem együtt, sem külön, vagy virágokról szónokolni, miközben már rég csak *emotikonokat* küldözgetünk. A mesterkelt növénytan engem fáraszt.

- Szabad vagy, mint tavaly megdöglött madárka,
Mint meg nem született, bitang boldog lettél,
És korrekt, és üres – a semmi kurvája

– *írod a Rendszer című versedben. Divatos szóval élvén ez egy nagyon ütős közéleti vers. A modern kor embere nem lehet szabad?*

– Ha lehet, ha nem – egy biztos: szabadsága vagy rabsága a legkisebb mértékben Magyarország kormányán múlik. Ezért tartom szerfölött nevetségesnek a magyar irodalmi világban folyó felszínes, gyerekes politizálást. Figyelem a magyar firkálókat: multiknál dolgoznak, multiktól fogyasztanak (amelyekre a vérszegény magyar államnak még akkor sem lehetne befolyása, ha szeretné, hogy legyen), a nemzetközi pénztőke diktatórikusan rendelkezik életük fölött, s ők közben azon hisztiznek, hogy valamilyen milliomosnak a magánegyeteme ide vagy oda költözne (vagy szimulálná a költözést). Ez több mint komolytalan. Hogy ezt sokan épp az elmúlt 30 esztendő legkevésbé comprador jellegű, a népnak legkevésbé ártalmas magyar kormány ellen művelik – felelőtlenségük óriástortáján már csak a hab.

A románok ismertették meg velem először Erdélyt

– *Műfordítói pályádat Lucian Blaga franciára fordításával kezdted. Miért román költő, és miért pont Blaga?*

– Blaga is szellemileg maximálisan erdélyi költő. Róla mindig Kós Károly, az erdélyi gótika jut eszembe – félig-meddig paradox módon lévén, hogy pravoszláv szerzőről, egy ortodox pap fiáról van szó. De Hamvas is jól tudta, hogy Erdély védőzsenije nem más, mint Bizánc... Én amúgy akkor már tudtam románul

olvasni, de még nem voltam képes magyar költészetet fordítani. A románok ismertették meg velem először Erdélyt (egyesek a későbbiekben ezt meg is bánták: azok, akik zokon vették, illetve nem értették, hogy magyarul is megtanultam – de hiszen ők pont azok, akik Erdélyt nem értik, ha ott születtek, ha nem).

– *Írtál román nyelven egy regényt is* Eu l-am ucis pe Obama címmel (Én öltem meg Obamát), amely a Tribuna folyóirat kiadójánál jelent meg. Hangzatos címe van, mit kell tudnunk róla? Megjelenik magyarul is?

– Ha valaki lefordítja, igen. Én nem szeretném lefordítani. A laikusok meglepetésére az önfordítás sokunknak bonyolultabb, fárasztóbb, kétségbeejtőbb műfaj, mint a más író műveibe az idegen nyelvű belegázolás. Inkább újraírnám magyarul, mert úgy érzem, hogy formavilágban is, témákban is már túlléptem azon a 2011-es éneimen. Hogy egy ilyen című művem egyáltalán megjelenhetett a jóformán amerikai gyarmatnak tekinthető román állam területén, fura módon azt is Brédának köszönhetem (aki pedig irtózott ettől a potenciális botránytól), hiszen szintén ő az, aki bemutatott a Tribuna igazgatójának, a nemesen és művelten örült Mircea Armannak.

– *Alexandru Petria költészete, amit neked köszönhetően ismerhettek meg az olvasók, szintén nem mindennapi. A román költőre is jellemző a direktség, a szókimondás, a társadalomkritika. Milyen ma a kortárs román költészet, tervezel-e hasonló stílusban író költőket lefordítani, mint Alexandru Petria?*

– Ahogy te és Böszörményi Zoltán magyar nyelven, Petria és Adrian Suciú cinkosa voltak a román irodalmi keresztapám. Jól láttad: stílárisan rokonlelkek vagyunk, amellet, hogy ő sem véget nem érő vegetáriánus-nemdohányzó-feminista zsúrként képzei el a mennyországot. Ehhez képest már majdnem másodlagos fontosságú, hogy székely volt az édesanyja, és magyarul is ért. Nagyszerű elbeszélő prózája is van, amúgy. De Petria magányos farkas. Versvilágban az ottani falkavezér inkább a szintén erdélyi (besztercei) származású Adrian Suciú. Az ő körében ismertem meg a nála idősebb költőgeneráció legjobbait (mint az

azóta sajnos elhunyt Ciprian Chirvasiut és George Mihalcea-t), és, persze, a saját (és/vagy Chirvasiutól átvett) tanítványait – pl. az alig 30 éves, de már Jónás-szerűen szikrázó Tudor Voicut. Szóval lenne munka, bőven...

– *A magyar nyelvű költészettel 2014-ben debütáltál egy Kányádi Sándor tiszteletére szervezett kolozsvári felolvasóesten. Tervezel magyar nyelven megjelentetni verseskötetet?*

– Nagy szó az, hogy tervezni. Bár az errefelé dívó kötet-misztikában nem részesülök, nyilván kapható lennék olyasmire. Sőt, ajánlatot is kaptam nemrég az egyik nagy magyar kultúrcondottiere-től. Újabbán sajnos nem nagyon veszi fel a telefont. Azok a téli vírusok ...

Vaszary János (1867 – 1939) festménye/Magyar Nemzeti Galéria

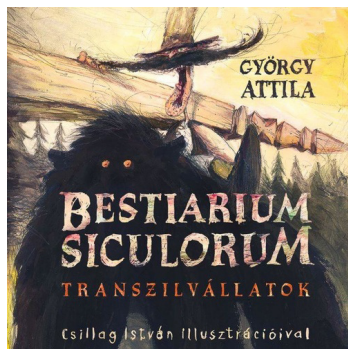
Petrusák János

Ne menjünk el Székelyföldre!

A minap kicsiny kötet akadt a kezembe, postán érkezett. Aki olvasni nem szeret, vagy nem tud, az is megszeretheti e könyvet, mivel a betűk mellett rajzok is vannak benne. Csillag István illusztrációi nemcsak egyszerűen leképezik György Attila szövegét, hanem karon fogják, segítik, felemelik azt, és vele együtt az olvasót. Néha Csillag István képei még jobban is tetszenek nekem, s valahogy jobban megragadják, amit az író mondani akart. De Csillag Istvánt ne dicsérjem többet, mert meghallja, és elbízsa magát. Egyébként joggal.

A könyvet kézbe véve már a borító is érdekes. Rajzolásal, festéssel hobbi szinten foglalkozom, ezért minden amatőr ismeretlemmel tudni vélem, hogy visszakaparásos, vagy valami egyéb izgalmas eljárással készülhetett a címsor. A sok „minimalista”, grafikai megoldások nélküli, csak színre és címre redukált borító után – az Ünnepi Könyvhéten számos ilyet láttam – ez, mondhatni, izgalmas, ráadásul pontosan ábrázolja a cselekményt. Antennabajuszú székely, vállán székelyfaragásos oszloppal a száját tátja, bizonyosan valami okosat kíván nekünk mondani. Aztán egy fenyves: sötét, titkos-fekete. S medve, amely, ha székely, ha nem, nem játék. Szeme világít. A könyv hátsó borítóján pedig egy meghatározhatatlan – legalábbis átlagos fantáziával befoghatatlan – valami, egy oszlop, és felhívás keringőre: „*ne tud meg, mi az!*”

Fedezzük fel a könyvet, amely székely termék – ha nem tudnám, hirdeti borítóján –, „pálinka–bicska–művészet” hármasa. (Székelyföldön járva talákoztam sajátos művészetükkel, a szé-

kely bicskára érzésem szerint nem szolgáltam rá, s pálinkájukkal is szerencsére, vagy inkább sajnos megismerkedtem.)

A kötet humora székeyesen súlyos feketehumor, s ez már az első lapon megmutatkozik: „*Ne várja meg, míg megbicskázák őket! Olvasson élő székey írókat!*” Az ironikus, önironikus – mára már kissé retrós, de sosem divatjamúlt – humor végigvonul az egész művön. Elsőre a különös állatneveken s magyarázataikon nevetünk, hiszen ezeket a magyar, a székey, a csángó egyaránt használja különféle beszédaktusokban, majdnem hogy a mindennapi beszédben. Mint a rézfánfüttyülőt, ami itt „rézfánfüttyörgő”, a torkosborzot és fába szorult férget. De tudjuk biztosan, hogy ezeket miért mondjuk? Választ ad rá György Attila, bár olyan sajátos választ, hogy a sok kacagtató mondat után már úgy érzem, ebben a könyvben semmi sem az, aminek tűnik. Szól egy magyar–székey–csángó faunáról, amely nincs, de mégis van, egyszerre induktív és deduktív gondolkodásra késztet, egy különös világot teremtve, amely az övé, s mire elolvassuk és befogadjuk, a miénk is lesz.

György Attila székey, Csíkszeredában született, még él, a történetei miatt nem bicskázták meg. Önironikus, szövegironikus, minden-ironikus, amolyan „röhögjél, mert sírnod kellene” dikció. Az első mély, zsigeri felnevetés után erős továbbgondolásra készthet az írás bennünket. Annyira, hogy György Attila egy poénját sem lelőve, „györgyattilás” stílusban saját „hungállatok 0.0.”-mat tegyem le szerényen. Például a „*Mea Leporidae*”, vagyis magyarul, székeyül és csángóul is egyaránt „nyulam-bulam” kapcsán, ahol a nyúl, nyulacska lehet hím, nőstény vagy gender identitású, és így mindenfajta női és férfi sztereotípiák nélküli, de mindenképpen aranyos, ízlésemnek megfelelő, s főleg az enyém. Ezt fejezi ki a latin – tudományos – *mea*, ahogyan a kevésbé latin, inkább magyar–székey–csángó, de sokkalta érthetőbb „bulam”, amely kifejezi a tulajdonjogot, s még „hímsovinisztaként” a bulát is, amely... Na, erre már keressetek rá magatok!

Hogy miről is szól ez a könyv, azt nehéz lenne megfogalmazni. Lehetne ez egy tourist-lebeszélő, vagyis turistákat, elsősor-

ban – mivel magyarul olvasható – magyar turistákat eltántorító anti-útikönyv. Ne menjünk el Székelyföldre! De aki a nem létező állatok kavalkádját elhiszi, az inkább valóban ne menjen el otthonról. Sőt, még otthon is féljen. György Attila huszonkilenc fajta, ádáz képzelete szülte székelyföldi bestiát mutat be, amelyek mind veszélyes szörnyetegek. Íme, néhány példány a sajátos állatkertből a teljesség igénye nélkül.

Jegesmedve, de a székely fajta, s az ELTE-n, a Babeş–Bolyain, netán a Harvardon végzetek, vagyis a szakértők bármit mondanak rá, egy közönséges barnamedve – amely nem játék! –; de ez sem igaz, mert hófehér. S úgy lett, hogy találkozott Chuck Norris-szal, *„osztán ijedtibe’ megőszült”*.

De érdekes a szeszmacska is, amelyről tényleg ne tudjuk meg, mi az. Mégis tudjuk, mert nemcsak Erdély földjén macskáskodik, hanem mindenhol, ahol szesz van, mert az kell neki. Egyébként „pofára és nem talpra esik”, György Attila meghatározása szerint ezért sem tartozik a macskafélék családjába. Továbbá: *„a becsületes macska mintegy 210 fokos szögben látja a világot, a szeszmacska 40 fokos alatt semmit nem lát meg, de legalábbis nem vesz róla tudomást”*. Nem kell nagy tudomány hozzá, hogy a fenti leírásból kihalljuk, emberszabású eme macska, csak nagyobbacska. Úgy gondolja az író, hogy *„egyike a székely fauna legszimpatikusabb állatainak. Nem védett még, de azért egy decire ajánlatos meghívni.”*

És így tovább. Mintha az író játszana velünk, meddig bírjuk még, mert ő még bírja. S mivel minden könyvnek vége van egyszer, most csak ennyi került bele szellemi teremtményeiből.

Aztán van itt még a jellegzetesen „györgyattilás” faunából székely fehérnép meg fába szorult féreg, edzett görény, magyar kémgolyó és albán számár; továbbá szinte természetes módon *„rézf@szú bagoly”*, amelynek kapcsán Attila elmélkedhet azon, milyen jó is ez a @ jel, hiszen sok durva kifejezést szalonképessé lehet vele tenni. Nála egyébként a hivatkozott bagolykülönlegesség *„filoszokat eszik vacsorára, s néprajzosokat böfög vissza”*, de hogy ne csak másoknak jusson az áldás, megállapítja, hogy *„a*

rész@szú bagoly két dolgot tud, de azt nagyon. Az egyik: felnőtt gyerekeket ijesztgetni, a másik: teljesen bolond írók képzeletét foglalkoztatni.” (Ezek szerint utóbbit tényleg nagyon!)

György Attila könyvén tehát jól szórakoztam. S ha létezik bakancslista az életben, akkor létezhetne könyvlista is azokról a művekről, amelyeket mindenképpen el kellene olvasni, s akkor György Attila – hadd ismétljem meg utoljára, à la marketing, hátha valaki elfeledte a címet – *Bestiarium Siculorum* – *Transzilvállatok* című munkája Csillag István rajzaival kerüljön fel erre a listára.

Viszont mivel egy nálam okosabb azt mondta, hogy egy kritika sem jó, ha nem kritizál, és egy recenzió is művelje, ha visszafogottabban is, végül lenne egy kritikai megjegyzésem a könyvvel kapcsolatban. Kritikám önkritika: ezek után én már hiába írnám meg saját *Bestiarium Siculorum*omat, azaz valóságos és képzeletbeli állatok fantasztikus „kicsiny kézikönyvét” – akik amúgy mind emberek, állatbőrbe bújva –, az már nem lenne oly autentikusan székeleyes, mesélős, egyszerre otthonos népiességű és a korszerű-egyetemes intellektualitás minden elemét megvillogtató mű, mint az eredeti György Attila-féle szövegvilág.

Miután mindezt bevallottam, már csak annyit mondhatok: ha ilyet írni nem is tudok, olvasni még akarok!

Úgyhogy hajrá, te meg nem bicskázott, élő székeley író! Éljen soká a különleges magyar–székely–csángó fantázia!

Kadlót Nikolett

Örökzöld pillanatgyűjtemény

Miért szeretünk híres emberekről, kedvenc művészeink életéről olvasni? Miért izgalmas elképzelni, milyen lehetett a nagyok kortársa lenni, együtt diskurálni velük egy kávéházban – akkor és ott megélni és beleélezni a kultúrát? Mi az a különös késztetés, amiért legalább olvasmányélményeinkkel vágyunk kapcsolódni hozzájuk? Ezekre a kérdésfelvetésekre Vámos Miklós könyve sem ad választ, sőt inkább tovább erősíti létjogosultságukat. *Az isten szerelmére* című kötetben a szerző két, korábban publikált sorozata kapott helyet. A *Hogy volt* portréi 2004-től jelentek meg az *Élet és Irodalom* hasábjain, személyes emlékképeket felvillantva olyan művészekről, akikkel a szerző szoros kapcsolatban állt. Az *Írhatnám polgár*-sorozat írásai pedig elsősorban a *Nyugat* íróinak kevésbé ismert műveiről mesélnek: naplókról, levelekről, életrajzi művekről, amelyek még egy kicsit közelebről engedik látni a mindenki által jól ismert íróóriásokat. A szövegek magukon hordozzák a szerző jellegzetes stílusjegyeit: a humoros megjegyzések, a személyes hang és az írásokban megelevenített korhangulat sokat tesz azért, hogy hatásos felvezetőül szolgálhassanak az olvasók számára a bemutatott szerzők alaposabb megismeréséhez. Csaknem 70 történet kapott helyet a kötetben, pár oldalas vallomások, amelyek nem túl nehezek, mégis utaztatják az olvasót – sokszor térben is, nemcsak időben. Olvashatunk többek között Weöres Sándorról, Hajnóczy Péterről, Karinthy Frigyesről, de József Attiláról, Szabó Magdáról, Janikovszky Éváról és Mándy Ivánról is izgalmas részleteket tudhatunk meg a személyes történeteknek köszönhetően.

Abban valószínűleg mind egyetértünk, hogy szerencsés ember az, aki a nagyokat, a példaképeket ismerheti; aki bejáratos a művészkörökbe, és ezáltal olyan pillanatok részese lehet, ami csak keveseknek adatik meg. Az életrajzi írások, anekdotagyűjtemények, portréköte-

tek talán azért is olyan népszerűek, mert írott fotóalbumként örökítik meg a híres emberek életének emlékezetes pillanatait. Vámos Miklós kötetéből megtudhatjuk, mekkora felelősséggel is jár az a fajta kulturális kiváltság, amikor a nagy elődökkel megélt élmények hordozója lehet valaki. Nehéz bánni ezzel a tapasztalattal, örökséggel, mert nem tudni, mennyit kell vagy érdemes (illik) megosztani ezekből a pillanatokból. Nem is beszélve arról, milyen feladatot ró a szerzőre, akinek meg kell küzdenie azzal a nehézséggel jelentő ténnyel is, hogy az utókornak készülő írások mind csak szubjektív portrék lehetnek, egyféle szemüvegen keresztül mutatva be a művészek hétköznapjait. Szerencsére Vámos azon írók közé tartozik, akiket az efféle kihívások csak inspirálnak, így szívesen mesél a régmúltról, nem leplezve azt a büszkeség érzést sem, amely eltölti amiatt, hogy ismerhette a kötetben felsorakozó nagy neveket. Műsorkulisszák, szubjektív íróportrék, beszélgetéssorozatok gondoskodnak arról, hogy az alkotó és a lelkes műélvező a lehető legtöbb szinten kapcsolódják egymáshoz. A most bemutatott történeteket az a készítés hívta életre, hogy a személyes történetek révén a korábbi generációk híres alkotói, művészei így módon is az utókor eleven szereplőivé válhassanak, és elérhetőek legyenek a fiatalabb nemzedékek számára.

Olvastam a szerző honlapján található visszajelzések között, hogy a kötet egy olvasónak a repüléstől való félelmét segített legyőzni, mások pedig úgy érezték, Vámos mindent tud az elmúlt évtizedek irodalmáról és irodalmáiról, s régóta keresett könyvük beazonosításához, felkutatásához fordultak hozzá segítségért. A kötet sikerének titka minden bizonnyal abban rejlik, hogy felkelti az érdeklődést az irodalom és annak szereplői iránt, ezúton is népszerűsítve az olvasást, és hangsúlyozva az irodalom szerethetőségét. A történetek nemcsak a szerzővel, hanem a bemutatott alkotókkal is kapcsolatot teremtenek, sőt, lehetőséget adnak arra, hogy az olvasók másokkal is megosszák a megtudott érdekességeket, izgalmas kulisszatitkokat. A kötet könnyed olvasmány lehet, történetenként is fogasztható, legnagyobb erénye pedig kétségtelenül az a benne rejlő lehetőség, hogy a 70 darab pároldalas történet segítségével olvasóként lehetőségünk nyílik kapcsolódni fontos és nemes kulturális örökségünkhöz, de legfőképpen egymáshoz. Mindenképpen hozzánk tesz valamit.

Rimóczi László

Szocio-drámák klasszikus csomagolásban

Az első kötetes szerzőkben az a jó, hogy a tisztaság és az őszinteség még vadul lángol bennük. Nem akarnak megfelelni érdekszervezeteknek, önmagukat adják, szeretnének mindent megmutatni magukból, ugyanakkor bizonyítani is, és azon a tényen túl, hogy a kezdő kötet talán a legfontosabb, az összkép sem veszíthet élénkségéből. Jassó Judit pályakezdő novellistához képest érett képi világgal dolgozik. Témái széles spektrumon mozognak, felbukkan a társas magány, a beszédes szótlanság, elsírt és el nem sírt könnyek, a sehova sem tartó csavargások és parttalan viták éppúgy, mint a felszínes kapcsolatok és a jövőkép nélküli tervezés bizonytalansága.

Karakterei jól kidolgozottak, a kimért hangvétel mögött pedig iszonyú energiák feszülnek. Az emberi sorsok életszerű ábrázolása annyira hiteles és megrázó, hogy valósággal beszippantja az olvasót, ami újabb bizonyíték arra: vérzivatar és hatásvadászat nélkül is elérhető, hogy a figyelem végig a cselekményre és azok lelki vetületeire irányuljon. A hagyományos értékek és jelen korunk kétségeinek hősies fúziójával találkozunk a kudarcok feldolgozásának lélektani hátterével párhuzamosan. Röviden: párkapcsolati és családi anxiá napjainkban.

Ebben a szocio-szappanoperaszerű közegben a fontosságukat, értéküket vesztett rokoni kapcsolatok és dugigigik új, de ismerős világot alkotnak, melyből diszfunkcionális családok és kiégett kapcsolatok domborodnak ki. A helyzetek túlírása és a helyen-

ként bő lére eresztett viszonyrendszeri ábrázolások nem veszik el a dráma élet, inkább fokozzák azt. A hétköznapiság mögött húzódó vaskos élethelyzetek ma már egyre több embernél szten-derd állapotokká váltak, olyan epizódokká, melyekhez bizarr módon hozzászoktunk, és nem csupán átmeneti állapotként él-jük meg őket. A változtatáshoz sokan erőtlennek érzik magukat, ezért inkább privát poklukban bolyonganak. Elfecsérelt lehetőségek, kihasználatlan tehetségek és megbánás-hegyek. Elhanya-golt kapcsolatok, kihűlt viszonyok, stagnálás és önként vállalt tehetetlenség – ilyen és ezekkel analóg érzések közt tobzódunk. A nyitó novella egy kínos nyaralást örökít meg elbeszélőnk anyó-sánál. A középkorú anya két mai, mobilfüggő tinédzserrel érke-zik, akik cseppet sem könnyítik meg a helyzetet, és még a férj is felbukkan, akivel már teljesen kihűlt a kapcsolatuk, a múlt remé-nyei pedig a jelen kiábrándító realitásával ütköznek.

A kötet legerősebb darabja talán a *Jó utat, anya*. A novella azt az ambivalens érzést dolgozza fel, amikor egy olyan anyát kell méltón eltemetni, aki egész életében távolságtartóan és ridegen viselkedett elbeszélőnkkel, így az egészséges érzések soha nem alakultak ki nála, és ezen a halál sem segített.

Jassó férfibőrbe bújva is erőteljes és hiteles. A *Félidőben* egy alkoholista apa azért hibáztatja fiát, mert olyan lett, mint ő:

„A cipőm megszilárdult maltercsíkok borítják, a kabátom festékes, a térdem tíz éven belül tönkrekopik, ahogy a fogam is, ha így folytatom az ivással. A szívem kifehéredik, a tü-dőm szénfekete lesz. Ezt örököltem apámtól, ivással és do-hányzással kitölteni a réseket. Ha nagy ritkán, többnyire a születésnapján meglátogatom, leülünk anyuval hármásban a nappaliban, és néhány tómondat után szabad a pálya a feles poharak előtt.”

Lélektanilag precízen kidolgozott, statikus szövegek, és némi tematikus elrendezés is észrevehető a kötetben. Bár egyik történet sem vidám, mégsem hatnak túl nyomasztóan a felvázolt szitu-ációk, mintha a belenyugvás keserű derűje, az a bizonyos ma-gyaros sírva vigadás hatná át a sorokat. Nagyon is mai novellák

ezek, a mai emberekhez szólnak, mai problémákat dolgoznak fel, bár tanulságot és megoldást nem igazán tudnak kínálni. De talán nem is ez a küldetésük. Kiváló alapgyakorlatok pszichodráma-csoportoknak, mert az írások hatásmechanizmusa a konfliktusok megjelenítése, a szerző rajtuk keresztül fejt ki üzenetét, „a cselekvés nélküli cselekvés” mögött pedig mély empátia húzódik. Szinte az olvasóban is működésbe lépnek saját, otthonról hozott mintái, a családokon átívelő tragédiák pedig megadják számára az átélés lehetőségét, úgy, hogy mégse legyen kiszámítható a végkifejlet. Érezni, hogy a szerző nemcsak a kimondhatóságra, hanem az elmondhatóságra is törekszik, és végig a saját parancsolatait követi, mely kiváltképpen írói tett. Az élethelyzetek szakszerű bemutatása az irodalmi összeszedettség igényével párosul, a tudatmezők finom árnyalatai pedig egyetlen kérdésben kulminálnak: vajon lehetséges mások életét élni? – És valahol ez is az írók dolga.

„Anyám forró nyári napon született, szerető gondoskodásban nőtt fel, de az idegrendszerét úgy huzalozta be a természet, hogy semmit ne tudjon magából adni. Lehetett volna másképp, ünnepelhettük volna a születésnapokat lampionos kerti partikon, járhattunk volna kávéházakba együtt, kart karba öltve, de anyám csak ment előre, mint akinek semmi keresnivalója nincs a családjá mellett. Később arra az álláspontra jutottam, mert találnom kellett valamilyen magyarázatot, miért történtek velem így ezek a dolgok azáltal, hogy anyám elhagyott, itt felejtett, szabad vegyértékeit arra használhatta fel, amire csak akarta. Nem jelentettem számára többet egy olyan helyzetnél, amelynek megoldását senki nem kérte számon rajta. Apámat megsemmisítette a diplomaosztó napja – na és? Mert neki még érettségije sem volt. Az új szelek anyámat az egekig emelték, apám az otthon fedezékébe vonult előlük.”

A milliónyi kétely és a lehetőségek lebegtetése adja a kötet látványosan laza, levegős szerkezetét. A szerző dinamikusan integrál, hősei fokozatosan veszítik el tartásukat, így a feloldhatatlan bele-

törődés is érvényesül a szövegekben. A lecsupaszított lelkek és a kiegészített érzelmek spiráljára fűzött, egymás után következő írások határozottan felfelé tartanak. A dokumentarista érzékenységgel megkomponált, szép és letisztult mondatok részletgazdagsággal párosulnak. Visszatérő téma a kérlelhetetlenül múltó idő és a nők viszonya, amikor megérik önnön hervadásukat és lehetőségeik beszűkülését.

A *sündisznó* című írás vezérmotívuma a korai gyász folyamata és egy gyógyíthatatlan betegség, ami megrendítően éles megállapításokhoz vezeti az elbeszélőt: „a halál ellen csak zsigerből lehet küzdeni”. A szerző külön érdeme, hogy mellőzi a mártírkodást, és vonakodik attól is, hogy bármelyik karaktert örök áldozatként vagy bűnös-ként hozza ki. Számos szereplőt legalább annyira megerősít a hit, mint másokat a hit hiánya, alkotójuk pedig tudja, hogy vannak olyan emberek, akikért egyszerűen nem lehet imádkozni.

A kötet legalább olyan fontos társadalmi problémákra világít rá, mint Böszörményi Zoltán *Sóvárgás* című kisregénye. Mindkét szerző tájékozott a témában, és talán mindketten hisznek a viszontagságos élethelyzetek jellemformáló erejében. Akárcsak Sir Laurens van der Post brit író: „*Nem csoda, hogy Jung később nevetve közölte velem: el sem tudna képzelni annál rosszabb, a halálnál is borzalmasabb sorsot, mint hogy az ember tökéletes egyensúlyban és harmóniában éli le az életét.*” Az a lelki attitűd, amikor mindig a legrosszabbra készülünk, a maga nyers fiziológiai módján segít megbirkózni a váratlan helyzetekkel és fennmaradni egy ellenséges környezetben. Mindez már régóta így van kódolva sejtjeinkben. És bizony, az írók néha kényelmetlen dolgokat tárnak fel, melyekről jobb volna inkább hallgatni. Olyan teremtmények ők, kiknek határai vannak, de korlátai nincsenek. Jassó Juditnak komoly tervei vannak az irodalomban, ahol abszolút helye is van. Klasszikus eszközökkel dolgozik, hogy egyszer maga is klasszikussá váljon.

Gáspár Ferenc

Lélek a tükörben

„Férfi és nő. Hogy érthetnék meg egymást? Hisz mind a kettő mást akar – a férfi nőt, a nő férfit.”
(Karinthy Frigyes)

Valamikor létezett az aranykor, az emberek és az állatok valamennyien kedvesek voltak, és szerették egymást. Legalábbis a mitológiák szerint. Most meg Bartók jut eszünkbe, *A kékszakállú herceg vára*, a ki nem nyitott ajtók, és az ajtók mögött a bűnök nyomai. Jó kezdő- és zárómondatok, feszültségteremtés, mikrokozmosz, enteriőr, ezt mind el lehet mondani Tóth Krisztina új novelláskötetéről. Rózsafüzérszerűen sorakoznak benne a novellák, balladai homály lengi be a mikrokozmoszt, azt a magyar, de főleg fővárosi környezetet, melyet az író oly jól ismer. A címadó elbeszéléssel, a *Fehér farkassal*, azonkívül a *Borjú* és a *Nyári gumi* című írásokkal ellentétben a cselekmény szinte mindig lakásokban játszódik vagy bérházak lépcsőházaiban, liftjeiben. Tóth Kriszta a mindennapok drámáit rögzíti; mint például amikor az egyes szám, első személyű elbeszélő meghallja, hogy „*Zokog egy nő a liftben*”, ennek a sírásnak a hangja járja be a ház lelkét, a lift eltévedt madárként kóvályog az emeletek között, fentről türelmetlen férfihang hallatszik: *Segíthetek?* A főszereplő (vajon ő az igazi főszereplője ennek a tragédiának, az egyes szám, első személyű elbeszélő?) csak nehezen tud kijutni a házból, miközben végig azon tűnődik, ki lehetett a síró nő, és ki a goromba férfi. Sosem tudjuk meg, kik ők, bár az író találkozik egy férfival a liftben, aki gyanús neki, hogy miatta zokogott az ismeretlen nő, de közben azt is érzi, hogy a férfi meg azt gondolja, ő volt

a síró asszony. És végül leszakad odakint az ég, ömlik a zápor, olyanformán, „*mintha valaki csukott szájjal sírna egy ajtó előtt*” (Lift)

Vagy lakást akar eladni ez az első személyű én, és vevők érkeznek, pontosabban egyelőre csak érdeklődnek; egy házaspár, akinek férfi tagja beáll a zuhanyzóba, és szétcsavarozza a plafon műanyag paneljét, beázás után kutatva. Végighever a díványon, felteszi lábát a franciaágyra, felcsavarja a szőnyeget: gombás-e a padló? Mindezt természetes udvariassággal, már-már szinte kedvesen, hiszen ők majdnem biztos, hogy megveszik a lakást, csak ugye nem akarnak zsákbamacskát. És a csattanó, hogy itt maradnának aludni, hoztak pizzamát magukkal, lefekvésig meg szívesen elkártyáznának a háziakkal, mert mint mondják, „*ki szeretnék próbálni, milyen este és éjszaka a hely*” (Vevők).

Tóth Krisztina ritkán használ neveket, a főszereplők többnyire „csak” férfiak és nők, így valamiféle általánosságba emeli az enteriőr-drámákat, perspektívát ad nekik, felfesti az egyetemesre.

Az egyes szám harmadik személyt felváltva használja az első személyvel, a sorrendben harmadik elbeszélésben is találkozhatunk ezzel a formával, a *Tizenhét lakásban*. Változnak a szerepek: itt az elbeszélő keres lakást, de nem azért, hogy megvegye. Egészen más cél hajtja. Ifjúkorában ő is egy hasonló panelházban lakott, ahol minden lakás beosztása egyforma, csupán a bútorok és a színek, szagok másak. Gyermekkori nosztalgiából járja a lakásokat, egyre szűkítve a kört a ház felé, ahol ő is hosszú éveket töltött. Végül csak becsönget hajdani saját lakásába is, valahogy úgy, mint amikor tiltott gyümölcsbe harap az ember. Semmi különös nem történik ezekben a novellákban, mindennapi élethelyzetek, mégis elképesztő tömörséggel és tapinthatósággal megírva. Aztán a negyedik írásban eltörik valami. Minden megváltozik, kiesünk a megszokott olvasói szerepből, nyári hőségben is borzongva faljuk a betűket. Szó sincs már első személyű énről. Családon belüli megrontásról, elhallgatott abúzusról szól a „mese”, apáról, aki művészi tornára járó kislányával szexel. Ajtókat tép fel az író, az ajtók mögött jeges szél üvölt, hurri-

kán tombol, míg idebent látszólag mindenki eljátssza ráosztott szerepét: ha nő, akkor kötelességtudó háziasszony, ha férfi, akkor gondos nagypapa mindhalálig (*A nő, aki nem törölte le az apját*).

Az áldozatok majdnem minden esetben nők, bár van kemo-terápiára járó, rákos beteg férfi főszereplő is (*A bal oldali szék*). Az ötödik novellában galériásnő az áldozat, és örült festőművész férfi a „tettes”, aki ugyan nő, ám ez nem zavarja abbéli szándékában, hogy a galériásnőt megkönyékezze (és itt most finoman fogalmaztam). A hatodikban, a kötet címadó írásában, a *Fehér farkasban* a szex már rutin, az elidegenedett világban csupán gyorsan lenyelendő pirula, sebtében bekapott száraz kenyér. Itt még az öngyilkosság sem jön össze a lánynak, az állatkerti fehér farkas pedig ugyanolyan érzéketlenül, szenttelenül bámul rá, mint azok a fiúk, akik használják a testét.

A tizenhat elbeszélés többnyire válással, elmagányosodással, halállal végződő történetet dolgoz fel, de van azért köztük olyan, amelyben felsejlik valami jó is, valami jobb életnek, emberibb sorsnak a lehetősége (*Nyári gumi, A bal oldali szék*). Kár, hogy több szöveg esetében már kitaláljuk a fordulatot, előre tudjuk, mi fog történni szegény nővel és a gonosz férfival – mint a *Hinta*, a *Hírhozó* című írásokban. Szürkeség, szenvedés, és az a bizonyos bartóki hetedik ajtó, amely ha kinyílik, akkor jön az igazi haddelhadd, vagyis a visszafordíthatatlan, megjavíthatatlan nyomorúság. Többé már semmi nem lesz a régi.

A záró novellában visszatér az első személyű én, ám ezúttal egy festőművész férfi alakjában. Most férfi az áldozat, őt, pontosabban a művészetét nem érti meg a festő öregedő felesége. Az írás nyilván szimbolikus, bár a kép és alkotója – Jan Kopetzky – valóban létezett (*A tükör*).

Zseniális ötlet, hogy a letakart festményt a szolgáló tükörnek nézi, és arra gondol, meghalt valaki, ezért takarták le a tükröt; pedig valójában az ott a kép, amin a házastársak összevesztek. S mikor az elbeszélés végén az urától elköltöző asszony a velencei tükröt is magával viszi, s a szolgáló már helyesen kérdi, hogy vajon miért van letakarva a kép, ezúttal a festő feleli azt, hogy az

valójában egy tükör. „Odafordultam hozzá, és szelíden elisméltetem neki, hogy az ott nem festmény, hanem egy velencei tükör, és hogy azért takartam le, mert meghalt valaki.” A művészt végül még a szolgáló is elhagyja, ott marad egyedül az üres házban. „Dolgoznom kellett, nem maradt más.”

Az olvasóra marad, hogy eldöntse, mindig is éjjel lesz már ezentúl, mint Bartók halhatatlan művében, vagy talán visszatér a múlt ködébe vesző, aranykori együttérzés és szeretet az emberek lelkébe. Tóth Kriszta novellái nem az utóbbi megoldást sugallják. Mintha monomániásan ismételnék a Vörösmarty-sort: *Nincsen remény! nincsen remény!* Pedig talán Bartókén kívül más ajtók is nyílnak a világban.

Tóth Krisztina: *Fehér farkas*. Magvető, Budapest, 2019.

Vaszary János (1867–1939) grafikája

Payer Imre

Kárpátaljáig és tovább...

Kétségtelen, hogy a műveltségi kánon és a magyar kultúra egyik alapvető problémája a nemzeti önazonosság változása. Különösen éles fénytörésben tűnik fel mindez az anyaországon kívüli magyarság vonatkozásában, melyet elkerülhetetlenül kísért a nyelvi-kulturális keveredés, hibriditás.

Marcsák Gergely kárpátaljai költő műveihez is akarva-akaratlan ezzel az olvasói attitűddel közelítünk. Kérdések, amelyekre választ várunk: fenyegeti-e a nemzeti önazonosságot a kevert kulturális-politikai (nyelv)terület, krízisként artikulálódik-e mindez, illetve miképpen talál fel- és megoldásra.

Marcsák poézisét nem a képviseleti költészet beszédmódjának hagyománya felől érdemes megközelíteni. Művészete nem profetikus, nem egy embernél hatalmasabb erő közvetítőjének hangját halljuk a jelenre és jövőre vonatkozóan. Az egyetemes jellegű létköltészethez sem tartozik. Nem enigmatikus bölcsesség szavai. Nem is alanyi költészet. Marcsák Gergely műfaja a dalszerű líra.

A balladák, a sanzonok, a poénos limerickek világa az övé – nagyon professzionális módon műveli mindezt. Kis túlzással azt is mondhatnánk, dallamformákból áll a versbeszéde. Ki beszél ebben a formában? A személynek álcázott *persona*. Az arcnak álcázott maszk. A siker azon múlik, meg tudja-e valósítani maszk és arc, személy és *persona* hitelesnek tűnő összeolvasztását.

Legalább három nagy csoportba sorolhatók a szerzőhöz köthető dallamvariánsok, s ezt a felosztást a ciklusok műfaji sokszí-

núsége is igazolja. Az első a *balladisztikus*, a második a *sanzonos*, a harmadik megidézi a kilencvenes éveknek azt a gyakorlatát, hogy a kötet fő szövegébe beemelődnek azok a frivol bravúrok is, amelyeket a korábbi költők, még Kosztolányi is csak csacsi rímekként örökített tovább. Marcsák Gergelynek kapóra jön itt az egyre népszerűbbé váló *limerick-forma*.

*Költői estjére érkezve
Ármos egy pub előtt fékez le.
Lórándunk nagy vágya
metrumát szájtátva
sok ír nő egyszerre élvezze.
(Dublini est)*

A kötet ciklusait összeköti a könnyed és virtuóz formabiztonság. A „balladisztikus” első – véleményem szerint a könyv legsikerültebb része – három nyitó darabja rendkívül erős: *A vonatokról*, a *Nagyapa* és a *Különjárat*, továbbá kiemelkedik a szintén itt szereplő, kötetcímadó *Fekete-Tisza*, amely a nemzeti önazonosság traumájára reflektál:

*Hasamban hordom szégyenemre
oláh zsványok gyermekét.
Üt-rúg, amint az apja tette,
és gyűlölet feszíti szét.*

(...)

*De elhagynak a szenvedések,
s a vén hucul tutajra tesz.
Terít egy inget szemfedélnek
főlem, s hozzájuk átevez.
(Fekete-Tisza)*

A költő ebben a versében le is képezi azt, amiről ír. Például a *hucul* felidézi a *huncut* szót is, mely ebben a kontextusban a halál

groteszk hírnöke, a közvetítő a túlvilágra – hangzása fenyegetően bohó, morbidan játékos –, és mindezt az előtte álló vén jelző fokozza. Mivel a *hucul* a történelmi Magyarország egyik szláv kisebbsége a Kárpátalján, néprajzilag is hitelessé válik a jelentésalkotás, hiszen a huculok valóban tutajosok is voltak amellet, hogy lótenyésztéssel foglalkoztak. Kép, hangzás és archaikus nyelvhasználat egysége sodor a folyó képéhez, mint az életút átvezetése a halálba – régi szimbólum, de itt mégsem válik elcsépeletté. A *Terít egy inget szemfedélnek* jambikus lüktetésével, a telített szótestek ünnepélyesen tragikus hangzásával is felidézi a régi balladák emlékezetét – gyönyörűen ringat a verssor, mint a folyó sodra. A versszak csak súrolja a giccshatárt, így nagyobb az érzelmi töltete. E pontos arányérzők Marcsák költészetének egyik titka.

A második ciklusból – *Alkony a vitrinben* – a címadó verset és a *Kalandot* emelném ki, a harmadikból pedig a *Mátyás anyja Prágában*, Arany János balladájának egyfajta visszaéneklését a szó több értelmében is, a travesztikusan politikai pamflet-költeményt:

*Világít
Már a hold,
Éjfél is elmúlt tán.
Mátyásunk
Felriad –
Kocognak ablakán.*

*„Ki kopog
Ilyenkor?
Ne már, ez egy holló?
Csőrében
Papiros
Vagy ahhoz hasonló.”*

*Pecsétje
Szigonyos,
Cirill az írása.*

*Hadkie-
gészítő
Szíves meghívása.*

(Mátyás anyja Prágában)

A másik, szintén remekül sikerült versben a groteszk képalakítás kiválóan illeszkedik a jambusi lejtésbe, a rímes versszakok andalító hangzásába – ez által keltve morbidan is melankolikus, humoros hatást:

*Az asztal alól sötétség szivárog,
ellepi a lassan sárguló szobát,
és kiszorít a sűrűsödő vitrinből
egy régi orosz porcelánbabát.*

(Alkony a vitrinben)

Csak látszólag könnyű megragadni ezt a dalszerű költszetet. A dalban egyszerűnek kell lenni, és az egyszerűség mindig a nagyon érzékeny összetettség lepárlása, nem tévesztendő össze a kezdetlegességgel. A hatáskeltés is nehéz, ritkán sikerül maradéktalanul úgy, mint például a Bereményi Géza–Cseh Tamás szerzőpáros esetében. Bereményi rímes szövegei egyébként prózaírói háttéréből erednek, és Marcsák Gergely költeményei is sokszor mintha prózaszilánkokból alakultak volna át. Kérdésként merülhet fel, Marcsák eléri-e azt a hatásszintet, amit a má már kultusszal övezett elődök. Azon sem csodálkoznék, ha a költő a jövőben prózaíráásra (is) adná a fejét.

Érdemes megjegyezni azt is, hogy szépírói teljesítményének nyelvi megformáltságát nem a 'dolog' és 'jel' széttartásán alapuló neoavantgárd szemlélet jellemzi, mint például Tandoriét, hanem jelentés és hangzás termékeny megsokszorozása, mint például Kovács András Ferencét.

Költészete mintegy a nyilvánosság szerkezetének a feltérképezése is. Megjelenik a hagyományos, az új, és erőteljesen benyomult a szövegvilágba a popularitás.

Mindenképp ki kell emelnünk a költő mesteri formaérzékét, a kötetben szereplő klasszikus verstani alakzatokat a szonettől a limerickig, a hexametertől a szapphói stróféig. Rímtechnikája briliáns, ahogyan sor- és strófafelépítése is, a dalformához illő refrénes megoldásai szintén. Már-már túlságosan is profi költő Marcsák Gergely, hiszen az igazán nagy költészethez elengedhetetlen némi amatőrség is. Ugyanakkor a szerzőnek nem sikerült teljes mértékben megújítania a hagyományt. Nem minden esetben létesíti is a versbeszédet, amit mond, nem mindig válik önazonossá. Csak szóhasználatában, tematikájában mutat a tradíciót megújító eredetiséget, nyelvi-retorikai kidolgozottságában nem.

Jó példa erre az *Opsi* című vers. Leginkább a jövevényszavak nyelvészeti, nem irodalmi csoportosítására emlékeztet az eljárás. Pozitivista, levéltári jellegű szemlélete van itt a nyelvnek, nem esztétikai és poétikai jellegű. A politikai és létmagatartás alapja it nem érinti. Nincs keveredés a nyelvben és az identitásban, ez az aspektus szilárd és érintetlen marad. A nyelv alapszerkezetét nem befolyásolják a szó-közbeszúrások, inkább szórakoztató hatásuk van, nincs egzisztenciális tétjük:

*Nézted csak az üres turnyikot,
érezted, hogy semmit sem bánok,
a folyosó kopott plitáin
zúgtak gurulóscsemodánok.*

*Sípolt a csájnyik. A spórról
átraktad a tumbocskára,
és elmondtad, mint máskor is,
hogy milyen volt az angol pára.*

*Fölemeltem a granyonkát.
Tudtam, hogy itt az alkalom:
ezt megiszom és elmegyek.
Mától kvártélyon lakom.
(Opsi)*

Véleményem szerint Marcsák komoly, melankolikus hangvételű versei jobban is sikerültek, mint a mű-frivolak, episztolák.

Írásom elején említettem a nyelvi és létbeli önazonosság kérdését. Szerintem mindezt a Nyugat harmadik nemzedékének (Radnóti Miklós, Vas István, Weöres Sándor) költészeti szemlélete erősíti Marcsák Gergely műveiben: a rendkívül kulturált, esztétista modern megszólalás. Könnyed hangvételű költeményei is arra a hagyományra épülnek, amely szerint a mű jelentése a formák kulturális (abszurdításában is jelenlevő) humanista folytonosságából ered. Véleményem szerint ez a megszólalásmód biztosítja a nyelvi-nemzeti önazonosságot Marcsák Gergely verseiben, de mivel csak témáit illetően, mélyebb rétegeiben nem, ennek az önazonosságnak a széthullása fenyegetheti is a szerzőt.

Marcsák Gergely: *Fekete-Tisza*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia – KGMT, Budapest, 2019.

Nagy-Horváth Bernadett

Az öröklétben végződik

Szeretem a meséket. Szeretem, ahogy reagálnak a valóságra, ahogy leképezik a világot, ahogy elkezdődnek, és ahogy véget érnek. Bennük minden olyan tisztának és egyértelműnek tűnik, a szerelem, a félelem, de még a halál is. Arról viszont ritkán olvashatunk, mi történik a mesék szereplőivel, a tündérkirályfikkal, ha megházasodnak vagy meghalnak. Paradox módon erről csak az igazán jó mesélők tudnak beszélni, mint Miklya Luzsányi Mónika.

Az írónak nagy tapasztalata van a történetmondásban, gyermek- és ifjúsági könyvein felnőtt egy generáció, szépirodalmi és dokumentumregényei pedig a 20. század vézskorszakába visznek. A 2019-es Ünnepi Könyvhétre megjelent regénye, *Az ecsedi boszorkány* e két terület, a történelem és mese találkozására, műfaji megjelölés szerint romantikus történelmi regény. A könyv ugyanis ott kezdődik, ahol a szép szerelmes történetek befejeződnek, a kora újkori Erdélyben, a törökverő hős, Török Bálint leendő feleségének hálószobájában és Báthory Gábor ravatalánál, ott, ahol a lopott pillantásokból durva abúzus, a tündérfiúból pedig kitömött test lesz.

Miklya Luzsányi Mónika leszámol a régi históriákkal. Lebontja azt az idealizált hagyományt, ami ezeket az államférfiakat övezte Gárdonyi és Móricz óta. Nemcsak a mai történelmi kutatások fényében rajzolja újra a szereplőket, hanem pucérra vetköztetve őket leradírozza a dicsfényt, és a zsigerek, az altest vágyai felől közelít rájuk. Báthory Gábor hiszékeny, ugyanakkor férfierőtől

duzzadó kamasz, Bethlen viszont számító politikus, aki a biratokok megszerzése érdekében játssza ki a fejedelmet, és vádolja meg boszorkánysággal Báthory Annát és Török Katát. Kegygyakorlása sem éppen vallási indíttatású: „és ha szépen forogatod a kezedben meg a szádban az én cifra botomat, tán meggondolom, hogy nem kell elveszítened azt a szép kis fejed.” Török Bálintra, a Héttorony foglyára sem búsképű álmodozóként tekintünk, hanem mint hintapolitikát folytató, erőszakos és kegyetlen főúrra, akinek kaptánysága alatt ellenséges kézre került Fehérvár. A csúfos vereségről egy korabeli gúnydal is beszámol:

*„Az a hírös Fejér vára,
Török Bálint nagy szép háza,
Töröké lett izibe, izibe!”*

*Lajos király deli bánja,
A nadrágját nem találja,
Úgy fut el, úgy fut el.”*

Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy a kiskorú fiút ekkor még gyámok irányították, akik a királyi támogatás hiánya miatt úgy döntöttek, hogy nem védik meg a töröktől az országot. Nem is róluk, a híres férfiakról szól ez a regény, hanem asszonyukról, ágyasukról, szerelmükről. Párhuzamos történetek láncolatán keresztül ismerjük meg Pemfflinger Katalint, Török Bálint feleségét, és az ő dédunokáját, a boszorkányperbe fogott Enyingi Török Katalint, Báthory Gábor unokatestvérét és szeretőjét. A két idősík ciklikusan, fejezetről fejezetre változik, és még tipológiailag is elkülönülnek egymástól, megkönnyítve ezzel az olvasó, befogadó dolgát. A párhuzamos szerkesztés célja, hogy a két különböző korban élő nő életét összehasonlítsa, egymás viszonylatában bemutassa, ez a technika azonban sematikussá teszi az összevetést. A történet kerete, a tragikus sorsok egymásba fonódása megengedte volna a bonyolultabb szerkezetet, a szálak szorosabb összefűzését. Annál is inkább, mivel a nem lineáris

történetvezetés alapjai megtalálhatók a regényben. Minden fejezetpár középpontjában egy-egy folklórból kölcsönzött motívum áll, mely kettős célt szolgál. Ezek a szimbólumok egyrészt népmesei elemként működnek, önmagukon túlmutatva gazdagítják a történetek jelentését, a mesék, mondák világához közelítik azt. Másrészt pedig összekötik a két idősíkot, lehetőséget teremtve az emlékezésre, reflexióra. Sajnos az író nem használja ki eléggé a motívumok adta lehetőségeket. Így a történetek egymás mellett haladnak, fejezetenként ugrálunk térben és időben, csak néhány ponton találkozik a két világ. Ilyenkor a szimbólumok a tudatalanból törnek elő álmok, bájoló rigmusok, árnyak alakjában, hogy beteljesítsék a generációk óta a családot sújtó átkot.

Kata vérmedvéről mesél a kis Gábrisnak, arról a medvéről, melyet dédapja, Török Bálint pusztít el. A gyermek Báthory vadvirágból virágkoszorút fon Kata hajába, ezt a koszorút menyasszonyi fátyol váltja fel, melyből hiányzik a fehér liliom. A lány dédnagyanyja, Pemfflinger Katalin esküvőjén a liliomból készült fejdíszta maga a férj vágja le a nő fejéről. Asszony lesz a lányból, megkezdődik a tánc, talpuk alatt „jajgatnak” a liliomok. A szókép folytatódik:

„Karcsú derekuk megtört, szirmaik elrongyolódtak, és nem maradt a helyükben más, csak szürke mocsok.”

Az olvasó a lány-virág allegória nélkül is jól értené ezt a képet, nincs szükség további magyarázatra. A rétegenként kibontott szimbólum didaktikussá válik.

A regény kulcsmotívuma a farsang farka, a karnevál, a realitásból, a hierarchikus viszonyokból való kilépés időszaka, az önfeledt röhögés és az altest diadala, amikor megengedett a trágárság és obszcenitás. Itt azonban elmarad a közös vásári kacaj, helyette démoni nevetést hallunk. Mind a két idősíkon lehullanak az álarcok, megmutatkozik Bethlen jelleme, amikor Báthory Annát táncba viszi, és Török Katalin kedvenc udvarhölgye, Klára is felfedi valódi arcát. De elítéli-e az olvasó azt a nőt, aki asszonya szeszélye, egy üvegcsse gyógyszer miatt veszíti el jegyesét, vagy azt az özvegyet, akinek bűne, hogy férje az önkényúr életére tört?

A regény végére minden szereplő motivációja napvilágra kerül, nem történelmi tényeket, hanem esendő embereket látunk, tele félelemmel, gyásszal és gyűlölettel.

A befogadó nevetése vélhetően csak ritkán hallatszik olvasás közben, többnyire az sem az öröm, hanem a gúny szülte. Ilyen a Török Bálint vereségéről szóló, korábban már idézett dal. Nevetünk akkor is, amikor a híres törökverő meglepi jövendőbelijét ima közben. De gyorsan az olvasó arcára fagy a mosoly, hiszen a szerelem rózsaszín lánymeséjének karikatúrájából durva erőszak lesz:

„Mint mindig, most is térdre ereszkedett, hogy elmondja az esti imáját. De még bele sem kezdett, fellibbent az ágy selyemkárpitja, és egy hatalmas, szőrös férfitag meredt fel vele szemben. {...} Percekig fel sem fogta, hogy kihez tartozik, csak azt látta, hogy nagy, szőrös, vörös, mint valami vadállat.”

Az olvasó számára a legnagyobb meglepetést az ilyen, és ehhez hasonló, erotikus tartalmú szövegrészek okozzák. Ezek a jelenetek akár érzékiek, akár obszcének, arra hivatottak, hogy lebontsák a történelmi alakokról és korról alkotott romantikus elképzeléseinket. Nincsenek tabuk, a hálószobák ajtaja tárva-nyitva, a legnagyobb titkok, el nem hált házasságok, homoszexuális vágyak derülnek ki. Ezek a részletek azonban sosem öncélúak, hanem az élet legtermészetesebb velejáróiként, vágyaként jelennek meg. A regény csúcspontján Pemfflinger Katalin önkívületi állapotban férjét szólítgatja, és közben úgy ér magához, ahogy férje azelőtt sosem. A falak Bálint hangján szólalnak meg, éterien tiszta szerelemmel:

„Két melled, mint két őzike, mint gazellapár, mely liliomok közt legel. – A mellét is finoman cirógatta meg, nem olyan durván nyúlt hozzá, mint férje szokta.”

Az író elmondása szerint az erotikus jelenetek nem saját leleményei, hanem egytől egyig korabeli levelezés- vagy jegyzőkönyv-részletek. De nemcsak itt találunk 17. századi szövegátiratokat vagy betoldásokat, hanem imádságok, ráolvasások, val-

lomások anyagai is színesítik az írást. Ezek a részek kurziváltak, azonban stílusukban markánsan nem különülnek el a törzsszövegtől, mint ahogy a ma már kevésbé használt szavak, mint például a *kanavász*, *melly* vagy *superlátos* ágy sem. A regény úgy ötvözi a korabeli nyelvet a maival, hogy, miközben jól olvasható, mégis visszaadja a 16. és 17. századi nyelv szépségeit. Nem archaizáló vagy mesterkéltné. A szövegekből sokat megtudhatunk a korszak gondolkodásmódjáról, szerelemfelfogásáról, a gyógynövényekről, vajákos asszonyokról, de legtöbbit a nőkről, a korabeli és mindenkori nőről. Hiszen ott vannak ők az uradalmak élén, sokszor láthatatlanul. Irányítják a gazdaságot, gyereket nevelnek, óriási szerepük van a kultúra és a reformáció terjesztésében, mégis méltatlanul keveset beszélünk róluk.

Miklya Luzsányi Mónika regénye ebből a szempontból is fontos alkotás. Felnőtt mese, csodás elemekkel átszótt történelem. Egyrészt több ezer oldalnyi forrásanyagot feldolgozó, a lányok tündérmeséjét leromboló történet, másrészt a népi hiedelemvilágból táplálkozó, boszorkányos história. És mint ilyen, az örökletben végződik, a szalmával kitömött szerelmes romlatlan teste mellett vagy a fényben, az örületben.

Miklya Luzsányi Mónika: *Az ecsedi boszorkány*. Athenaeum, Budapest, 2019.

MEMENTÓ

A keletkező szó

Hatalmas érdeklődés fogadta **Bollobás Enikő** irodalomtörténész, amerikanista székfoglaló előadását a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében. Irodalmárok, műfordítók, nyelvészek és a tágabb szakmai holdudvarból egyaránt sokan vettek részt az előadáson. Ráadásul „történelmi” pillanat volt ez az Akadémia életében, mint később megtudhattuk: anglista tagja volt már korábban az MTA-nak Kéry László személyében, de amerikanistát most avattak először.

Bollobás Enikőt 2019 májusában választotta a tudós testület levelező tagjává, és a szabályok értelmében az új tagnak székfoglaló előadást kell tartania az oklevele átvételekor. Bollobást és eddigi pályáját **Kulcsár Szabó Ernő** méltatta. Az irodalomtudós röviden áttekintette a filológiai tudományok utóbbi évtizedekben kitapintható irányváltásait, és ezen belül helyezte el Bollobás Enikő munkásságát is, akit a nemzetközi szintér legkiemelkedőbb tudósai közé sorolt. Bollobás négy évtizede egyenletesen magas színvonalon teljesít – hangsúlyozta Kulcsár Szabó, kiemelve azokat a területeket, amelyeken különösen jelentős eredményeket ért el: a poetológiai jelenségeket gazdagító tanulmányokét, az amerikai költészet történetét, illetve az irodalmi mű materiális nyelvi működésének összefüggéseit, de megkerülhetetlenek lírapoétikai értelmezései is.

Irodalomelméleti munkái nem törekednek teória és történetiség szembeállítására. A modern filológia és az amerikanisztika óriási, szintetizáló műve *Az amerikai irodalom története*, mely 2005-ben jelent meg – sem előtte, sem utána nem született ehhez mérhető összefoglalás. Bollobás jelentékenyen hozzájárult a magyar irodalomtudomány elméleti irányú megközelítéséhez is. A beszédaktus-elméletek, a szubjektumelméletek, a nem ideo-

lógától vezérelt gender szempontú elméletek terén is maradókat alkotott. Munkásságának alapvonása, hogy a szöveg értelmét nem valamely attól független létezőként fogja fel. Bollobásnál a műalkotás értelmezése nem merül ki a szöveg keltette gyönyörűség kimutatásában; az ókori görög filozófia terminusaihoz viszonyulva az irodalom nála nem *techné*, hanem *poiesis*.

Bollobás Enikő előadásával gazdagon alátámasztotta a laudációban elhangzott kiváló értékelést. Székfoglalója, „A katakrézis mint trópus és gesztus a költészetben” egy izgalmas, ám annál kevésbé kutatott poétikai forma használatát járta körül. A katakrézis a metaforához hasonló szemantikai alakzat; a modern retorikák szerint ha nincs megfelelő szó egy fogalomra, helyette más (idegen szót vagy a saját nyelvben eredetileg más jelentésűt) használunk. Szemben azonban a metaforával vagy metonímiával a katakrézis meglepően kevés tudományos figyelmet kapott – vezette fel előadását Bollobás Enikő. Leginkább retorikakönyvekben találkozhatunk vele, illetve Derrida, Foucault, Paul de Man foglalkoztak vele behatóbban. A katakrézis a jelentésbűvölés alakzata, de vajon nem több-e pusztán trópusnál? – vetette fel a kérdést az előadó. Példaként Bollobás Szász Béla *Minden kényszer nélkül* című regényének egy részletét hozta fel, melyben az író az Andrássy út 60.-ban használatos egyedi „szótárt” mutatja be. Az ÁVH szókincsében ugyanis minden valami mást jelentett: a *kapcsolat* a kémkedést, a *realizálás* a vallomás kicsikarását a kész ítélethez. E gyakorlat szatirikusabb ábrázolása figyelhető meg Bacsó Péter filmjében, *A tanúban* – az emlékezetes jelenetet, amikor Virág elvtárs véletlenül az ítéletet tolja Pelikán József orra alá a vallomása helyett, meg is nézhettük a kivetítőn.

Kertész Imre *A száműzött nyelv* című esszéjében fejti ki a nyelvromlás esetét, amikor is a dolgok nevének nevezése helyett stilizáljuk a szörnyűséget: ennek tipikus példája a *holokauszt* szó. A tudományos nyelvnek is sajátjai a katakretikus jelenségek, így például a *gender* szó mint nyelvtani nem társadalmi nemmé, majd a biológiától függetlennek tekintett konstrukcióvá válto-

zott, illetve a *flow* Csíkszentmihályi Mihály nyomán az 'áramlás' mellett felvette a 'tökéletes élmény' jelentésréteget is.

A katakrézis tipikusan kölcsönvesz és új jelentésben használ egy szót, és a második jelentés valamilyen fogalmi újítás. Az irodalomban ilyen például Emily Dickinsonnál a *circumference* (a véges és a végtelen határa) vagy a *ferde fény* (Károlyi Amy fordítása); Arany Jánosnál „a vérző sebajakat” (*Ráchel siralma*), vagy „a fájdalom vigasztal” (*A hamis tanú*); Vörösmartynál a „gond sújtotta nyommal” (*Szép Ilonka*).

Az alakzat főbb jellemzői közé tartozik a fogalmi és nyelvi hiányok pótlása – Dumarsais, Fontanier, Ricoeur definíciói meg egyeznek abban, hogy a katakrézis esetében korábban sem a szó, sem a fogalom nem létezett. Szintén a jelenség lényegéhez tartozik, hogy használata során sérül a nyelv arisztotelészi lényege: ha egyet gondolunk, akkor egy dolognak nevet is adunk. Marjorie Perloff prómszavaknak nevezte azokat a kifejezéseket, amelyek „csak önmagukkal oszthatók”. Az egyértelműség thélószja a privát nyelv eseteiben is sérül – ennek híres példája lehetne Erdős Pál matematikus, aki sajátosan egyéni nyelvet beszélt (pl. az *úr* a feleség, a *rabszolga* a férj, *epszilon* a gyerek és így tovább.) Ahogy Humpty Dumpty (Dingidungi) fogalmaz az *Alice...*-ban: „Ha én használok egy szót, akkor az azt jelenti, amit én akarok, sem többet, sem kevesebbet!”

A katakrézis a nyelvbe zártság alakzata is, ilyenkor a világról szerzett ismereteinket a nyelvből bővítjük. Referencia nélküli metafora, vagyis az invenció pusztán a nyelvből merít, a szavak önmagukat látják el új jelentéssel. (Jól illusztrálja ezt Emily Dickinson rózsao-laj-prés képe, ahogyan a rózsaszirmokból ki-préseljük az olajat.) Keletkezhet szemantikai áthallás, ennek speciális esete a vendégszöveg (felidézés, rájátszás, allúzió). Ilyen például Szócs Géza „Kádban, bálnák közt halni meg” vagy „Lótuszt szeretnék vacsorára / Paradisumut házoá” sorai. Létrejöhethet etimológiai áthallás is, pl.: „Vágytam, Juliskám, lakni hozzád (Arany János); vagy „melyben szeme almái értek” (Rilke, Tóth Árpád fordítása). Sok példát találhatunk fonetikai áthallásra is:

„szökevény szövevény” (Szabó Lőrinc); „Ég egy lámpa Saint Simonnál. / És egy zsoldár. Szenczi Molnár” (Szócs Géza); Tejfel Jancsi / Teufel Jancsi (Szócs Géza). A katakrézis ötödik jellemzőjeként narratív trópus is lehet (Scheiber Sándor értelmezésében: A fán termő madarak meséje, A visszhangzó fák meséje).

Szintaktikai alakzatok szerint a katakrézis lehet jelzős szerkezet, névszói csoport, egész mondat („Halandók! Szép vagyok, mint véső véste álom – Baudelaire), meghatározás („a világ egy kopott szekér” – Arany; az orvosok gyilkosok – Kosztolányi), egész vers (*Keletkező szó* című tanulmányában erről beszél József Attila).

Előadása utolsó részében Bollobás Enikő áttekintette a művészek újító gesztusainak katakretikus jellegét. Az újítás során egy fogalom ismert jelentése mellé befurakszik valami új. Az újító művész felülír számos általánosan elfogadott tételt. A festészetben ilyen például Duchamp vagy Rauschenberg nem egy alkotása, a zenében pedig John Cage 4'33” („Csönd”) című darabja.

Ide sorolhatjuk az amerikai imagizmust, amely radikálisan átértelmezte a költészet normáit (pl. William Carlos Williams *Vörös talicska* című verse – Szócs Géza fordítása, vagy Ezra Pound *Egy metróállomáson* – Károlyi Amy fordítása.) A költői beszédforma katakretizálására számos példát találhatunk Szabó Lőrincnél (ezt Kulcsár Szabó Ernő, Kabdebó Lóránt és Horváth Kornélia dolgozta fel írásaiban), illetve Kosztolányinál. De ilyen, amikor Kodolányi Gyula Robert Creeley versének pusztán hangzását fordítja le magyarra, vagy ugyanezt a hangfordítást viszi véghez Szócs Géza Charles Bernstein egyik versével – ezek kellőképp mulatságos hatást is keltenek. Bék Timur az értelmi haladás tételét írja felül, amikor megalkotja a „hullám hegy gerincvelő” verssort; ehhez hasonló Várady Szabolcs „te csellengő, incselgő lelkecske” sora. Zárásképp Bollobás Enikő részletesebben kitért Augusto de Campos *Cidadecitycité* című művére – videóváltozatát is megtekinthettük –, melyben a költő bizonyos

szótövekhez rendel különféle nyelvekből származó suffixumokat (*-cidade, -city, -cité*), amelyek három különböző nyelven azonos jelentésű szavakat alkotnak, és végül lexikai tartalmat nyernek: átváltoznak magává a várossá.

A székfoglaló végén Bollobás Enikő átvehette a levelező tagnak járó oklevelet, majd a hallgatóság tagjai – hosszú sort alkotva – gratuláltak az akadémikusnak.

Szöveg és fotó:
Laik Eszter

MEMENTÓ

Európa közepén

Földes Györgyi, a *Helikon* főszerkesztője üdvözölte a közönséget – jeles irodalmárok, fordítók, kutatók is szép számmal részt vettek az esten – a folyóirat „Közép-európai komparatiztika” című számának bemutatóján. A beszélgetést vezető **Deczki Sarolta** a nyolcvanas évekbeli „felfutást” idézte fel, amikor is Kundera esz-széje nyomán (*The Stolen West or the Tragedy of Central Europe*) hirtelen megnőtt az érdeklődés Közép-Európa iránt. Az Európai Unióhoz való csatlakozással sokan azt hitték, innen egyenes út vezet majd az önálló közép-európai entitás kialakulásához, de távolról sem így lett. Vajon hogy áll a világ ma Kelet- és Közép-Európához? – fordult Deczki a lapszám meghívott szerzőihez. **Balogh Magdolna**, az Irodalomtudományi Intézet Közép- és kelet-európai Osztályának vezetője a közép-európaiság fogalmának kifulladásáról beszélt: míg a nyolcvanas éveket a Szovjetuniótól való különbözőségünk hangsúlyozása jellemezte, mára szertefoszlott a közép-európai fogalom illúziója. Noha *kulturálishan* még mindig releváns: kiváló folyóiratok, intézmények tartják ébren a gondolatot. (Még az utóbbi években megszűnt *Magyar Lettre Internationale* és 2000 után is.) Egy komoly műfordítási hullám megnövelte a magyar irodalom iránti érdeklődést is.

Berkes Tamás, a szám szerkesztője és a bevezető tanulmány szerzője szerint érdekes megfigyelni, mennyiben tér el a jelenkori „Európa-projekt” a történelmi elképzelésektől. Magyarországon valójában csak Trianon után kezdtük felfedezni a környező népek kultúráját, s az Oroszországgal és a Nyugattal való kapcsolatot ugyanolyan része lett e mozaikrégiónak. Elmondása szerint a szerkesztő Szűcs Jenő 1980-ban kiadott, szamizdatban megjelent Bibó-émlékkönyve szellemiségét tartja követhető mintának, ahol a szerző Magyarországra egy Nyugat- és Kelet-Európa közé ékelődött harmadik régióként tekint.

Kiss Szemán Róbert szláv és balti filológus Ján Kollárról, a cseh nyelven író, szlovák származású költőről, evangélikus lelkeszről készített egy tanulmányt a Helikonba. Berkes Tamás szavaira Kiss Szemán úgy reflektált: „A mi régióink története a periférikus helyzetek láncolata.” Ezt lényegében **Vörös István** is megerősítette, aki szerint a közép-európaiság nem a kommunizmus, hanem a nacionalizmus ellenhatásaként született meg. Magyarországon valahogy nem tudott kialakulni az integratív nemzeti öntudat, ami a cseheknél inkább megvalósult. Erre jó példa a Monarchia – magyarázta a költő-író, cseh műfordító –, amelyben a magyarok kitartottak az osztrákok „utálata” mellett, míg a csehek a versengés során inkább felülkerekedtek rajtuk. Elengedtük a német nyelvet is, ami pedig kiváló közvetítő lehetne. Vörös István gondolatainak központi eleme volt, hogy rendkívül időszerű lenne újfajta identitást keresni az elfogult 19. századi nemzeteszmény helyett. Az író kitért még a cseh és a magyar irodalom rendkívüli összecsengéseire, rokonságára is – szinte egyforma például a két nyelv prozódiai készlete. A szláv irodalmakat ezért is lenne érdemes a magyarral párhuzamban tanulmányozni. A cseh szak megszüntetése a Pázmány Péter Tudományegyetemen sajnos épp nem ezt a tendenciát erősíti – tette hozzá szomorúan Vörös, aki a tanszéket vezette. Cseh szerzőket fordításban megjelentetni ma Magyarországon pedig szinte lehetetlen.

Deczki Sarolta is hasonló tapasztalatról számolt be egy szerb műfordító ismerőse elmondása alapján. Sajnos számolnunk kell azzal, hogy a kis népek viszonylag „ismeretlen” kortárs szerzői legjobb esetben is csak akkor jelennek meg itthon, ha egy nagyobb nyelvi kultúra valamely nagy „neve” legitimálja. Balogh Magdolna szerint tudomásul kell vennünk: a nagy nyelvek népeinek érdeklődése dönt. A magyar irodalom esetében ha a német piac valamit megvesz, onnan már van útja a műnek, szerzőnek angolszász területre is. De talán az előnyünk épp abban rejlik, ami hátrány: mi mindig úgy éreztük, egyedül vagyunk itt Európa közepén – magyarázta az irodalmár –, s épp ezért mindig vol-

tak a szellemnek olyan emberei, akik keresték a kapcsolatokat, az összefogást. Balogh Magdolna egy korábbi, a lengyel irodalom recepciójáról írt tanulmányához szép számmal talált lengyel és magyar nyelvű műveket egyaránt; de kitűnő szlovák fordítók is vannak, akik átültetik a magyar nyelvű műveket. A szlovák–cseh–magyar kultúracseré terén Balogh Magdolna hangsúlyozta a Kalligram Kiadó kiemelkedő szerepét. Vagyis: a transzfer mindig néhány ember elkötelezettségén múlik és múltott. Kiss Szemán Róbert arra emlékeztetett, amit már Vörös István is megpendített: a műhelyek zsugorodnak, fogynak, lehetőségeik csökkennek – fontos lenne tenni ez ellen.

Berkes Tamás a *Helikon*-szám címében is szereplő komparatiztika, vagyis összehasonlító irodalomtudomány fogalmát járta körül: egyáltalán mit kellene összehasonlítanunk mivel? S ha már összehasonlítunk, annak mi a hozadéka? Folyamatos igény például – fejtegette Berkes –, hogy legyen önálló magyar irodalomtörténet, de mindig elfelejtik, hogy milyen mélyen be vagyunk ágyazva a közép-európai régióba. Vagyis az önszemlélet fejlődéséhez többet kellene tudnunk a környező kultúrákról.

Vajon nem csak utópia-e egy ilyen újfajta irodalomtudomány? Hiszen minden nép önmaga történetébe van zárva – vetette fel Deczki Sarolta. Nem utópia – reagált Balogh Magdolna, ám ehhez nyelveket kellene tudni, és rendkívül felkészült szakembergárdára lenne szükség ahhoz, hogy feltárják a hálózatok, kapcsolatok sokaságát. A tudományos dialógushoz ráadásul fordításokra is szükség van, bőségesen. Szintén figyelembe kell venni, hogy nagyon mások a nemzeti irodalomtörténet-írás hagyományai az egyes országokban. A szlovákoknál, cseheknél például erős a strukturalista hagyomány, ami nálunk egyáltalán nem jellemző. S hogy pusztán az irodalom szemléletében is milyen komoly különbségek mutatkoznak, arra Kiss Szemán Róbert hozta fel példának saját élményét: '89-ben Ausztriában lelkesen érdeklődve a kortárs osztrák irodalom fórumai után, kiderült, hogy ilyen folyóiratok ott lényegében nincsenek, legfeljebb nagyobb napilapok mellékletében jelenik meg az irodalom.

„Minden nemzeti irodalom be van zárva önmagába” – sum-
mázta Berkes Tamás, hozzátéve: ’90 előtt azt hittük, sokkal több
a hasonlóság köztünk, aztán szép lassan mindenki visszasüllyedt
a maga poklába, és/vagy a maga mennyországába. Kiss Szemán
Róbert ezt azzal egészítette ki: a rendszerváltás felborította az
addig érvényes irodalmi kánonokat (például sok eltitkolt műre,
szerzőre derült fény); kérdés, megtalálható-e egy amolyan „leg-
kisebb közös többszörös” a nemzetek kánonjában, amiből iro-
dalomtörténet születhet. A kulturális „szövevényhez” – amelyet
Vörös István a lapban közölt tanulmányában „gabalyodásnak”
nevez – igen tanulságos Ján Kollár esete, aki a budapesti, Deák
téri evangélikus templom lelkészeként szolgált sokáig – itt írta
szonettjeit is, melyek egyikében megörökíti a feketeteromantika
egy európai vándormotívumát, a jávai méregfát, hívta fel a fi-
gyelmet Kiss Szemán. Vörös István helyeselve jegyezte meg: ak-
kor mondhatnánk, hogy Európában vagyunk, ha Ján Kollár neve
bekerülne a középiskolai tananyagba. És persze tanulni kellene
vagy négy nyelvet (köztük egy nagyobb és egy kis európai nép
nyelvét), ha fel akarnánk zárkózni a nagyvilághoz.

Ez persze mind szép és jó, de már csakugyan az utópia köré-
be sorolható. Vannak azért valóságos eredmények is: a közönség
soraiban ülő Kalavszky Zsófia russzista elsorolta azokat az orosz
tárgyú összehasonlító irodalomtörténeti munkákat, amelyek
magyar szerző tollából kerültek ki – például az esten is jelen levő
Hetényi Zsuzsa ezer oldalas Nabokov-monográfiáját.

A beszélgetés még folytatódott Hetényi Zsuzsa és mások hoz-
zásolásainak köszönhetően, s ha más nem, a Kelet Kávézóban
megszületett és megvalósult egy estére Közép-Európa ideája.

Laik Eszter

MEMENTÓ

Szócs Géza

Petőfi Csunkingban

Ázsiai útinapló, 2019. november–december

Indonéziában, Kínában és Japánban jártam, hazafele megálltam néhány napra Moszkvában.

Ezt az utamat is nem kevés gyanakvó, szkeptikus, elítélő megjegyzés meg kérdés kísérte: mi a csudát keresek arrafele, mi értelme az egésznek, a kéjutazásokból is megárt a sok stb.

Indonéziáról írtam az *Országút* c. induló folyóiratban, január közepén jelenik meg. De csak impressziókat vetettem papírra, ottani tárgyalásaim legfontosabb céljairól a továbbiakban lesz majd érdemes beszélnem.

Igaz ez Kínával és Japánnal kapcsolatban is.

De a számos egyéb olyan téma mellett, amelyekről majd később írnék, volt néhány szereplésem, feladatom, misszióm, amelyek nyilvánosan is követhetőek voltak.

Japánban Kanazawa városában megnyithattam a Szimmetria Világkongresszust. Tokióban a kormánydelegáció tagjaként részt vettem az Abe Sinzo miniszterelnökkel folytatott tárgyaláson, a Szépművészeti Múzeum tárlatának megnyitására és a magyar kulturális központ felavatására.

Moszkvába azért mentem, hogy Gorbacsov volt elnökkel találkozzam, továbbá hogy jelen legyek az ottani könyvvásáron a Tri Kvadrata Kiadónál oroszul megjelent kötetem bemutatóján.

Csunking a nagyvilágban arról híres, hogy minden piacra kerülő négy laptop közül egy itt készül. Vagyis a laptop-világterme-

lés egynegyede, egyesek szerint egyharmada. Azon kívül a kínai autóipar legnagyobb fellegvára is. De nekünk nem ezért kedves. Ez a város a magyar kultúrdiplomácia – és egyáltalán, a magyar diplomácia – egyik szimbolikus sikerhelyszíne. Csunkingban, Csengduban és Xianban néhány éve megkezdődött a magyar nyelv egyetemi szintű oktatása. Mindhárom várost ez év végétől közvetlen repülőjáratok kötik össze Budapesttel. És mostantól, november utolsó napjaitól kezdve Csunking azáltal is a számunkra legkedvesebb kínai városok egyikévé lett, hogy a megapolisz legszebb pontján, egy gyönyörű helyszínen, az Eling parkban, ott látható két magyar ember szobra.

Kínában ritka látvány az olyan köztéri szobor, amely valaha élt élő embert ábrázol. Az azonban még ritkább, ha az ábrázolt alak nem kínai személy.

Most ez történt: Petőfi Sándor és Szendrey Júlia közös szobra révén, amely Szórádi Zsigmond fehérvári szobrász alkotása, a park napok alatt a szerelmesek kertjévé lett, szerelem-lakatokkal, saját mitológiával rendelkező vonzasközponttá. Amihez azt kell még tudni, hogy Petőfi *Szabadság, szerelem...* kezdetű strófáját kötelező tananyagként legalább egymilliárd kínai ember tanulta meg kívülről.

Én is elmondom magamban Petőfi négy sorát kínaiul, próbálom elkapni az akusztikáját.

*Seng ming cseng kő' gui
 ájj' csing gyá göng gao.
 Ruo véj dz'jó gui,
 ör dzsö gyié kő phao.*

Visszafordítva magyarra:

*Az élet sokat ér
 a szerelem még többet ér.
 (De) ha ez a szabadság ára,
 mindkettő feláldozható.*

(A szobor felavatásán kívül a helyi magyar fesztivál keretén belüli filmhetet is én nyitottam meg – évi két ilyen fesztivál van, a helyi magyar Főkonzulátus fáradhatatlan –, továbbá meglátogattam a nem messze fekvő Changsou tavi sportbázist, ahol Gyöngyösi János magyar edző oktatja kajaksportra az ottani fiatal sportolókat. Irodalmi estet is szerveztek számomra, és tárgyaltam a tartományi gyűlés elnökhelyettesével meg üzletemberekkel és egy filmes csoport vezetőivel. És egy képzőművészeti galériát is meglátogattam, amelynek tulajdonosa, Vincent Deng, rendszeresen meghív kortárs magyar festőket kiállítani. Jelenleg éppen Gajdos Zsuzsát és Könnnyű Attilát.)

Részlet a beszédből, amelyet 2019. november 29-én délután mondtam el a szobor felavatásakor.

(Petőfi Csunkingban)

Mindenekelőtt szögezzük le: a szerelem két ember legszemélyesebb magánügye. Külön, kétszemélyes világegyetem, a személyesség, az intimitás olyan birodalma, a kölcsönös érzelmek olyan térdeje, amelynek közvetlenül senki más nem lehet részese, magyarul: amelyből mindenki más ki van zárva.

De úgy látszik, vannak emberek, akiknek a szerelme képes kollektív dimenziókban, millió és millió ember lelkére és életére hatva megfogalmazni, megjeleníteni, általános értékekké szublimált formákban fel- és megmutatni az emberi lét számára megadatott egyik legfontosabb és legnemesebb értéket. Ez az érték a szerelem misztikája, varázsa, sőt varázslata, személyiséget átformáló hatalma. Ezeknek a művészeknek a szerelme képessé vált arra, hogy minden ember azonosuljon vele, felfedezve benne a saját érzéseit, melyeket ő maga nem képes szavakba önteni, de a költő szavain keresztül képes ezeknek formát adni. Így történhet meg az, ily módon válik lehetségessé az, hogy egy ember, pontosabban két ember magánügye sokak ügyévé váljon, így válhat

minden olyan ember ügyévé, aki szerelmes, vagy volt már szerelmes. Ahogyan mondtuk, ezek az emberek, akik rendelkeznek e csodálatos képességgel erre a hatásra, elsősorban művészek – költők, festők, zenészek, filmesek, szobrászok, táncművészek.

Azt mondják, Kínában igen ritka, hogy köztéren emelt szobrok valaha élt konkrét személyeket ábrázoljanak. De még ritkább dolognak számít, ha egy ilyen ábrázolt személy nem kínai, hanem európai vagy amerikai vagy bármilyen más országbeli.

El lehet gondolkodnunk azon, mekkora lehetett annak a magyar költőnek a szerelme, szerelmének az ereje, hogy szíve dobbanása, szavának üzenete közel két évszázad elteltével is megérinti az embereket, íme még a Föld túlsó felén is. Még Kínában is, ahol aztán igazán volna kinek szobrot állítani, oly kiváló költőket, nagy hatású bölcseket, uralkodókat, sikeres hadvezéreket ismer ennek a nemzetnek a történelme.

Csunkingban több ember él, mint egész Magyarországon. Mégis, az itteni polgárok akaratából ez a szobor egy ifjú magyar szerelmespárnak állít emléket, akik soha nem lépték át országuk határát, és bizonyosra vehető, hogy soha nem hallottak Csunkingról. Mégis, általuk, szerelmük révén ennek a kis nemzetnek lehetősége nyílt arra, hogy e gyönyörű park fái alól és virágai közül részese legyen az óriás város életének, lelke és szelleme alakításának, benne legyen mindennapjaiban azoknak az ifjú szerelmeseknek az életén keresztül, akiket e két szoboralak, két egykori költő megérintett, megszólított, és akiket befogadtak az életükbe. Tegyük hozzá, hogy bár a nagyvilágon sok alkotás őrzi Petőfi Sándor emlékét, Magyarország határain kívül ez az első olyan szobor, amely együtt örökíti meg kettejüket, őt és szerelmét, a szépséges Szendrey Júliát. Aki ugyancsak költő volt, és bár Petőfi igen sokra becsülte a verseit, de saját kora is és utókora is elsősorban mint múzsát tartja számon. Azt a múzsát, aki lényével és szerelmével halhatatlan versekre ihlette a legnagyobb magyar költőt.

Kínában az iskolákban tanítják Petőfinek itt a szobron is olvasható sorait a szabadságról és a szerelemről. Nos, itt most e szob-

ron együtt látható a költő és kedvese, a szeretett nő, akiért kész volt életét is föláldozni, s akinél többet csak a szabadság eszméje jelentett neki az életben.

Nem kétséges, hogy Csunking városa e szoborral belépőt szerzett magának nemcsak a magyar irodalomtörténetbe, hanem megjelent a magyar nemzet kiterjesztett énjének valóságában is.

A Petőfi Sándor- és Szendrey Júlia-szobor felavatási és adományozási ünnepsége

MEMENTÓ

Szőcs Géza

Kanazawa

Kanazawa szépséges város Tokióval átellenben, az északi oldalon. A Kanazawa Institute of Technology adott otthont a Nemzetközi Szimmetria Társaság 11. Világkongresszusának, amelynek a megnyitására ez évben engem kértek fel, meglepetésemre.

A szimmetria rejtélyes világa a pillangók alakjától a kvantumfizikáig, a költészettől a katedrálisok architektúrájáig kínál kutatni- és értelmezni valót annak a kis létszámú, de összetartó szektának, amely ennek a világnak a szerelmese. Van közöttük matematikus, fizikus, játékkervező, nyelvész, volt ausztrál miniszterelnök (amúgy az egyik legműveltebb miniszterelnök azok közül, akiket megismerhettem). Érdekes, hogy a szimmetria iránti érdeklődés bár nemzetközinek mondható – az előadók közt most is van zürichi professzor, brazil matematikus, orosz kutató, izraeli építész, kínai történész, amerikai stratégia –, de a téma leggyógyíthatatlanabb szenvedélybetegei kétségtelenül a japánok és a magyarok. Bizonyítják ezt a szakirodalom alapművei, a publikációk száma, a citációs indexek.

Magának a Szimmetria Társaságnak az alapítói közt is ott van néhány jeles honfitársunk: Maróth Miklós, Nagy Dénes matematikus, Hámori József professzor. Ha valakit meglepne, hogy utóbbinak mi köze ehhez az egészhez, a válasz: az agyféltekék működésében megmutatkozó szimmetriák és aszimmetriák világszerte elismert kutatója – miközben nálunk többnyire csak közönséges miniszterként tartják számon.

(A magyar küldöttség most is kiválóan teljesített, Benedek Dezső, Friedler Ferenc, Inkler Valéria és Nagy Dénes remek előadásával. Nagy Dénes a Társaság karizmatikus hajtómotorja, a hihetetlen tudásanyag, amellyel rendelkezik és a merész össze-

függéslátás képessége magyarázzák, miért választották ismét a Társaság elnökévé, ellenjelölt és ellenszavazat nélkül.)

De hogyan kerülök ide én?

Egy régi novellámnak köszönhetően.

Annak a történetnek a hőse – talán Gulliver, de ez nincs kimondva – belekerül egy szimmetria nélküli, szimmetriát nem ismerő, teljesen aszimmetrikus világba, amelynek lakói nem is képesek felfogni, mit jelent ez a fogalom. Mindenféle kalandokat követően végül a nyelvünkben, nyelvtanunkban rejlik is így az ember mentális fogaskerekeinek forgását, az elménk működését meghatározó tükör- és összetett szimmetria-képletek (pl. múlt-jelen-jövő, én-te-ő, egyes-többes, alany-tárgy-állítmány stb.) lassan-lassan felbomlanak a novella hősének tudatában, és persze nyelvében is.

Ami nincs kimondva, de nyilvánvaló a novellából: a szimmetria eszköz volt a Teremtő kezében, hogy a káoszból rendet tudjon csinálni.

November 25-én délután a kongresszust a következő szavakkal nyitottam meg:

Kedves Barátaim,

olyan helyzetben van a világ, amelyben a szimmetriával kapcsolatos kérdések nemcsak a matematikában, kvantumfizikában, építészeten, zenében és egyéb különleges területeken merülnek fel.

Olyan helyzetbe jutottunk, hogy újra drámai erővel mutatkozik meg egy igen ősi filozófiai (egészen pontosan: egy vallásos világmagyarázattal kapcsolatos) dilemma: vajon a világban a jó és a rossz nagyjából egyensúlyban van-e és nagyjából szimmetrikusan működik-e?

Ha meggyőző választ tudnánk adni erre – bármi volna is e válasz lényege –, lehet, hogy érthetőbbé, átláthatóbbá, kiszámíthatóbbá s így tervezhetőbbé tudnánk tenni világunkat.

Nagy feladat, és az is lehet, hogy a válasz keresését nem morális és lélektani (mondjuk főleg társadalomlélektani meg történelmi) szempontok elemzésével, hanem egyszerű mértani ábrák tanulmányozásával kell kezdenünk. Ha lehetséges volna azonosítanunk pl. az idő szimmetria-tengelyét vagy tengelyeit, talán a múltat és a jövőt is máshogyan tudnánk felfogni. De ez csak egy költői ötlet.

Mindenesetre jó munkát kívánok mindenkinek a tér–idő kontinuum, a történelem és az emberi sorsok szimmetria-törvényeinek feltárásához. Talán nem fogjuk megoldani e dilemmákat – de jó, ha észben tartjuk őket, jó, ha foglalkozunk velük.

Hátha a következő kongresszusunkig már jutunk is valamire.

ESSZÉ

Cristian Réka M.

Irodalom és betegség

Sylvia Plath tudományközi tükrében

Több szempontból is izgalmas kiadvány látott napvilágot a közelmúltban: a Gerevich József szerkesztette, *A képzelet kockázata – Sylvia Plath életműve, élettörténete és betegsége* című tanulmánygyűjtemény,¹ amelyben egyrészt pszichológiai érdeklődésű irodalomtörténészek, másrészt irodalmi érdeklődésű pszichiáterek és pszichológusok álltak össze, hogy az amerikai költő, Sylvia Plath költészetét és betegségét elemezzék – előbbit a betegség, utóbbit az irodalom tükrében.

Plath hálás anyag mind az irodalmárok, mind a lélekbúvárok számára, hiszen költészete vonzó dialóguslehetőséget kínál, betegsége pedig gazdagon dokumentált. Az összesen több ezer oldalas kitevő naplói, levelei és regénye, valamint néhány száz oldalas költészete egyaránt vergődéseinek, önelemzéseinek, az Énnek tükröt mutató vallomástételeinek krónikája. A vallomásosság tehát olyan poétikai jegye költészetének és prózájának egyaránt, amely nemcsak a versolvasók, de a pszichológusok és pszichiáterek számára is megnyitja, megközelíthetővé teszi a verseket.

A kötet három részre tagolódik: az elsőben a szövegtudományok megközelítéséből tárgyalja az életművet az irodalmár, nyelvész és kultúrtörténész; a másodikban az élettörténetet dolgozza fel két pszichológus, egy költő és egy kultúrtörténész; a harmadikban pedig Plath betegségét értelmezi három pszichiáter. A válogatás különleges szemléletmódbeli egyensúlyt valósít meg, amikor a szerzők saját diszciplináris pozícióikból olyan tételeket fogalmaznak meg, amelyek más tudományterületeken is érvényesnek bizonyulnak. (Irodalomtörténészként recenzíomban az irodalomtörténeti mun-

kákkal foglalkozom részletesebben, a pszichiátriai fókuszúakat pedig inkább csak irodalmi vonatkozásaik szempontjából tárgyalom.)

A tudományközi szövegeket a szerkesztő, Gerevich József két tanulmánya keretezi. Gerevich olyan széleskörű kulturális ismeretekkel rendelkező pszichiáter, aki az elmúlt években egyre inkább a művészetek és a művészek felé fordult. Több, nemrég megjelent könyvében vizsgálta a kreativitás kapcsolati alapjait, hármas könyvsorozatában² elemezve a művészek múzsájukkal folytatott „teremtő vágyát”, illetve e teremtő vágyak sokféleségét és a vágykapcsolatok különböző formáit és fázisait. Ilyen biztos kultúrtörténeti és pszichiátriai alapokra épül a kötetet indító és záró tanulmánya Plath betegségköltészetéről, pontosabban poétikus vallomásokká szublimált betegségéről. A vallomásos költészet pszichiátriai vonatkozásait megvilágító írásban Gerevich a vallomásosság pszichiátriai értelmezését adja, Plath költészetét az elődökéhez és az amerikai költőiskola más tagjaiéhoz kapcsolva.

Az életművet tárgyaló írások sorát Bollobás Enikő irodalomtörténész tanulmánya nyitja („Maszk és Én – és a betegség: A lélek sérülései Sylvia Plath költészetében”), aki korábbi Plath-elemzéseit³ folytatva kérdez rá a költői életmű feloldhatatlan dilemmájára: az egységes – és a megnyilatkozást megelőző – Én hiányában mit jelent az önkifejezés és a vallomás? Hiszen nemcsak a pszichológiailag magyarázható kettős Én van jelen Plath verseiben, hanem valóságos éntöbbszörözésnek lehetünk olvasó tanúi, mégpedig heterotóp/heteroklit Ének többszörözésének, amelyek egymással nem kompatibilisek, s szinte mindegyikük valamiféle személyes krízis terméke. Az identitások szét-tartó sokfélesége pedig énhíánnyal ér fel, amelyet Plath rendre újabb és újabb maszkokkal próbál elfedni. A (maszkkal fedett) énhíánynak ugyanakkor ellentmond az Én változását, alakulását, fejlődését nyomon követő női *Bildung*, amit Bollobás szintén a Plath-vers jellemzőjeként ír le. Talán arról van szó, hogy míg Emily Dickinsonnál, ahogyan a „Maszk és Én” szerzője mássutt is rámutat,⁴ a katakrézis volt az „ismeretlen” elgondolásának alakzata, Plathnál a fenti ellentmondás, azaz a maszkokkal

éntöbbszöröző énihiány és a „fejlődni” képes vallomásos Én között lesz az. Plath ezt a kognitív bizonytalanságot vetíti verseire, amelyekben a „figyelem mértékei”⁵ szabják a versprozódiát, mégpedig a nyelv belső ritmusának követése által.⁶ Ezáltal tanúi leszünk az énihiány/*Bildung* ellentmondás különleges pragmatikai-filozófiai feloldásának, amikor is – mint Bollobás más vizsgálódásaiból tudjuk⁷ – a szubjektumot maga a versszöveg teremti meg, performatív módon, az életműben. A költői Én máig ható ágenciájának ékes bizonyítéka a jelen tanulmánykötet.

Bókay Antal irodalomtörténész tanulmánya („Énteremtés-kudarcok a vallomásos költészetben: Sylvia Plath és József Attila”) szintén számos korábbi munkájára épül, így a Jádi Ferencsel és Stark Andrással közösen írt József Attila-kötetére,⁸ amely a magyarországi irodalompszichiátriai szakirodalom egyik úttörő munkájának tekinthető, valamint arra a szövegére, amelyben József Attila *Kései sirató* és Plath *Apu* című verse között⁹ mutat ki irodalompszichológiai párhuzamokat. A szerző sorra veszi a két szöveg hasonlóságait: hogy mindkettő valóságos életeseményekre épül; mindkettő a gyermeki regresszió pozíciójából született; mindkettő olyan költő alkotása, akit a korábbi pszichoterápiák után meglehetősen „pszichoanalitikus tudatosság” (62) jellemez; mindkettőt az ellenkező nemű szülő halála felett érzett harag hatja át; végül mindkettő az elkerülhetetlen öngyilkosság előszövege. Mindkét versben tetten érhető az énihiány/énteremtés Bollobás által is tárgyalt dilemmája, valamint az a felismerés, miszerint az ödipális vagy preödipális szenvedés felülírja a személyközi tárgykapcsolat szubjektumalkotó potenciálját; a tárgyszeretet elvesztésének költői belátása pedig mélységes, áthidalhatatlan hiánnyal szembesíti mindkét költőt.

Lázár Júlia költő és műfordító, Plath naplójának és több versének magyar fordítója esszéjében („Kié a gyilkos arc?”) személyes hangon rekonstruálja Plath utolsó hónapjainak fő történéseit, illusztrálva azokat a vonatkozó versekkel és naplórészletekkel. Vagyis „megidézi” a költőt, ahogyan ő maga írja (91), hangsúlyozva, hogy a tragédiával zárult élet nem az életmű lényege, s az életmű nem is szűkíthető le a személyiség egy-egy vonására.

Demjén Zsófia Plath naplóbejegyzéseinek nyelvét elemzi, nyelvészként a nyelvet faggatja arról, amit az mond a költő depressziójáról („»Elmerülök a dacos ellenállásban, az önutálatban, a kétségben, az örületben«: Mit mond a nyelv Sylvia Plath depressziójáról?”). A depresszió nyelvezetével foglalkozó nemzetközi kutatásokra alapozva konklúzióit Demjén a depresszió számos jegyét azonosítja Plath-nál: rámutat, milyen gyakorisággal fordulnak elő a halált egyes szám első személyben megszólító, felidéző megnyilatkozások, a mélység- és sötétségmetaforák, a frusztrációval, bezártsággal, széteséssel és ürességgel kapcsolatos kitételek, a végletekre vonatkozó megjegyzések, az önreferenciák és a tagadó mondatok.

Ocsovai Dóra irodalom- és kultúrtörténész két tanulmánnyal is jelen van a kötetben. Az első itt, az életművel foglalkozó részben szerepel („Magzatvíztől a hullámsírig: A víz poétikája Sylvia Plath életművében”). Ocsovai a víz poétikájának kutatójaként¹⁰ elemzi a víz toposzának változatos előfordulását Plath költészetében, s rámutat, hogy a víz kettős (polarizált) szimbolikáját nagy leleménnyel alkalmazta a költő többek között a férfi és a női princípium, a haragos és a nyugodt elem, a nyugalmi állapot és a mozgás megjelenítésére. Plath szinte atavisztikus módon vonzódott a vizekhez: az örökmozgó óceánt az élet megtartó erejének tekinti, míg a nyugodt víztükör ellenállhatatlanul hívja az önmagával betelni sosem tudó költő narcisszusi pillantását. Verseiben a víz hol életben tartó és gyógyító, hol erőszakos, felkorbácsoló, félelmetes. Ocsovai második tanulmánya („Isten és ördög: Ted Hughes kettős szerepe Sylvia Plath életében és halálában”) az élettörténetet tárgyaló írások között szerepel, s tárgya Plath és Ted Hughes kapcsolata, ezen belül is az asszony végletes viszonyulása a férjhez. Hasonlóan más alkotópárok – mint például Verlaine és Rimbaud, Lev Tolsztoj és Szofja Tolsztaja vagy Mészöly Miklós és Polcz Alaine – kapcsolatához, Plath és Hughes is egyszerre lendítette előre a másik alkotómunkáját – és gátolta azt. Ocsovai rámutat, hogy ennek az ellentmondásokkal tehert kapcsolatnak a gyökere Plathnak a férjéhez való viszonyulásában keresendő, amennyiben az asszony

egyszerre tekintette istennek és ördögnek a férfit (akár az életében hasonló súllyal jelen lévő apát). Művészetének bipoláris volta is megfelelni látszik ennek az ellentmondásokon nyugvó szemléletnek: Ocsovai sorra veszi a költészetet uraló ellentétpárokat, kiemelve a *Gipszben* és a *Tulipánok* című vers nagy kettősségeit, valamint testképének és nő szerepeinek hasonló dichotómiáit.

Az élettörténetet feldolgozó tanulmányok fókuszpontja maga az élet, míg a vizsgálat anyaga a művészet. Matuszka Balázs pszichológus arra kérdez rá, miként vannak jelen Plath szövegeiben a szülőkkel szemben érzett indulatok („Az élménytől az indulatig: A szülőkkel szembeni érzelmek elaborációja Sylvia Plath művészetében”). A biográfiai megalapozottságú írás a művészetet az élet lenyomatának tekintve (vallomásos költőnél valóban jogosan) mutat rá, hogy az egyre romló házasság miként fordította Plath-t szülei ellen, őket téve felelőssé kapcsolatának kudarcáért. Végül képtelen volt a szülők elleni indulatok feldolgozására, ami feltehetően hozzájárult öngyilkosságához is.

Fabó Kinga („Személyiségvázlat Sylvia Plathról”) a költő szemével olvassa Plath személyiségét, nagy empátiával közelítve a költő(nő)társ sorsához. A szövegekből kiolvasható személyiségjegyek között említi a függőség és a függetlenség közötti oszcillálást, a halál perspektívájából való szemléletet, a hétköznapi lét neuraszténiáját, a végletek közt vergődést, a tárgyfóbiát és az emberek iránti ambivalens érzéseket. Zsédél Krisztina pszichológus vizsgálatának tárgya Plath pszichés betegségének kapcsolata kreativitásával („A kreativitás »ára«? Prediktív és protektív faktorok Sylvia Plath öngyilkosságában”). Elemzi az öngyilkosság prediktív tényezőit, melyek alapján megjósolható volt a tragikus vég. A szerző sorra veszi Plath patológiás hangulatingadozásait, az apa elvesztése után érzett gyász feldolgozatlanságát, elszigeteltségét és professzionális kudarcait, s rámutat, hogy a preventív tényezők sorra elmaradtak: a boldog anyaság, a biztos párkapcsolati kötődés és az erőt adó szociális háló. Ez a pszichobiográfiai elemzés támasztja alá Zsédél nagytézisét, miszerint Plath betegségével és öngyilkosságával fizette meg a kreativitás „árát”.

Németh Attila pszichiáter tanulmánya („Sylvia Plath pszichiátriai betegsége”) nyitja a betegségnek szentelt harmadik nagyobb részt a kötetben. Itt a szerző a pszichológiai és a biológiai tényezők együttes értékelése alapján mutatja be, miként végződött tragédiával az a történet, amely „egy igazi amerikai sikersztori lehetett volna” (279). A családi anamnézis felállítása után a naplók alapján tárgyalja Plath-nak a szülőkkel való kapcsolatát, premorbid személyiségét, bemutatja a pszichiátriai zavar kórlefolását, majd arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a mai pszichiátriai kezeléseket minden bizonnyal segítettek volna megelőzni a tragédiát: a gyógyszeres kezelések és a pszichoterápia együtt feltehetően biztosította volna a költő pszichés egyensúlyát. Moretti Magdolna pszichiáter a „tragikus élettörténet-darabkák” (309) összeillesztésére vállalkozik („»Lábamhoz füvek hordják kínjuk«: Sylvia Plath terápiája”), valóságos terápiás folyamatot rekonstruálva-felelevenítve a költő által hátrahagyott szövegek és a nem túl gazdag terápiás dokumentumok alapján. Végül Moretti saját „gondolakisérletét” járjuk be, amikor elkísérjük a pszichiátert az elképzelt mai terápia útján. Ezen az izgalmas szellemi utazáson a művészet és az élet határa végképp elmosódik, s a költő azonosul az általa kreált lírai vagy fiktív Énnel.

Gerevich József zárótanulmánya („A törött nyakú szarvas: Kísérlet a Sylvia Plath-jelenség rekonstrukciójára és megértésére”) öt elméleti kérdésre ad meggyőző választ: minden jel arra vall, hogy Plath valóban pszichiátriai betegségben szenvedett; az „öndestruktív triász” (bipoláris betegség, vonásagresszió, dependencia) jól azonosítható az életműben; az írás terápiás hatása nem volt egyértelmű: az öngyógyító hatás mellett stressztényezőként is szerepel; saját szándéka ellenére *par excellence* vallomásos költő volt Plath, s azzal, hogy „legfontosabb műveiben naplószerűen próbálta [...] kiokádni a magában rekedt mondandót” (378), minden bizonnyal írói fejlődését gátolta; végül elmondható, hogy talán elkerülhető lett volna öngyilkossága, ha Goethe és Salinger mintájára nem a pozitív fejlődéstörténetet, hanem a negatívát írja meg, s vállalja a legrosszabbal való szembenézés kockázatát.

A Gerevich József szerkesztette tanulmánykötet igazi „ünnepi” kiadvány: színvonalas tanulmányokkal és igényes megjelenéssel ünnepli tudományközi párbeszéd révén a tudományt, az irodalmat – és az életet.

¹ A képzelet kockázata – Sylvia Plath életműve, élettörténete és betegsége. Szerk. Gerevich József. Budapest: Noran Libro, 2019.

² Teremtő vágjak – Művészek és múzsák. Budapest: Noran Libro, 2016; Múzsák és festők: teremtő vágjak 2. Budapest: Noran Libro, 2017; Teremtő vágjak 3. – Szerelmek, múzsák, szeretők. Budapest: Noran Libro, 2018.

³ Nő és költő egyszemélyben? – Konfliktusok Emily Dickinson, Sylvia Plath és Anne Sexton költészetében. Filológiai Közlöny XXVII/1–2 (1981). 93–98; Énné váló álarc, álarcá váló Én (a tükörben): a plathi Bildung természetrajzához. In: Modern sorsok és késő modern poétikák. Tanulmányok Sylvia Plathról és Ted Hughesról. Szerk. Rácz István és Bókay Antal. Budapest: Janus/Gondolat, 2002. 59–78.

⁴ Troping the Unthought. *The Emily Dickinson Journal* 21.1 (Spring 2012). 25–56.

⁵ Measures of Attention. In: *Poetry and Epistemology. Turning Points in the History of Poetic Knowledge*. Szerk. Roland Hagenbüchle és Laura Skandera. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 1986. 262–277.

⁶ Lásd erről: Enikő Bollobás: *New Prosodies in 20th Century American Free Verse*. *Acta Litteraria Academiae Scientiarum Hungaricae* XX/1-2 (1979). 99–121.

⁷ *Performing Texts/Performing Readings*. *Journal of Pragmatics* (Amsterdam) 39/12 (2007). 2332–2344.

Poetry of Visual Enactment: the Concrete Poem. Word and Image (London) II/3 (1986). *Iconicity in Literature*. 279–285; *Making the Subject. Performative Genders in Carson McCuller’s The Ballad of the Sad Café and David Hwang’s M. Butterfly*. *AMERICANA—E-Journal of American Studies* IV/1 (2008). <http://americanaejournal.hu/vol4no1/bollobas>

⁸ „Köztetek lettem én bolond” – Sors és vers József Attila utolsó éveiben. Budapest: Magvető, 1982.

⁹ A vallomás és test poétikája. Sylvia Plath és József Attila új tárgyiassága. In: *Modern sorsok és késő modern poétikák. Tanulmányok Sylvia Plathról és Ted Hughesról*. Szerk. Rácz István és Bókay Antal. Budapest: Janus/Gondolat, 2002. 79–115.

¹⁰ Korábbi munkái közt említendő PhD-disszertációja, amelyben a 18. századi francia irodalomban vizsgálta a víz motívumát (*Le motif de l’eau dans l’esthétique de 18eme siècle*).

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Magányom függőkertjei (vers)
- 6 **Vajda Attila:** Tündér (próza)
- 8 **Varga Melinda:** A tizenkét kagyló – vízöntő (vers)
- 9 **Lesovics István:** A szív után (próza)
- 12 **Lennert-Móger Tímea:** Ikerbárat, Marshagyó, Csigaház (versek)
- 14 **Abafáy Deák Csillag:** Ernő (próza)
- 16 **Lázár Balázs:** Csillagalom (vers)
- 17 **Endródi Gábor:** Reggelre elmúlik (próza)
- 18 **Nagy Lea:** Az éjszaka csodái (vers)
- 21 **Szávai Attila:** Nagy égi utca (próza)
- 23 **Lokodi Imre:** Ararát (próza)
- 31 **Pongrácz P. Mária:** Profán találkozás (próza)
- 38 **Filip Tamás:** Kék korszak, Lobog kétségbeesve, Szerda van, Soha jobban (versek)
- 41 **Szócs Géza:** Milyen országban élünk – avagy a nemzetimázsról: hogyan gyűlöltessük meg magunkat (tárca)
- 43 **Itamár Jáoc-Keszt** versei **Turczy István** fordításában
- 48 Magyarul álmodva – **Mike Foldes** verse **Sohár Pál** fordításában
- 51 Marthe órája – **Theodor Storm** novellája **Muth Ágota Gizella** fordításában
- 57 A tendai buddhista iskola haikunaptára régi időkből – **Vihar Judit** fordítása
- 59 A Hónap alkotója: **Weiss Raoul** – Hygiène du monde, Welcome to the Hotel Transylvania, Ifj. Neti Sanyi hajnalai, Dürftige zeit, A független férfi ellenhymnusa, Viva la muerte, Szonettlevél B. Z.-nek, Kertiparti Sans-souci-n, Timeline-elégia, A rendszer
- 65 Kortárs magyar lírai mustra **Weiss Raoul** műfordításában
François Bréda, Szócs Géza, Böszörményi Zoltán, Farkas Wellmann Endre, Muszka Sándor, Szálinger Balázs, Karácsonyi Zsolt, Varga Melinda, Kopriva Nikolett, Tóth Dominika versei)
- 83 **Varga Melinda:** Valódi pornó az, hogy meg fogunk halni (esszé)
- 88 Meglehetősen szelíd költő-őrült vagyok – **Varga Melinda** beszélgetése **Weiss Raoullal**
- 102 **Petrusák János:** Ne menjünk el Székelyföldre! (György Attila: Bestiarium Siculorum – Transzilvállatok)
- 106 **Kadlót Nikolett:** Örökzöld pillanatgyűjtemény (Vámos Miklós: Az isten szerelmére)
- 108 **Rimóczy László:** Szocio-drámák klasszikus csomagolásban (Jassó Judit: Kaszt)
- 112 **Gáspár Ferenc:** Lélek a tükörben (Tóth Krisztina: Fehér farkas)
- 116 **Payer Imre:** Kárpátaljág és tovább... (Marcsák Gergely: Fekete-Tisza)
- 122 **Nagy-Horváth Bernadett:** Az öröklétben végződik (Miklya Lukszányi Mónika: Az ecsedi boszorkány)
- 127 Mementó
- 127 **Laik Eszter:** A keletkező szó
- 132 **Laik Eszter:** Európa közepén
- 136 **Szócs Géza:** Petőfi Csunkingban – Ázsiai útinapló, 2019. november–december
- 141 **Szócs Géza:** Kanazawa
- 144 **Cristian Réka M.:** Irodalom és betegség – Sylvia Plath tudományos tükörben (esszé)

- Böszörményi Zoltán
Magányom függőkertjei
- Lesovics István
A szív után
- Abafáy Deák Csillag
Ernő
- Vajda Attila
Tündér
- Lennert-Móger Tímea
Ikerbárat
- Lázár Balázs
Csillagalom

A hónap alkotója: **WEISS RAOUL**

Hygiène du monde, Welcome to the Hotel Transylvania,
Ifj. Neti Sanyi hajnalai, Dürftige zeit,
A független férfi ellenhimnusz, Viva la muerte,
Szonettlevél B. Z.-nek, Kertiparti Sans-souci-n,
Timeline-elégia, A rendszer

Kortárs magyar lírai mustra Weiss Raoul műfordításában

(François Bréda, Szócs Géza, Böszörményi Zoltán,
Farkas Wellmann Endre, Muszka Sándor, Szálinger Balázs,
Karácsonyi Zsolt, Varga Melinda, Kopriva Nikolett,
Tóth Dominika versei)

Varga Melinda: *Valódi pornó az, hogy meg fogunk halni*

Meglehetősen szelíd költő-őrült vagyok –
Varga Melinda beszélgetése Weiss Raoullal

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

